

CYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU: Y PWYLLGOR ARCHWILIO

ADRODDIAD 00-02 – Wedi'i gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol ar 09 Mehefin 2000 yn unol ag adran 102(1) Deddf Llywodraeth Cymru 1998

Addysg Bellach yng Nghymru

CYNNWYS

Paragraff

Cyflwyniad	1
Cyflwr Ariannol y Sector a Monitro Sefydliadau gan y Cyngor Cyllido	4
Llywodraethu Sefydliadau	15
Cynllunio Strategol a Rheolaeth Ariannol	23
Caffaeliad Nwyddau a Gwasanaethau gan Sefydliadau	30
Argymhellion	38
Sylwadau Terfynol	39

ATODIADAU

- Atodiad A: Trafodion Perthnasol y Pwyllgor Cofnodion o dystiolaeth (Dydd Iau, 16 Rhagfyr 1999 a dydd Iau 27 Ionawr 2000)
- Atodiad B: Llythyr oddi wrth Mr Brian Robinson, Pennaeth Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin, 30 Mawrth 20000
- Atodiad C: Y Pwyllgor Archwilio

CYFLWYNIAD

1. Mae'r adroddiad hwn yn ymwneud ag archwiliadau'r Pwyllgor o Addysg Bellach yng Nghymru. Mae'n canolbwyntio ar bedair prif thema:
 - cyflwr ariannol y sector a monitro'r sector gan Gyngor Cyllido Addysg Bellach Cymru (y Cyngor Cyllido);
 - y modd y llywodraethir y sector;
 - cynllunio strategol a rheolaeth ariannol o fewn y sector; a
 - caffaeliad nwyddau a gwasanaeth gan sefydliadau.
2. Ar sail adroddiad a gynhyrchwyd gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar ran y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol ¹, cymerwyd tystiolaeth gennym oddi wrth swyddogion o'r Cynulliad Cenedlaethol a'r Cyngor Cyllido. Cymerwyd tystiolaeth gennym hefyd oddi wrth Bennaeth a Chadeirydd Llywodraethwyr Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin a Choleg Ceredigion, sef dau o'r wyth coleg yr ymwelwyd â hwy gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn ystod ei arolwg o'r sector.
3. Yn ein hadroddiad rydym yn trafod y pedair prif thema a amlinellir uchod mewn peth manylder. Yna, rydym yn gosod cyfres o argymhellion ar gyfer y Cyngor Cyllido a hefyd sefydliadau addysg bellach i helpu'r sector i wella ei berfformiad ymhellach ac i arbed arian, a thrwy hynny i ryddhau adnoddau ychwanegol ar gyfer y dasg bwysig o addysgu pobl Cymru.

¹ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol ar Addysg Bellach yng Nghymru, HC641 1998-99

CYFLWR ARIANNOL Y SECTOR A MONITRO SEFYDLIADAU GAN Y CYNGOR CYLLIDO

Cyflwr ariannol y sector

4. Ar hyn o bryd, mae 28 sefydliad addysg bellach yng Nghymru, sy'n dysgu tua 200,000 o fyfyrwyr ac sy'n cyflogi dros 11,000 o staff.² Colegau'n cynnig naill ai addysg bellach gyffredinol, darpariaeth drydyddol neu ddarpariaeth yn seiliedig ar y tir yw 23 o'r sefydliadau hyn. Nifer o gyrff llai sydd wedi cael statws dynodedig o fewn y sector addysg bellach yng Nghymru yw'r pum aelod sy'n weddill o'r sector; sef coleg chweched dosbarth, coleg preswyl, dau Sefydliad Addysgol ar gyfer Gweithwyr, a'r YMCA yng Nghaerdydd. Ym mlwyddyn academaidd 1998-99, derbyniodd y sefydliadau amcangyfrif o £244.9 miliwn fel cyfanswm incwm; roedd £172.5 miliwn ohono ar ffurf grantiau oddi wrth y Cyngor Cyllido. Ers ymgorffori ym 1993, mae cyflwr ariannol y sector wedi bod yn dirywio. Yn ystod y flwyddyn ariannol 1996-97 a 1997-98 gwnaeth y sector golledion gweithredol a dangosodd adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol bod dros chwarter yr holl sefydliadau ym mis Mawrth 1999 yn wynebu anawsterau ariannol ar unwaith, dwywaith gymaint ag ym 1997.³
5. Mae'r Cyngor Cyllido yn llawer mwy ffyddiog am gyflwr ariannol y sector nag yr oedd flwyddyn neu ddwy yn ôl.⁴ Mae'n amcangyfrif y gallai bod £3 miliwn o arian gweithredol dros ben gan y sector yn ei gyfanrwydd yn y flwyddyn academaidd 1998-99 ac y byddai'r nifer wirioneddol o sefydliadau sy'n gwneud colled weithredol yn llai na'r 11 sefydliad a oedd yn rhagweld colled yn gynharach yn y flwyddyn.⁵ Tynnodd swyddogion o'r Cynulliad Cenedlaethol sylw hefyd at y ffaith bod y sector yn derbyn cynnydd sylweddol o ran cyllid oddi wrth y Cynulliad. Yn y flwyddyn academaidd bresennol, 1999-2000, mae cyllido ar gyfer sefydliadau addysg bellach yng Nghymru a'r Cyngor Cyllido i gynyddu o £178.6 miliwn i £199.6 miliwn, cynnydd o bron i 6% mewn termau gwirioneddol. Mae cynyddiadau pellach mewn termau gwirioneddol yn cael eu cynllunio ar gyfer y flwyddyn ddilynol hefyd.⁶ Rydym yn croesawu'r cynnydd cyllid mewn termau gwirioneddol y mae'r sector yn ei dderbyn, ond yn

² Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 1.2

³ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, Ffigurau 7 ac 8.

⁴ Cwestiwn 3

⁵ Cwestiwn 2

⁶ Cwestiwn 6 a Chwestiwn 12

pwysleisio bod angen i sefydliadau gymryd rheolaeth dynn dros gyllid a defnyddio'r cyllid ychwanegol yn ddoeth i ddarparu cyrsiau perthnasol ychwanegol neu i gynyddu niferoedd y myfyrwyr mewn addysg bellach. Yn arbennig, rydym am weld colegau'n cynyddu eu darpariaeth o gyrsiau Cymraeg a dwyieithog.

6. Mae'r Cyngor Cyllido yn monitro cyflwr ariannol pob sefydliad gan ddefnyddio gwybodaeth ariannol sy'n cael ei chyflwyno iddo gan y sefydliadau deirgwaith bob blwyddyn. Mae'n asesu cyflwr ariannol pob sefydliad naill ai fel Boddhaol, Ymylol neu Anfoddhaol. Fel rhan o'r asesiad hwn mae'r Cyngor Cyllido hefyd yn rhoi ystyriaeth i gynlluniau strategol sefydliadau, eu cynlluniau llety, eu strategaethau ystadau, data ynghylch myfyrwyr ac adroddiadau archwilio.⁷ Mae adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn nodi bod y Cyngor Cyllido wedi pennu bod cyflwr ariannol wyth sefydliad yn Anfoddhaol ym mis Mawrth 1999, dwywaith cymaint ag ym 1997.⁸ Ers hynny, mae un sefydliad pellach wedi disgyn i lefel Anfoddhaol, ond mae dau sefydliad wedi symud allan o'r categori hwnnw. Mae'r Cyngor Cyllido yn amcangyfrif y bydd dau arall yn symud i gategori uwch yn y dyfodol agos - un drwy uno â sefydliad arall. Mae o'r farn y bydd dau o'r pum sefydliad sy'n weddill yn gallu codi o'u safle presennol drwy gyfrwng gwell rheolaeth o fewn y flwyddyn i ddeunaw mis nesaf; byddai hynny'n gadael tri sefydliad a oedd yn dal i wynebu anawsterau ariannol. Mae un o'r tri sefydliad hyn hefyd yn ystyried uno fel ateb i'w broblemau ariannol.⁹ Ni chrybwyllodd y Cyngor Cyllido, fodd bynnag, a yw'n disgwyl i sefyllfa ariannol unrhyw un o'r sefydliadau eraill yn y sector waethygu a disgyn i lefel Anfoddhaol.

Materion staffio

7. Staffio yw'r gost unigol fwyaf sy'n wynebu'r holl sefydliadau.¹⁰ Ar draws y sector, mae costau staff ar gyfer pob myfyriwr amser llawn neu'r hyn sy'n cyfateb i hynny wedi disgyn o tua 14% mewn termau gwirioneddol rhwng blynyddoedd academiaidd 1994-95 a 1998-99. Bu problemau difrifol, fodd bynnag, mewn nifer fach o sefydliadau sydd wedi ymestyn eu costau

⁷ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 2.7

⁸ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 2.5 a Ffigwr 8

⁹ Cwestiynau 16-17

¹⁰ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, Ffigwr 5

staff ymhell y tu hwnt i lefel y twf yn y niferoedd o fyfyrwyr a'r twf mewn cyllid.¹¹ Canfuwyd gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol bod hyn wedi digwydd mewn dau o'r wyth coleg yr oeddynt wedi ymweld â hwy.¹²

8. Wynebwyd anawsterau ariannol difrifol gan Goleg Ceredigion ym mlwyddyn academiaidd 1994-95; y prif achos drostynt oedd y cynnydd sylweddol mewn costau staff. Ymysg y mesurau y bu'n rhaid i'r Coleg eu cymryd i ddod allan o'r argyfwng hwnnw roedd lleihau niferoedd y staff yn sylweddol a chau dau gampws. Mae'r Coleg o'r farn bod y mesurau hynny, a oedd yn gwbl angenrheidiol, wedi bod yn rhwystr iddo ddatblygu yn y ffordd y byddai wedi dymuno.¹³ Byddai strategaeth adnoddau dynol gwbl effeithiol wedi tynnu sylw at y problemau hyn.

9. Pwysleisiodd y Cyngor Cyllido i ni nad yw'n gallu rheoli staffio ar ran y sefydliadau ond mae'n derbyn y dylai allu darparu fframwaith ar gyfer sefydliadau i ddangos beth y dylid ei gynnwys mewn strategaeth adnoddau dynol. Mae'r Cyngor Cyllido yn gofyn yn awr am gynlluniau adnoddau dynol oddi wrth sefydliadau fel rhan o'r broses gynllunio strategol gyffredinol ac mae'n trafod y strategaethau hyn gyda'r sefydliadau pan fo hynny'n angenrheidiol. Yn y mater hwn, fel mewn llawer o faterion eraill, mae'r Cyngor Cyllido yn disgwyl i'r Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli ddwyn allan arfer gorau mewn sefydliadau unigol, fel esiampl i'w dilyn gan eraill yn y sector.¹⁴ **Dylai bod gan bob un o'r sefydliadau strategaeth adnoddau dynol fanwl a dylid sicrhau nad yw costau staff yn codi'n uwch na'r cynnydd yn niferoedd y myfyrwyr a'r cynnydd yng ngrantiau'r Cyngor Cyllido. Dylai'r Cyngor Cyllido ddarparu canllawiau manwl ynghylch yr hyn y dylid ei gynnwys mewn strategaeth adnoddau dynol a dylai wneud asesiad ffurfiol o strategaethau adnoddau dynol pob un o'r sefydliadau yn flynyddol.**

¹¹ Cwestiwn 12

¹² Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.12

¹³ Cwestiynau 113 a 121

¹⁴ Cwestiynau 12, 24-26

Cyllid Ewropeaidd

10. Mae cyllid Amcan 1 oddi wrth yr Undeb Ewropeaidd yn fater pwysig iawn yng Nghymru ar hyn o bryd. Profodd y ddau goleg a ymddangosodd o'n blaenau eu bod wedi meddwl yn galed am y maes hwn a rhoddasant fraslun o'r modd y maent yn bwriadu mabwysiadu ymagwedd bartneriaeth ar gyfer defnyddio'r arian pan fydd yn cyrraedd.¹⁵ Pwysleisiodd y colegau nad oeddynt, hyd yn oed mor hwyr â hyn yn y dydd, yn gwybod beth fydd lefel y cyllid y byddant yn ei dderbyn a dywedwyd wrthym fel yr oedd y dogfennau a'r canllawiau perthnasol wrthi o hyd yn cael eu datblygu.¹⁶
11. Mae rhannau o'r sector addysg bellach eisoes yn derbyn symiau sylweddol o gyllid Ewropeaidd o Gronfa Gymdeithasol Ewrop a Chronfa Datblygu Rhanbarthol Ewrop. Roedd un o'r colegau yr ymwelwyd â hwy gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn derbyn dros 20% o'i gyllid o ffynonellau Ewropeaidd.¹⁷ Mae'r Cyngor Cyllido wedi tynnu sylw at y modd y mae'r cyllid hwn yn amrywio o sefydliad i sefydliad ac wedi pwysleisio na all sefydliadau ddibynnu arno ar gyfer eu gweithgareddau craidd ond y dylent ei ystyried fel cyllid ychwanegol. Mae'r Cyngor Cyllido yn credu bod y rhan fwyaf o sefydliadau bellach yn cydnabod na ddylai colli eu cyllid Ewropeaidd olygu peryglu eu gweithgareddau craidd.¹⁸ **Dylai'r Cyngor Cyllido ddarparu canllawiau pellach ynghylch y modd y dylai sefydliadau ddefnyddio cyllid Ewropeaidd er mwyn gwarchod gweithgareddau craidd pe bai cyllid o'r fath yn lleihau yn y dyfodol.**

Monitro'r Cyngor Cyllido

12. Mae'r Cyngor Cyllido yn monitro sefydliadau yn bennaf drwy wneud arolwg o dair set o wybodaeth ariannol a ddarperir yn flynyddol gan y sefydliadau, sef y cyfrifon blynyddol wedi eu harchwilio; rhagolwg pum mlynedd manwl a gynhyrchir ym mis Gorffennaf bob blwyddyn; a diweddariad yng nghanol y flwyddyn sy'n cynnig rhagolwg o'r sefyllfa ariannol yn y flwyddyn bresennol a'r flwyddyn ganlynol.¹⁹ Hyd yma, mae'r Cyngor Cyllido wedi gofyn i'r holl

¹⁵ Cwestiwn 175

¹⁶ Cwestiynau 172-173

¹⁷ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.15

¹⁸ Cwestiwn 10

¹⁹ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 2.7

sefydliadau a aseswyd yn Anfoddhaol a rhai o'r sefydliadau a aseswyd yn Ymylol sicrhau bod eu harchwilwyr allanol yn tystio bod yr wybodaeth hon yn gywir.²⁰ Gan ymateb i argymhelliad o'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol ymestynwyd y gofyniad hwn gan y Cyngor Cyllido i gynnwys yr holl sefydliadau Ymylol a rhai o'r sefydliadau a gategoriwyd yn Foddhaol; ni chredid ei bod yn angenrheidiol ymestyn y gofyniad i gynnwys sefydliadau yr oedd eu rhagolygon ariannol yn iach iawn.²¹ Mae'r Cyngor Cyllido'n darparu £1,000 i bob sefydliad ar gyfer pob gwerthusiad unigol, ond o'r farn y byddai cost ychwanegol ymestyn y gofyniad hwn i'r holl sefydliadau yn £200,000 er mai dim ond £40,000 oedd amcangyfrif'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol o gyfanswm y gost ychwanegol.²²

13. Oherwydd ei anawsterau ariannol yn y gorffennol, mae holl gyfrifon Coleg Ceredigion wedi cael eu gwerthuso a'u hardystio'n allanol ers i'r broses gychwyn ym 1995. Mae'r Coleg yn credu bod y broses hon o fudd gan ei bod yn rhoi cyfle i staff hŷn y coleg a'r archwilwyr allanol drafod materion allweddol a chan ei bod yn darparu sicrwydd annibynnol bod y rhagolygon yn gywir.²³ Dywedodd Coleg Ceredigion hefyd bod dau ardystiad y flwyddyn yn costio tua £1,500 a TAW ar ben hynny; mae cyfraniad y Cyngor Cyllido'n ddigon i dalu'r gost hon, ac mae hyn yn awgrymu bod swm y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, sef £40,000, yn amcangyfrif teg o'r gost ychwanegol i'r sector.²⁴ Mae'r Pwyllgor yn cofio bod Coleg Trydyddol Gwent yn cael ei ystyried yn Foddhaol cyn iddo fynd i'r wal yn ariannol ym mlwyddyn academaidd 1996-97 ac mae'n bosib felly nad oedd ei gyfrifon wedi cael eu hardystio o dan gynnig diwygiedig y Cyngor Cyllido.²⁵ **Dylai'r Cyngor Cyllido ei gwneud yn ofynnol i bob sefydliad wneud ardystiad allanol o'i ragolygon pum-mllynedd a'i ragolygon yng nghanol y flwyddyn.**

14. Deirgwaith y flwyddyn, mae'n rhaid i bob sefydliad ddarparu gwybodaeth sylweddol i'r Cyngor Cyllido ynghylch y myfyrwyr a gofrestrwyd ganddynt. Mae Coleg Ceredigion yn amcangyfrif ei bod yn costio'r hyn sy'n cyfateb i gyflogau dau swyddog gweinyddol i brosesu a

²⁰ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 2.14

²¹ Cwestiwn 19

²² Cwestiwn 34

²³ Cwestiwn 127

²⁴ Cwestiwn 129

²⁵ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol ar Goleg Trydyddol Gwent, HC253, 1998-99

darparu'r wybodaeth angenrheidiol.²⁶ Mae peth o'r wybodaeth hon yn cael ei darparu yn ôl i'r sefydliadau maes o law ar ffurf gwybodaeth feincnodi, ond nododd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol bod darpariaeth o'r wybodaeth hon yn araf. Er enghraifft, anfonwyd data ynghylch y flwyddyn academaidd hyd at 31 Gorffennaf 1998 allan i'r sector yn Hydref 1999.²⁷ Rhoddodd y Cyngor Cyllido a'r colegau resymau da dros wneud hyn ond roeddent yn cytuno y byddai'n fanteisiol gwneud i ddata o'r fath fod yn fwy amserol. Dywedodd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin bod meincnodi yn y sector yn dal yn ei ddyddiau cynnar a'i fod yn gobeithio y gellir gwneud cynnydd i'w wella, drwy'r Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli yn bennaf.²⁸ **Dylai'r Cyngor Cyllido ei gwneud yn flaenoriaeth i weithio gyda'r sefydliadau i oresgyn y problemau presennol gyda chynhyrchu data meincnodi er mwyn sicrhau bod y sector yn derbyn data cywir ar amser y gall ei ddefnyddio i wneud arolwg o'i berfformiad ei hunan.**

Cefndir

15. Mae cyrff llywodraethu sefydliadau yn gyfrifol am sicrhau bod eu sefydliadau'n darparu addysg a hyfforddiant o ansawdd uchel gan weithredu fel sy'n briodol ac mewn fframwaith sy'n darparu atebolrwydd effeithiol. Ym mis Ionawr 1999, gosododd y Swyddfa Gymreig rwymedigaethau o'r newydd ar i'r Cyngor Cyllido sicrhau'r safonau uchaf mewn llywodraethu yn y sector a gofynnodd i'r Cyngor Cyllido fonitro perfformiad sefydliadau o ran llywodraethu.²⁹

Adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ynghylch llywodraethu

- 16 Bu'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn ymweld ag wyth coleg yn y sector i asesu pa mor dda yr oeddynt yn cael eu llywodraethu gan fesur yn erbyn y gofynion statudol a gynhwysir yn yr Offerynnau a'r Erthyglau Llywodraeth a'r canllawiau a gyhoeddwyd gan y Swyddfa Gymreig.³⁰ Daeth y Swyddfa Archwilio Genedlaethol o hyd i nifer o wendidau. Er enghraifft, cawsant nad oedd gan y mwyafrif o'r colegau y buont yn ymweld â hwy weithdrefnau

²⁶ Cwestiynau 143-144

²⁷ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 239

²⁸ Cwestiynau 30-31 a 141-142

²⁹ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 3.1

³⁰ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 10

ysgrifenedig ar gyfer dethol llywodraethwyr, nad oeddynt yn ymgynghori â chyrrff lleol yn ffurfiol ynghylch dethol llywodraethwyr ac nad oeddynt yn gwneud gwiriadau safonol ar addasrwydd llywodraethwyr arfaethedig. Roedd y cofrestrau o fuddiannau llywodraethwyr a rheolwyr hŷn i gyd, namyn un, yn anghyflawn a dim ond un a oedd ar gael i'r cyhoedd edrych arno. Cafodd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol hefyd hyd i dair esiampl lle roedd posibilrwydd y byddai buddiannau croes difrifol yn y modd yr oedd y corff Llywodraethu yn gweithredu.³¹

17. Ymysg y problemau eraill, roedd methiant nifer o'r colegau i sefydlu rhaglenni hyfforddi priodol ar gyfer llywodraethwyr, a methiant i werthuso perfformiad y Pennaeth. Gwnaeth y Swyddfa Archwilio Genedlaethol arolwg pellach o'r wyth coleg ym 1999, a chanfu bod peth gwaith pellach i'w wneud o hyd, er bod llawer o'r argymhellion wedi cael eu gweithredu.³²

Arolwg y Cyngor Cyllido o lywodraethu

18. Mae'r Cyngor Cyllido wedi gwneud arolwg yn ddiweddar o'r modd y mae'r pymtheg coleg arall y sector yn cael eu llywodraethu. Rydym yn croesawu hyn, ond yn nodi nad oedd arolwg y Cyngor Cyllido yn cynnwys pum sefydliad dynodedig bach sydd ymysg y rhai gwanaf yn y sector.³³ Adroddodd y Cyngor Cyllido i ni bod gan 21 allan o'r 23 coleg bellach weithdrefnau ysgrifenedig ar gyfer dethol llywodraethwyr a bod 16 allan o 23 yn gwneud gwiriadau ar gefndir llywodraethwyr.³⁴ Mae o'r farn bod gan 18 allan o'r 23 bellach raglen hyfforddi foddhaol ar gyfer llywodraethwyr. Mae'n amlwg o hyn bod rhai colegau yn methu â chyrraedd y gofynion yn y meysydd hyn. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym hefyd nad oedd eto wedi cynhyrchu canllawiau diwygiedig i lywodraethwyr ac y byddai hefyd yn gweithio i ddatblygu pecynnau hyfforddi ar gyfer y llywodraethwyr.³⁵ Darparodd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin a Choleg Ceredigion ychydig o fanylion ynghylch yr hyfforddiant y maent yn ei ddarparu i'w cyrrff Llywodraethu eu hunain neu y maent wedi ei gynllunio ar eu cyfer.³⁶ **Dylai'r Cyngor Cyllido roi blaenoriaeth i gynhyrchu'r canllawiau diwygiedig i lywodraethwyr a datblygu pecynnau hyfforddi ar gyfer llywodraethwyr.**

³¹ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 11

³² Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 11

³³ Cwestiwn 57

³⁴ Cwestiwn 50

³⁵ Cwestiwn 52

³⁶ Cwestiynau 133, 135 ac 137

19. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym hefyd nad oedd ond 17 allan o'r 23 coleg ar hyn o bryd yn gwerthuso perfformiad eu Pennaeth. **Rydym o'r farn bod gwerthusiad ffurfiol a chyson o'r Pennaeth yn ofyniad holl bwysig ar gyfer y sefydliadau i gyd.** Mae'r Cyngor Cyllido'n cytuno bod hyn yn ofynnol i'r holl sefydliadau ac mai dyma un trywydd y byddai ei archwilwyr yn ei ddilyn yn arolwg y Cyngor Cyllido o weithrediad argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol sydd i gychwyn ym mis Ebrill.³⁷ Byddai'n golygu bod pob sefydliad yn darparu manylion o'r cynllun a oedd ganddo i weithredu'r argymhellion a wnaed gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, a datganiad o'r cynnydd yr oedd wedi ei wneud.³⁸ **Byddai'r Pwyllgor yn dymuno derbyn adroddiad, o fewn chwe mis i ddyddiad cyhoeddi ein hadroddiad, ar arolwg y Cyngor Cyllido o lwyddiant y sector i weithredu argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar wella llywodraethu a rheoli. Dylai'r arolwg hwn gynnwys y 28 sefydliad sydd yn y sector.**
20. Yn ogystal, fel rhan o'i ddyletswydd estynedig dros lywodraethu, bydd y Cyngor Cyllido yn darparu adroddiad blynyddol i'r Cynulliad Cenedlaethol ynghylch trefniadau llywodraethu mewn sefydliadau yn y sector o fis Mehefin 2000 ymlaen.³⁹ Bydd yr wybodaeth ar gyfer yr adroddiad hwn yn dod o amrywiaeth o ffynonellau gan gynnwys arolygon tymhorol y Cyngor Cyllido o berfformiad pob un o'r sefydliadau, arolygon o sefydliadau unigol a wnaed gan Wasanaeth Archwilio'r Cynghorau Cyllido, materion a godwyd gan arolygon archwilio mewnol pob un o'r sefydliadau a gwybodaeth sy'n codi o'r Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli.⁴⁰ Rydym yn croesawu'r arolwg hwn ond yn synnu bod y sector wedi bodoli am saith mlynedd cyn i'r drefn hon gael ei chychwyn.
21. O dan y Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli, mae pob un o'r sefydliadau wedi gorfod asesu ei berfformiad ei hun mewn nifer o feysydd allweddol. Mae'r arolygon hunan-asesiad hyn yn cael eu harchwilio wedyn gan y Cyngor Cyllido a cheir cytundeb rhwng y ddwy garfan

³⁷ Cwestiynau 74-75

³⁸ Cwestiynau 57

³⁹ Cwestiynau 44

⁴⁰ Cwestiynau 46

ynghylch cynlluniau gweithredu.⁴¹ Canmolodd y ddau goleg a ymddangosodd o'n blaenau y broses; roeddent yn ystyried ei bod yn ddatblygiad allweddol yn y sector. Dywedodd y ddau goleg bod eu hunan-asesiad yn fanwl ac yn hunan-feirniadol, efallai yn or-feirniadol hyd yn oed. Nododd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin ei fod wedi ei orfodi ei hun i archwilio ei arferion da a'i arferion gwael.⁴² Mae'n achos pryder i ni, fodd bynnag, na fu rhai o'r sefydliadau eraill, o bosib, mor llym yn eu hunan-asesiad. Dywedodd Coleg Ceredigion wrthym hefyd bod y broses hunan-asesu wedi bod yn gatalydd i sefydliadau unigol rannu esiamplau o arfer da gyda gweddill y sector.⁴³

Bod yn llywodraethwr

22. Rhoddodd Cadeiryddion Llywodraethwyr ddisgrifiad clir i ni o'r pwysau trwm sydd ar ysgwyddau llywodraethwyr mewn swydd na thelir iddynt am ei chyflawni. Yn ôl amcangyfrif Cadeirydd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin, gallai llywodraethwr ddisgwyl treulio tua 100 awr y flwyddyn, gan gynnwys amser teithio, ar faterion llywodraethu, ac mae'n debyg bod Cadeirydd Llywodraethwyr yn gwario dwywaith cymaint o amser â hynny.⁴⁴ Holwyd gennym pa gamau yr oedd y colegau yn eu cymryd i sicrhau bod eu cyrff Llywodraethu yn cynrychioli eu cymunedau lleol cystal â phosib. Mae gan y ddau goleg Bwyllgorau Chwilio i adnabod ymgeiswyr posib ar gyfer swyddi llywodraethwyr yn y dyfodol, ac mae'r ddau'n hysbysebu am lywodraethwyr newydd er bod yr ymateb i'r ymagwedd hon wedi bod yn gymysg. Mae'r colegau'n cydnabod pwysigrwydd sicrhau bod yr ymgeiswyr yn meddu ar y sgiliau gofynnol mewn meysydd megis cyllid, y gyfraith a materion ystadau; credir y dylent hefyd gynrychioli'r gymuned leol y maent yn ei gwasanaethu.⁴⁵ **Dylai'r sefydliadau i gyd sicrhau bod eu Cyrff Llywodraethu'n cynnwys y sgiliau angenrheidiol, eu bod yn adlewyrchiad o'r bobl sy'n byw yn y gymuned leol, ac yn darparu cydbwysedd dynion/ merched.**

⁴¹ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 2.8

⁴² Cwestiynau 131 a 133

⁴³ Cwestiwn 138

⁴⁴ Cwestiynau 146-149

⁴⁵ Cwestiynau 151-157

CYNLLUNIO STRATEGOL A RHEOLAETH ARIANNOL

Cynllunio strategol

23. Mae'r Cyngor Cyllido yn ei gwneud yn ofynnol i bob sefydliad ddarparu'n flynyddol gynlluniau strategol ar gyfer y pedair blynedd nesaf.⁴⁶ O'r cyfnod pan gychwynnodd y broses hon ym 1993, bu'r Cyngor Cyllido'n trafod y cynlluniau gyda phob un o'r sefydliadau. Am y tro cyntaf ym 1997, cynhyrchodd y Cyngor Cyllido restr o faterion y credai y dylai pob un o'r cynlluniau eu cynnwys ac o'r flwyddyn honno ymlaen hefyd, dechreuwyd asesu pob cynllun strategol yn ffurfiol ganddynt.⁴⁷ Ym 1997 roedd llai na thraean y cynlluniau, yn ôl asesiad y Cyngor Cyllido, yn darparu'r lefel lawn o sicrhad yr oedd y Cyngor yn chwilio amdani. Daeth i'r casgliad bod y sefyllfa hon yn rhoi achos pryder difrifol ynghylch gallu rhai sefydliadau i gynllunio'n strategol ac i reoli eu hadnoddau eu hunain yn effeithiol ac effeithlon.⁴⁸
24. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym bod wyth o'r sefydliadau ym 1999 a oedd yn dal i fethu â chynhyrchu cynlluniau strategol a oedd yn dderbyniol i'r Cyngor Cyllido. Roedd tua 13 o'r sefydliadau wedi cynhyrchu cynlluniau strategol da a saith arall bron â bod wedi gwneud hynny.⁴⁹ Nid yw'r Cyngor Cyllido'n fodlon â'r cynnydd a wnaed yn y maes hwn a chytunodd â ni bod ganddo lawer o waith i'w wneud gyda'r wyth sefydliad hynny, yn arbennig gan fod y sefydliadau a oedd yn destun pryder ym 1997 yn parhau i achosi pryder heddiw.⁵⁰ Mae'r Cyngor Cyllido'n bryderus na all y sefydliadau hyn strwythuro cynllun sy'n rhoi darlun clir o'u sefyllfa ymhen tair blynedd.⁵¹
25. Darparodd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin grynodedb manwl o'r modd y mae'n mynd ati i gynllunio'n strategol, a gallai hwn ddarparu fframwaith i'w dilyn gan eraill. Yr elfennau allweddol a gynnigir ganddynt yw:
- amserlen glir ar gyfer cynllunio strategol sy'n ymestyn o fis Tachwedd i fis Mehefin ac sydd ar gael i'r holl lywodraethwyr a'r staff;

⁴⁶ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.3

⁴⁷ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.4

⁴⁸ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.5

⁴⁹ Cwestiynau 69 a 70

⁵⁰ Cwestiynau 69 a 71

⁵¹ Cwestiwn 73

- mai'r man cychwyn bob blwyddyn yw arolwg gan y Corff Llywodraethu o'r materion strategol allweddol sy'n wynebu'r coleg;
- bod y cynllun drafft yn cael ei ddychwelyd i'r Corff Llywodraethu i'w arolygu drwy gydol y cylch cynllunio;
- bod angen i'r cylch cynllunio strategol a'r cylch cyllido strategol fod ynghlwm yn llwyr yn ei gilydd ac ar gael i'r cyhoedd eu harchwilio;
- mai'r cynllun gweithredu blynyddol yw'r ddogfen allweddol, sy'n cynnwys yr holl amcanion a'r holl dargedau. Gwneir cynnydd yn erbyn y cynllun hwn ddwywaith y flwyddyn ac mae'r coleg yn rhoi sylw manwl i unrhyw dargedau ac amcanion nad yw wedi eu bodloni;
- bod y staff ar bob lefel yn cymryd rhan yn y broses gynllunio strategol; ac
- y dylai canlyniadau'r broses gynllunio gael eu rhoi ar ddeall yn glir i'r staff i gyd.⁵²

Dylai'r wyth sefydliad nad ydynt yn cynhyrchu cynlluniau strategol derbyniol weithio gyda'r Cyngor Cyllido i wella eu trefniadau cynllunio a dylent fabwysiadu'r arferion da a ddefnyddir gan Goleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin.

Materion cynllunio eraill

26. Mae nifer o agweddau eraill ar gynllunio y mae'r Cyngor Cyllido wedi ceisio eu gwella yn y sefydliadau. Mae'r Cyngor Cyllido'n adrodd bod 22 o'r 23 coleg bellach yn cynllunio'n "foddhaol" mewn dull strategol er mwyn creu ffynonellau incwm ar wahân i grantiau oddi wrth y Cyngor Cyllido. Mae'r Cyngor Cyllido'n derbyn bod y gair "boddhaol" yn cael ei ddefnyddio ar gyfer ymagweddau sy'n wahanol iawn i'w gilydd ond mae'n cydnabod y bydd hyn yn amrywio yn ôl y cyfleoedd gwahanol sydd ar gael i wahanol fathau o sefydliadau.⁵³

⁵² Cwestiwn 163

⁵³ Cwestiwn 76

27. Ar destun ffynonellau incwm eraill codwyd y cwestiwn gennym pa mor dda yr oedd sefydliadau'n buddsoddi unrhyw arian ychwanegol a allai fod ganddynt er mwyn creu'r swm uchaf o incwm buddsoddi ychwanegol. Mater I'r Cyrff Llywodraethu yw hwn ym marn y Cyngor Cyllido, ond dywedodd y byddai'n cynnwys y mater hwn fel rhan o'I arolwg archwilio nesaf. Dyma oedd un o'r meysydd lle y credai mai rhannu arfer gorau rhwng sefydliadau oedd y ffordd ymlaen.⁵⁴

Rheolaeth ariannol

28. Mae rheolaeth ariannol gref yn parhau i fod yn hollbwysig i lwyddiant neu fethiant sefydliadau. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym ei fod wedi bod yn gweithio gyda sefydliadau yn y maes hwn a bod cynnydd sylweddol wedi'i wneud ond bod lle i wella mwy o hyd. Yn arbennig, mae'r Cyngor Cyllido yn credu y gall sefydliadau wella llawer yn y modd y maent yn gwasgaru eu gwariant dros y flwyddyn. Os cynllunnir y gyllideb yn ofalus o fis i fis yna bydd yn haws i gyrff Llywodraethu weld yn lle y mae amrywiadau'n bodoli a chwilio am eglurhad drostynt.⁵⁵

Rydym yn argymhell bod y Cyngor Cyllido'n gweithio gyda sefydliadau i wella eu cyllido, yn arbennig ym maes proffilio cyllidebau.

29. Darparwyd ystod o fesurau gan Goleg Ceredigion a Choleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin, a fabwysiadwyd ganddynt naill ai er mwyn ymgynraedd at sefyllfa ariannol foddhaol neu er mwyn cadw at gyflwr o'r fath.⁵⁶ Dyma, yn y bôn, yw ymagwedd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin, er enghraifft:

- monitro'r sefyllfa ariannol yn erbyn y gyllideb yn wythnosol;
- adrodd ar y sefyllfa ariannol yn rheolaidd I'r Corff Llywodraethu gan gynnwys dadansoddiad manwl o amrywiadau;
- dim goddefgarwch o fath yn y byd I gynnydd yn y cyllidebau ar brosiectau cyfalaf;
- mae'n rhaid I'r cynllun strategol fod wedi ei asio'n llwyr â'r broses gyllido flynyddol; a
- mae'r Cyfarwyddwr Ariannol yn aelod o'r tîm rheoli hîn.⁵⁷

⁵⁴ Cwestiynau 80-81

⁵⁵ Cwestiwn 82

⁵⁶ Cwestiynau 113-114 a Chwestiwn 123

⁵⁷ Cwestiwn 123

CAFFAELIAD NWYDDAU A GWASANAETHAU GAN SEFYDLIADAU

Arolwg y Swyddfa Archwilio Genedlaethol o gaffaeliad

30. Gwnaeth y Swyddfa Archwilio Genedlaethol archwiliad o'r modd yr oedd sefydliadau addysg bellach yng Nghymru'n rheoli caffaeliad nwyddau a gwasanaethau. Gwnaethant hyn drwy eu hymweliadau â'r wyth coleg a thrwy anfon holiaduron i'r sefydliadau a oedd yn weddill. Gwelodd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol bod lle mawr i wella yn y maes hwn - gan gynnwys gwneud arbedion ariannol.⁵⁸
31. Ym 1997, gwelsant mai dim ond un o'r colegau y buont yn ymweld â hwy a oedd wedi mabwysiadu strategaeth caffaeliad a chyflogi swyddog prynu amser-llawn.⁵⁹ Yn ogystal, darganfu'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol nad oedd y sefydliadau ar y cyfan yn sgrinio darparwyr newydd, eu bod yn defnyddio gormod o ddarparwyr a oedd yn bodoli eisoes ac nad oeddynt yn asesu eu perfformiad. Roedd lle sylweddol i sefydliadau grynhoi archebion bach er mwyn gwella'r prisiau yr oeddynt yn eu talu am eitemau a lleihau costau.⁶⁰
32. Mae'r Pwyllgor yn bryderus iawn ynghylch methiannau difrifol y sylwyd arnynt gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn y ffordd y mae sefydliadau yn caffael nwyddau a gwasanaethau. Cytunodd y Cyngor Cyllido â ni bod digon o le, o ystyried gwaith y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, i wella caffaeliad yn y sector a gwneud arbedion ariannol drwy hynny. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym bod hwn eto yn un o'r meysydd a gynhwyswyd yn y Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli a bod arolwg o'r cynnydd yn cael ei wneud yn awr.⁶¹
- Dylai'r sefydliadau i gyd fabwysiadu'r argymhellion a wnaed gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol i wella eu caffaeliad nwyddau a gwasanaethau ac i geisio gwneud arbedion ariannol yn y meysydd hynny.**

⁵⁸ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 17

⁵⁹ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.24

⁶⁰ Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.25

⁶¹ Cwestiwn 86

Arbedion ariannol yn deillio o gaffaeliad

33. Gwnaeth y Swyddfa Archwilio Genedlaethol argymhelliad y dylai pob un o'r sefydliadau gael naill ai swyddog prynu neu o leiaf reolwr hŷn i fod â chyfrifoldeb cyffredinol dros faterion caffaeliad.⁶² Roedd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin wedi penodi swyddog prynu ym 1997 ac yn y ddwy flynedd o'r cyfnod hwnnw hyd at fis Medi 1999, arbedwyd £136,000 i'r Coleg gan y person hwnnw.⁶³ Dywedodd y Coleg wrthym yn ddiweddarach bod yr arbedion hynny'n cynrychioli cyfartaledd o tua 20% yn y meysydd yr effeithiwyd yn uniongyrchol arnynt gan y swyddogaeth brynu ac arbediad o ychydig dros 1% o fesur yn erbyn cyfanswm cyllideb nad oedd yn cynnwys cyflogau'r coleg.⁶⁴ Tynnodd y Coleg sylw hefyd at y ffaith bod y swyddog prynu wedi cael effaith sylweddol ond amhosib ei mesur mewn meysydd megis lleihau'r nifer o ddarparwyr a lleihau costau gweinyddol.⁶⁵ Roedd Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin wedi penderfynu peidio â rhoi targedau ariannol ar gyfer yr arbedion y dymument eu gweld i'r swyddog prynu, ond roedd yn disgwyl y byddai deilydd y swydd yn arbed o leiaf gwerth ei gyflog/chyflog ei hun mewn costau. Mae'r Coleg yn amcangyfrifo bod yr amcan hwn wedi ei gyrraedd yn hawdd.⁶⁶ Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym bod gan 14 o'r 23 coleg bellach naill ai swyddog caffaeliad neu reolwr hŷn sy'n gyfrifol am gaffaeliad.⁶⁷ **Dylai bod gan y sefydliadau i gyd naill ai swyddog prynu neu reolwr hŷn â chyfrifoldeb dynodedig dros gaffaeliad.**

34. Er bod y Cyngor Cyllido yn gallu rhoi enghreifftiau unigol i ni o achosion lle roedd sefydliadau wedi gwneud arbedion yn eu gweithgareddau caffaeliad, ni allai ddarparu ffigur ar gyfer y sector cyfan o ganlyniad i'r math o fesurau a nodwyd gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym bod y sector yn gwario tua £70 miliwn ar nwyddau a gwasanaethau ac y byddai arbediad o 2%, er enghraifft, yn creu £1.5 miliwn y flwyddyn i'w ddefnyddio mewn manau eraill yn y sector.⁶⁸ Cynigiodd y Cyngor Cyllido ei fod yn dychwelyd at y Pwyllgor ar ddiwedd flwyddyn academiaidd 2000-01 gydag ychydig ffigurau

⁶² Adroddiad y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, para 4.24

⁶³ Cwestiynau 181 a 183

⁶⁴ Gweler y llythyr oddi wrth Bennaeth Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin, 30 Mawrth 2000

⁶⁵ Cwestiwn 181

⁶⁶ Cwestiwn 182

⁶⁷ Cwestiwn 86

⁶⁸ Cwestiwn 86

ynghylch yr arbedion a wnaed gan y sector o ganlyniad i welliannau mewn arferion caffaeliad a rheoli ynni. Derbyniodd bod gwaith y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn y sector, ar y cyd â'r Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli, yn gatalydd sylweddol ar gyfer adnabod yr arbedion ym maes caffaeliad nwyddau a gwasanaethau.⁶⁹ **Dylai Archwilydd Cyffredinol Cymru ddarparu adroddiad pellach ar gyfer y Pwyllgor, 12 mis ar ôl cyhoeddi'r adroddiad hwn, ar raglen y sector ar gyfer gwelliannau i gaffaeliad a'r arbedion a wnaed eisoes ac y gobeithir eu gwneud yn y dyfodol.**

Materion eraill yn ymwneud â chaffaeliad

36. Unwaith eto, o dan adain y Rhaglen Datblygu Llywodraethu a Rheoli, mae Coleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin yn arwain y ffordd mewn grŵp o naw coleg gyda'r nod o ddatblygu strategaeth glir ar gyfer caffaeliad sy'n cynnwys sefydlu consortiwm prynu.⁷⁰ Rydym yn croesawu'r fenter hon yn fawr. **Gan gymryd y bydd yn llwyddiant, dylai'r sefydliadau sy'n weddill ymuno â'r consortiwm prynu arfaethedig cyn gynted â phosib.**
36. Ni allai'r Cyngor Cyllido ddweud wrthym faint o sefydliadau a oedd wedi rhoi prawf ar allu eu gwasanaethau allweddol, gwasanaethau megis glanhau ac arlwy, ar y farchnad.⁷¹ Ni allai'r Cyngor Cyllido, ychwaith, roi amcangyfrif o'r arbedion y gellid eu gwneud pe bai'r holl sefydliadau yn ymgymryd â phrofion o'u gwasanaethau allweddol ar y farchnad fel hyn.⁷² Rhoddodd y ddau goleg a ymddangosodd o'n blaenau nifer o esiamplau lle y maent wedi rhoi prawf ar y farchnad o'u gwasanaethau allweddol a gwneud arbedion ariannol. Nid ydynt eto wedi mabwysiadu ymagwedd bragmatig tuag at ganlyniadau ymarferion o'r fath. Er enghraifft, mae gan Goleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin nifer o gampysau gwahanol ac mae wedi contractio'r gwasanaethau arlwy hynny nad oedd yn perfformio'n dda gan gadw'r rhai llwyddiannus fel rhan o'r sefydliad. Gwnaeth yr un peth gyda'i wasanaeth cyflogres, pan dynnodd y gwasanaeth hwn i mewn i'r sefydliad o ganlyniad i ymarfer prawf ar y farchnad.⁷³

⁶⁹ Cwestiwn 110

⁷⁰ Cwestiynau 131 a 187

⁷¹ Cwestiwn 99

⁷² Cwestiwn 103

⁷³ Cwestiwn 186

Dylai'r Cyngor Cyllido ei gwneud yn ofynnol i'r sefydliadau i gyd wneud arolwg o'r holl wasanaethau y maent yn eu defnyddio a'u profi ar y farchnad lle bo hynny'n bosib. Fel rhan o adroddiad pellach yr Archwilydd Cyffredinol, byddem hefyd yn croesawu gwybodaeth ynghylch y nifer o sefydliadau sydd wedi profi gwasanaethau allweddol ar y farchnad a'r arbedion a wnaed o ganlyniad i hyn.

37. Dywedodd y Cyngor Cyllido wrthym mai dim ond gan 8 o'r 23 coleg y mae strategaeth rheoli ynni ar hyn o bryd, er gwaetha'r arbedion y nododd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol a allai godi o strategaeth o'r fath. Nododd y Cyngor Cyllido ei fod ef a'r Cynghorau Cyllido eraill yn Lloegr a'r Alban wedi cynhyrchu canllawiau ar y mater hwn ym 1998, ond nad oedd y sector wedi gwneud cymaint o ddefnydd o'r canllawiau hynny ag y byddai'r Cyngor Cyllido wedi ei ddymuno.⁷⁴ Mae'r Cyngor Cyllido'n derbyn y gall sefydliadau ar draws y sector wneud arbedion o gannoedd o filoedd o bunnoedd ar y symiau y maent yn eu talu am ynni.⁷⁵ Cytunodd y ddau goleg a ymddangosodd o'n blaenau bod angen iddynt wneud mwy o waith ar ddefnyddio a rheoli cyfleusterau, er eu bod wedi gwneud camau breision ymlaen at leihau'r prisiau y maent yn eu talu am ynni.⁷⁶ Mae'n siomedig bod cyn lleied o sefydliadau â strategaeth rheoli ynni, o ystyried yr arbedion y gellid eu gwneud yn y maes hwn. **Dylai'r sefydliadau i gyd gyflwyno strategaeth rheoli ynni - gan ddilyn yr esiampl o arfer da sy'n cael ei rhoi gan sefydliadau y mae ganddynt strategaethau eisoes - a dylent ymestyn y rhain fel sy'n briodol i'r holl gyfleusterau.**

⁷⁴ Cwestiwn 104

⁷⁵ Cwestiwn 105

⁷⁶ Cwestiynau 187-188

ARGYMHELLION

37. Ar sail ein hadroddiad rydym yn gwneud yr argymhellion a ganlyn.

- (i) Rydym yn croesawu'r cynnydd cyllid mewn termau gwirioneddol y mae'r sector yn ei dderbyn, ond yn pwysleisio bod angen i sefydliadau gadw rheolaeth dynn dros gyllid a defnyddio'r cyllid ychwanegol yn ddoeth i ddarparu cyrsiau perthnasol ychwanegol neu i gynyddu niferoedd y myfyrwyr mewn addysg bellach. Yn arbennig, rydym am weld colegau'n cynyddu eu darpariaeth o gyrsiau Cymraeg a dwyieithog.
- (ii) Dylai bod gan bob un o'r sefydliadau strategaeth adnoddau dynol fanwl a dylid sicrhau nad yw costau staff yn codi'n gynt na'r cynnydd yn niferoedd y myfyrwyr a'r cynnydd yng ngrantiau'r Cyngor Cyllido. Dylai'r Cyngor Cyllido ddarparu canllawiau manwl ynghylch yr hyn y dylid ei gynnwys mewn strategaeth adnoddau dynol a dylai wneud asesiad ffurfiol o strategaethau adnoddau dynol pob un o'r sefydliadau yn flynyddol.
- (iii) Dylai'r Cyngor Cyllido ddarparu canllawiau pellach ynghylch y modd y dylai sefydliadau ddefnyddio cyllid Ewropeaidd er mwyn gwarchod gweithgareddau craidd pe bai cyllid o'r fath yn lleihau yn y dyfodol.
- (iv) Dylai'r Cyngor Cyllido ei gwneud yn ofynnol i bob sefydliad wneud ardystiad allanol o'i ragolygon pum-mlunedd a'i ragolygon yng nghanol y flwyddyn.
- (v) Dylai'r Cyngor Cyllido ei gwneud yn flaenoriaeth i weithio gyda'r sefydliadau i oresgyn y problemau presennol gyda chynhyrchu data meincnodi er mwyn sicrhau bod y sector yn derbyn data cywir ac amserol y gall ei ddefnyddio i wneud arolwg o'i berfformiad ei hun.
- (vi) Dylai'r Cyngor Cyllido roi blaenoriaeth i gyhoeddi'r canllawiau diwygiedig i lywodraethwyr a datblygu pecynnau hyfforddi ar gyfer llywodraethwyr.

- (vii). Rydym o'r farn bod gwerthusiad ffurfiol a chyson o'r Pennaeth yn ofyniad holl bwysig ar gyfer y sefydliadau i gyd.
- (viii) Byddai'r Pwyllgor yn dymuno derbyn adroddiad, o fewn chwe mis i ddyddiad cyhoeddi ein hadroddiad, ar arolwg y Cyngor Cyllido o lwyddiant y sector i weithredu argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar wella llywodraethu a rheoli. Dylai'r arolwg hwn gynnwys y 28 sefydliad sydd yn y sector.
- (ix) Dylai'r sefydliadau i gyd sicrhau bod eu Cyrff Llywodraethu'n cynnwys y sgiliau angenrheidiol, eu bod yn adlewyrchiad o'r bobl sy'n byw yn y gymuned leol ac yn darparu cydbwysedd dynion/merched.
- (x) Dylai'r wyth sefydliad nad ydynt yn cynhyrchu cynlluniau strategol derbyniol weithio gyda'r Cyngor Cyllido i wella eu trefniadau cynllunio a dylent fabwysiadu'r arferion da a ddefnyddir gan Goleg Technoleg a Chelf Sir Gaerfyrddin.
- (xi) Rydym yn argymhell bod y Cyngor Cyllido yn gweithio gyda sefydliadau i wella eu cyllido, yn arbennig ym maes proffilio cyllidebau.
- (xii) Dylai'r sefydliadau i gyd fabwysiadu'r argymhellion a wnaed gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol i wella eu caffaeliad nwyddau a gwasanaethau ac i geisio gwneud arbedion ariannol yn y meysydd hynny.
- (xiii) Dylai bod gan y sefydliadau i gyd naill ai swyddog prynu neu reolwr hŷn â chyfrifoldeb dynodedig dros gaffaeliad.
- (xiv) Dylai Archwilydd Cyffredinol Cymru ddarparu adroddiad pellach ar gyfer y Pwyllgor, 12 mis ar ôl cyhoeddi'r adroddiad hwn, ar raglen y sector ar gyfer gwelliannau i gaffaeliad a'r arbedion a wnaed eisoes ac y gobeithir eu gwneud yn y dyfodol.

- (xv) â chymryd y bydd yn llwyddiant, dylai'r sefydliadau sy'n weddill ymuno â'r consortiwm prynu arfaethedig cyn gynted â phosib.
- (xvi) Dylai'r Cyngor Cyllido ei gwneud yn ofynnol i'r sefydliadau i gyd wneud arolwg o'r holl wasanaethau y maent yn eu defnyddio a'u profi ar y farchnad lle bynnag y bo hynny'n bosib.
- (xvii) Fel rhan o adroddiad pellach yr Archwilydd Cyffredinol byddem hefyd yn croesawu gwybodaeth ynghylch y nifer o sefydliadau sydd wedi profi gwasanaethau allweddol ar y farchnad a'r arbedion a wnaed o ganlyniad I hyn.
- (xviii) Dylai'r sefydliadau i gyd gyflwyno strategaeth rheoli ynni - gan ddilyn yr esiampl o arfer sy'n cael ei rhoi gan y sefydliadau y mae ganddynt strategaethau eisoes - a dylent ymestyn y rhain fel sy'n briodol i'r holl gyfleusterau.

SYLWADAU TERFYNOL

39. Er gwaethaf gwelliannau yng nghyflwr ariannol y sector ac mewn meysydd eraill, mae'r Pwyllgor yn ystyried bod angen I'r Cyngor Cyllido fod â gfael dynnach ar y sector a gwneud yn siwr bod methiannau mewn llywodraethu a rheoli mewn sefydliadau unigol yn cael eu trin. Mae angen I'r holl sefydliadau yn y sector fwrw ymlaen ag argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol o ran llywodraethu, cynllunio strategol, rheolaeth ariannol a chaffaeliad er mwyn gwella eu lefelau rheoli a rheolaeth gyffredinol.
40. Mae'r Pwyllgor yn arbennig o siomedig o weld y methiannau a ddaeth i'r amlwg yn y modd yr oedd y mwyafrif o sefydliadau'n mynd ati i gaffael nwyddau a gwasanaethau. Gellid arbed symiau sylweddol o arian yn y maes hwn a thynnu'r arian yn ôl i'w ddefnyddio ym myd addysg pe bai'r holl sefydliadau yn dilyn argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol. Mae'r canllawiau a roddwyd gan un neu ddau o'r sefydliadau yn y sector wedi dangos y gellir gwneud arbedion sylweddol. Mae'r Pwyllgor yn gobeithio gweld y Cyngor Cyllido'n cymryd cyfrifoldeb dros weithredu'r gwelliannau hyn.
42. Bydd y Pwyllgor yn disgwyl adroddiad oddi wrth y Cyngor Cyllido o fewn chwe mis I ddyddiad cyhoeddi ein hadroddiad ni ar y cynnydd y mae'r sector wedi'i wneud at weithredu argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ynghylch llywodraethu a rheoli. Mae'r Pwyllgor hefyd yn gobeithio gweld adroddiad gan Archwilydd Cyffredinol Cymru ymhen 12 mis ar y cynnydd y mae'r sector wedi'i wneud at wella caffaeliad nwyddau a gwasanaethau, a'r arbedion sydd wedi eu gwneud eisoes ac y disgwylir eu gwneud yn y dyfodol.
42. Byddwn yn disgwyl i'r adroddiadau hyn ddweud wrthym am rai gwelliannau sylfaenol sydd wedi digwydd yn y sector ym maes llywodraethu, rheoli a chaffaeliad. Mae'r Pwyllgor wedi nodi rhai esiamplau o arfer da mewn meysydd unigol o'r ddau goleg y buom yn cymryd tystiolaeth oddi wrthynt. Mae angen i'r arfer da hwn gael ei gymhwyso mewn ffordd systematig dros y sector cyfan i wneud y defnydd mwyaf effeithiol o'r cyllid ychwanegol sy'n dod i mewn i'r sector a'r arbedion ychwanegol y dylai'r sefydliadau eu gwneud o ganlyniad i well gweithredu ym maes caffaeliad. Bydd yr holl welliannau yr ydym wedi eu hargymhell yn helpu'r sector i wynebu'r sialensau newydd sydd i ddod o ganlyniad i gyflwyno'r Agenda

Addysg a Hyfforddiant newydd yng Nghymru, agenda y bydd sefydliadau addysg bellach yn chwarae rôl fwy allweddol ynddi.

**Ceir cofnod dwyethog o drafodion y pwyllgorau Saesneg yr adroddiad
(Atodiad A)**

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Pwyllgor Archwilio**

**The National Assembly for Wales
Audit Committee**

**Dydd Iau 16 Rhagfyr 1999
Thursday 16 December 1999**

Presennol: Janet Davies (Cadeirydd), Peter Black, Alun Cairns, Christine Chapman, Geraint Davies, Brian Gibbons, Alison Halford, Alun Pugh a'r swyddogion canlynol: Gillian Body, Swyddfa Archwilio Genedlaethol Cymru; Syr John Bourn, Archwilydd Cyffredinol Cymru a Phil Gray, Swyddog Cydymffurfio y Cynulliad.

Present: Janet Davies (Chair), Peter Black, Alun Cairns, Christine Chapman, Geraint Davies, Brian Gibbons, Alison Halford, Alun Pugh and the following officials: Gillian Body, National Audit Office Wales; Sir John Bourn, Auditor General for Wales and Phil Gray, Assembly Compliance Officer.

Dechreuodd y cyfarfod am 9.30 a.m. gyda Janet Davies yn cadeirio. Yn rhoi tystiolaeth yr oedd Yr Athro John Andrews, Prif Weithredwr, Cyngorau Cyllido Addysg Bellach ac Uwch Cymru; Mr Richard Hirst, Cyfarwyddwr Cyllid, Cyngorau Cyllido Addysg Bellach ac Uwch Cymru; Mr Jon Shortridge, Ysgrifennydd Parhaol, Cynulliad Cenedlaethol Cymru; Mr Derek Adams, Pennaeth Adran Addysg Bellach ac Uwch, Cynulliad Cenedlaethol Cymru; Mr Richard Hart, Pennaeth Adran Cyngor Cyllido Addysg Bellach ac Uwch a Mr Arwel Thomas, Archwilydd Uwch, Cyngorau Cyllido Addysg Bellach ac Uwch Cymru.

The meeting began at 9.30 a.m. with Janet Davies chairing. Giving evidence were Professor John Andrews, Chief Executive, Further and Higher Education Funding Councils for Wales; Mr Richard Hirst, Director of Finance, Further and Higher Education Funding Councils for Wales; Mr Jon Shortridge, Permanent Secretary, National Assembly for Wales; Mr Derek Adams, Head of Further and Higher Education Division, National Assembly for Wales; Mr Richard Hart, Head of Further Education Funding Council Division and Mr Arwel Thomas, Senior Auditor, Further and Higher Education Funding Councils for Wales.

Janet Davies: **Bore da. Croeso i bawb i'r ail sesiwn hon o dderbyn tystiolaeth. Pwrpas y cyfarfod hwn yw derbyn tystiolaeth mewn perthynas ag adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar ran y Rheolwr ac Archwilydd Cyffredinol, ar addysg bellach yng Nghymru a gyhoeddwyd ar 23 Gorffennaf eleni.**

Croesawaf Syr John Bourn, Archwilydd Cyffredinol Cymru, a Gillian Body o'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol sydd newydd gael cyfrifoldeb dros waith gwerth am arian yn y swyddfa archwilio. Yr wyf wedi derbyn ymddiheuriadau oddi wrth Dafydd Wigley, sydd yn gwella ar ôl llawdriniaeth. Croeso hefyd i'n tystion: yr Athro John Andrews, prif weithredwr Cynghorau Cyllido Addysg Bellach ac Uwch Cymru, a Jon Shortridge, Ysgrifennydd Parhaol y Cynulliad. A wnewch chi gyflwyno'ch cydweithwyr os gwelwch yn dda?

Yr Athro Andrews: **Gyda mi mae Richard Hirst, cyfarwyddwr cyllid Cynghorau Cyllido Cymru. Mae dau gydweithiwr arall wedi dod gyda mi y gellir gofyn iddynt am dystiolaeth os ydych am gael gwybodaeth fanwl. Richard Hart yw pennaeth y Gyfadran Addysg Bellach yn y Cynghorau Cyllido ac mae Arwel Thomas, sydd yn archwilydd, wedi gwneud llawer o waith ar yr ymarfer hwn.**

Mr Shortridge: **Yn eistedd wrth fy ymyl mae Derek Adams, sydd yn bennaeth ar y gyfadran sydd yn gyfrifol am noddi'r Cyngor Cyllido.**

Janet Davies: **Diolch. Yn gyntaf oll, mae angen imi atgoffa'r siaradwyr I bwysu'ch botymau ac aros am y golau coch cyn ichi siarad. Mae'n bwysig oherwydd mai dyma'r unig ffordd y gallwn gael copi air am air o'r cyfarfod hwn ac mae'n bwysig dros ben ein bod yn cael hyn yn y Pwyllgor Archwilio. Cawn weld sut mae'r offer cyfieithu yn gweithio yn awr. Bydd egwyl canol bore ar gyfer coffi. Mae hwn yn adroddiad gweddol faith ac mae'n amlwg y bydd hwn yn sesiwn derbyn tystiolaeth eithaf trwm. Y peth gorau I'w wneud yw dechrau cyn gynted â phosibl. Bydd aelodau yn canolbwyntio ar rannau gwahanol o'r adroddiad.**

Yn gyntaf oll, Athro Andrews, cyfeiriaf at baragraff 2.3 yr adroddiad, sydd yn nodi bod gan y sector ddiffyg gweithredu cyffredinol yn ystod y ddwy flynedd academiaidd ddiwethaf. Mae ffigwr 7 felly yn dangos bod diffyg gweithredu gan dros un o bob tri o'r sefydliadau y llynedd. A allech ddweud wrth y pwyllgor beth yw'r rhagolygon diweddaraf ar gyfer 1998/99?

Yr Athro Andrews: Maent yn llawer gwell yn wir. Yr oedd yr amcangyfrifon a gafwyd gennym oddi wrth sefydliadau yn yr haf, pan ddychwelasant eu cynlluniau strategol, yn awgrymu y bydd gwarged o tua £2 filiwn erbyn diwedd y flwyddyn. Mae cyfrifon diwedd y flwyddyn yn dechrau dod I law yn awr; maent I fod I ddod I law erbyn diwedd y flwyddyn hon. O'r rhai cynnar a dderbyniwyd gennym, mae'r gwarged yn £1 filiwn yn uwch na'r hyn a ragwelwyd gan y colegau hynny. Os bydd pob coleg arall yn gwneud cystal ag yr oeddent yn amcangyfrif, gallai y gwarged fod cymaint â £3 miliwn. Cyhyd ag y mae nifer y colegau y bydd ganddynt ddiffygion yn y cwestiwn, ar adeg yr amcangyfrifon yr oedd 11 o golegau yn amcangyfrif y byddai ganddynt ddiffyg. Fodd bynnag, yr oedd chwech o'r rhain yn amcangyfrif diffyg am symiau cymharol fach—yr oeddent yn llai na £100,000. Felly mae'n ddigon posibl pan fydd y cyfrifon terfynol gennym y byddwn yn canfod bod gostyngiad yn y nifer o golegau sydd yn nodi diffyg eleni. Gallai fod rhwng pump, chwe neu saith o golegau.

Janet Davies: Yr ydych yn disgwyl gwelliant ar y sefyllfa flaenorol felly?

Yr Athro Andrews: Yr wyf yn llawer mwy calonnog am y sefyllfa sydd ohoni ar hyn o bryd nag yr oeddwn am y sefyllfa fel ag yr oedd hi flwyddyn neu ddwy yn ôl.

Janet Davies: Jon, pa rôl sydd gennych i sicrhau bod iechyd ariannol y sector yn parhau?

Mr Shortridge: Mae gennyf gyfres o rolau. Fel swyddog archwilio, fy mhrif rôl yw sicrhau priodoldeb, rheoleidd-dra a gwerth am arian. O dan y pennawd hwnnw yn amlwg yr wyf yn ceisio sicrhau y caiff y ddarpariaeth ariannol sydd ar gael i'r Cyngor Cyllido, a thrwy'r Cyngor i'r sefydliadau, ei defnyddio yn y ffordd orau bosibl. Yr wyf wedi sefydlu cyfres o systemau i'm sicrhau o hynny. Fodd bynnag, nid hyn yn unig yw iechyd ariannol. Mae'n

amlyg os nad oes darpariaeth ariannol ddigonol ar gael i'r sector, yna gall hynny danseilio ansawdd y gwasanaeth a ddarperir ganddo, felly yr ydym yn monitro allbynnau'r sector yn ofalus iawn o'u cymharu â'i fewnbynnau. Wrth ddychwelyd at eich cwestiwn cynharach, un o'r pethau a ddysgwyd gennym tua 1996 oedd bod y lefel gyffredinol o ddarpariaeth yn peri pwysau ariannol i nifer o sefydliadau. Oherwydd y rheswm hwnnw i raddau helaeth, o ganlyniad i'r arolwg cynhwysfawr o wariant, cynyddodd y ddarpariaeth gyffredinol ar gyfer y sector.

Janet Davies: Diolch yn fawr ichi. Cyn imi ddod â rhywun arall i mewn, hoffwn sôn wrth y cyhoedd os ydych yn cael problemau yn clywed, bod y Saesneg weithiau i'w glywed yn llawer uwch trwy'r clustffonau, ac efallai y byddai hi'n haws ichi glywed trwy eu defnyddio, hyd yn oed os nad yw pobl yn siarad Cymraeg. Gallaf weld yn ôl wynebâu rhai pobl nad yw'n hawdd iawn clywed yr hyn a ddywedir.

Brian Gibbons: Mae fy nghwestiwn cyntaf ar gyfer Mr Shortridge. Mae'r ddogfen yn cyfeirio at—ac yr ydych wedi crybwyll hyn eich hun—y cynnydd mewn cyllido y mae'r sector yn gobeithio ei dderbyn trwy'r arolwg cynhwysfawr o wariant eleni ac yn y ddwy flynedd nesaf. A allwch chi ddweud beth yw'r cynnydd hwn?

Mr Shortridge: Nid yw'r union ffigurau gennyf. Ni wn a ydynt gan Derek.

Mr Adams: Ydynt. Mae'r cynnydd eleni, yn 1999-2000, bron yn gynydd o 6 y cant mewn termau gwirioneddol. Cyfanswm yr adnoddau y llynedd oedd £178.6 miliwn. Eleni, y ffigyr yw £199.6 miliwn. Y flywyddyn nesaf, os cadarnheir y gyllideb maes o law, bydd yn codi i £213.6 miliwn. Yn 2001-02, y ffigyr fydd £228.6 miliwn fel y dylai fod cynydd pellach mewn termau gwirioneddol yn 2000-01 yn erbyn y targedau nifer myfyrwyr a osodwyd gennym, ac ni fydd y ffigyr yn codi yn 2001-02.

Brian Gibbons: Ai grant y Cyngor Cyllido yw hwn?

Mr Adams: **Ie, yn wir.**

Brian Gibbons: **Ni wn ai'r Athro Andrews neu Mr Shortridge yw'r person iawn i ofyn iddo, ond os edrychwn ar ffigwr 4, gwelwn fod tua thri chwarter o incwm y coleg yn dod o'r grant cyllido a bod ffynonellau eraill o incwm ar gael a bod rhai colegau yn weddol ddibynnol ar ffynonellau eraill o incwm, er enghraifft, mae un coleg yn un o'r papurau yn derbyn dros 20 y cant o'i incwm oddi wrth ffynonellau'r GE. Beth yw'r rhagamcanion ar gyfer y ffynonellau incwm ychwanegol eraill hyn i'r colegau hyn yn nhermau arian y GE, creu incwm ac ati?**

Mr Shortridge: **Credaf y byddai'n rhaid imi gyfeirio at John ar gyfer hynny.**

Yr Athro Andrews: **Er enghraifft, os edrychwn ar y flwyddyn sydd newydd ddod i ben, pan oedd grant y Swyddfa Gymreig i'r Cyngor rhyw ychydig o dan £200 miliwn sef £199.6 miliwn, rhagamcan incwm y sector yn gyffredinol yw tua £260 miliwn, hynny yw, £60 miliwn yn ychwanegol at y £200 miliwn a ddaw oddi wrth y Swyddfa Gymreig. Byddai hynny'n amrediad eang o bethau a'r gronfa gymdeithasol Ewropeaidd fyddai'r swm unigol mwyaf sylweddol ohonynt. Yn ychwanegol, gwaith adfer cost lawn, incwm gan gynghorau hyfforddiant a menter. Byddai gan rai colegau incwm ar gyfer myfyrwyr addysg uwch yn y coleg, ac yn fwyfwy bellach incwm o waith hyfforddi a gwaith ymgynghorol. Felly amrediad o bethau.**

Brian Gibbons: **Byddai hynny'n awgrymu felly bod colegau yn dod yn llai dibynnol ar y grant cyllido uniongyrchol ar hyn o bryd, yn ôl cyfrannau yn unig.**

Yr Athro Andrews: **Mae hynny'n wir, ond o fewn hyn, mae cronfeydd cymdeithasol Ewropeaidd, a chronfeydd datblygu rhanbarthol Ewropeaidd, i raddau llai, yn ffactor arwyddocaol iawn.**

Brian Gibbons: **Felly bydd colegau yn teimlo eu bod yn ddibynnol iawn ar hynny a bod eu hymarferoldeb ariannol presennol yn amodol ar hynny'n parhau?**

Yr Athro Andrews: **Mae'n arbennig o wir ar gyfer nifer fach o golegau. Yr ydym wedi bod yn dweud wrth y colegau hynny am beidio â dibynnu ar gronfeydd cymdeithasol Ewropeaidd ar gyfer eu gweithgareddau craidd a'u gwariant craidd ond iddynt ystyried bod hyn yn ychwanegol at a thu hwnt i'w gweithgaredd craidd presennol. Credaf ei bod yn deg dweud bod y rhan fwyaf o'r colegau, os nad y colegau i gyd, wedi cydnabod hynny a'u bod mewn sefyllfa pe baent yn colli cyllid cronfeydd cymdeithasol Ewropeaidd, y gallent ymdopi â hynny.**

Brian Gibbons: **O ystyried hynny, faint o sefydliadau y byddwch yn disgwyl iddynt fod â diffyg gweithredu erbyn diwedd 2002?**

Yr Athro Andrews: **Yn ôl y rhagolwg sydd gennym ar hyn o bryd, mae tri sefydliad yn rhagweld diffygion yn y flwyddyn olaf honno. Mae'r diffygion y maent yn eu rhagweld yn gymharol fach. Maent oll oddi mewn ymylon rhagweld amcangyfrifon.**

Alun Pugh: **Yr ydych wedi dweud wrthym fod cynnydd sylweddol mewn termau real yn yr adnoddau sydd yn mynd i mewn i'r sector pe bai'r cyllidebau yn cael eu cymeradwyo. Deallaf fod cynnydd sylweddol hefyd yn y niferoedd cofrestru a ragwelwyd yn ogystal. Credaf fod 1 y cant o enillion effeithlonrwydd neu doriad mewn cost—beth bynnag yr hoffech ei alw—wedi ei ffactoreiddio i mewn i'r cyfrifiadau i gyd. Pa mor barod yw'r sector i ymateb i'r her honno, yn eich barn chi?**

Yr Athro Andrews: **A allaf ddychwelyd at gwestiwn y Cadeirydd? Dywedais fod yr all-dro ariannol yn llawer gwell na'r disgwyl eleni, a'm bod yn llawer mwy calonnog. Os bydd rhywun yn edrych ar yr hyn y mae'r sector wedi ei wneud, mae gennyf barch aruthrol at yr hyn y mae colegau wedi'i wneud dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Maent wedi cynnal ansawdd, wedi cwrdd â thargedau eithaf heriol drwy gofrestriadau ychwanegol ac wedi aros yn ddiddyled. Mae problemau yn y colegau yng Nghymru yr ydych yn darllen amdanynt yn**

y wasg—a tu allan i Gymru. Fodd bynnag, telir pris eithaf sylweddol am hynny o ran y gallu cymharol is i gynnal stoc cyfalaf, adnewyddu offer, cynnal a chadw adeiladau, ac o ran gorfod cwtogi ar ddarpariaeth gostus. Mae hyn yn achos pryder imi gan ein bod yn edrych yn fwyfwy tuag at uwchraddio medrau'r gweithlu yng Nghymru ac mae addysg bellach yn eithaf canolog yn hynny o beth. Fwyfwy, yr ydym yn edrych i'r agenda cynhwysiant cymdeithasol a sgiliau sylfaenol. Nid yw hynny'n rhad. Mae'n golygu llawer o ddysgu un-i-un neu mewn grwpiau bach. Mae gennym hefyd ffenomenon bod yna ddibyniaeth sylweddol gynyddol ar staff a delir yn ôl yr awr. Mae'n rhaid dweud, a bod yn deg, bod cyflogau yn y sector addysg bellach wedi cael eu dal yn ôl i raddau o'i gymharu â sectorau eraill ym myd addysg. Er bod y sefydliadau wedi rheoli eu hunain yn hynod o dda ac wedi cwrdd â gofynion yr agenda, ni allwn esgus na thalwyd pris. Cofiwch, serch hynny, bod hynny mewn blwyddyn pan oedd yr enillion effeithlonrwydd ar lythyr gwreiddiol y Swyddfa Gymreig yn 10.8 y cant. Hynny yw ar y llythyr gwreiddiol ym mis Rhagfyr 1998, gyda myfyrwyr ac ariannu wedi eu gosod yn erbyn myfyrwyr ac ariannu'r flwyddyn flaenorol.

Mr Adams: Hoffwn egluro fy ateb blaenorol. Pan ddywedais fod ariannu ar gyfer y sector wedi cynyddu bron 6 y cant mewn termau gwirioneddol, cymerodd hynny i ystyriaeth hefyd y twf yn nifer y myfyrwyr, felly mewn gwirionedd mae'n gynydd o bron i 6 y cant mewn termau gwirioneddol mewn ariannu fesul myfyriwr. Yr oedd y cynnydd mewn ariannu o £178.6 miliwn i £199.6 miliwn, sydd yn agosach at 10 neu 11 y cant. Mae nifer y myfyrwyr wedi cynyddu ambell ganran hefyd, felly yr oedd bron yn 6 y cant o ran yr ariannu fesul myfyriwr. O ran yr ennill effeithlonrwydd sylfaenol o 1 y cant, tan 1997-98 yr oedd yr ennill cronodig ar gyfer y sector hwn bron i 20 y cant erbyn y flwyddyn ganlynol. Felly, o ran pennu'r gyllideb ar gyfer 1999-2000, edrychais ar ffigwr 1997-98 a rhoi arian yn seiliedig ar y dybiaeth bod yna enillion effeithlonrwydd o 1 y cant ym 1998-99 a 1999-2000. Cynyddodd yr uned o adnodd mewn termau gwirioneddol ac mae iddo'r effaith o awgrymu enillion effeithlonrwydd o 1 y cant y flwyddyn ers 1997-98.

Yr Athro Andrews: Yr ydym yn eu monitro'n agos. Credaf ei bod yn wir i ddweud os bydd rhywun yn edrych ar gostau staff yn y sector cyfan, y gellir gweld eu bod wedi gostwng yn eithaf sylweddol. Yn 1994-95, y costau staff ar gyfer pob myfyriwr FTE, hynny yw,

myfyriwr sydd yn gyfartal â llawn amser, oedd £2,500. Yn 1998-99, yr oeddent yn £2,335. Yr oeddent wedi gostwng 4 y cant o ran arian parod. Yr oedd y datchwyddwr cynnyrch mewnwladol crynswth rhwng y ddwy flynedd honno tua 12 y cant. Felly, yr oedd costau staffio fesul FTE wedi gostwng tua 14 i 16 y cant. Wrth gwrs, o fewn y cyfnod hwnnw, yr oeddem hefyd wedi gweld enillion effeithlonrwydd eithaf trwm. Mae hynny'n nodi gallu'r sector cyfan i reoli'r sefyllfa hon. Y broblem a wynebwyd gennym oedd yn achos nifer fechan o golegau sydd wedi ehangu eu staff ymhell y tu hwnt i'r twf yn nifer eu myfyrwyr a'r twf yn eu harian. Mae hyn wedi arwain at ganlyniadau eithaf dybryd. Un o'r pethau yr ydym yn ei wneud nawr gyda'r cais am gynllunio strategol o sefydliadau yw gwneud cais am gynllunio adnoddau dynol gan sefydliadau, ei fonitro a chynnal deialog gyda'r sefydliadau lle yr ydym o'r farn ei fod yn annerbyniol. Mae cynllunio adnoddau dynol yn rhan arwyddocaol iawn o'r rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli a grybwyllir yma. Ni allwn reoli staffio ar gyfer colegau. Byddai hynny yn drahaus ac nid oes gennym y gallu i wneud hynny.

Janet Davies: Gan edrych ar hynny, yr ydych yn sôn am y ddeialog a'r ffaith na allwch reoli ar ran colegau unigol yn amlwg. Weithiau yr wyf yn teimlo bod pryder ynghylch canran y staff addysgu o'i gymharu â'r staff rheoli a'r staff gweinyddol. A oes gennych unrhyw ganllawiau—yr wyf yn meddwl am y ffordd y caiff staff addysgu ei leihau a'r rheolwyr eu cynyddu nes bod yna gydbwysedd eithaf anffodus. A ydych yn rhoi unrhyw gyngor o gwbl ynghylch cydberthnasau cyffredinol?

Yr Athro Andrews: Nac ydym, byddem fel arfer yn ystyried hynny fel mater i sefydliadau unigol. Fodd bynnag, os ydym yn gweld bod sefydliadau mewn trafferthion ariannol, gallem awgrymu ymgynghoriadau. Efallai y byddai'n ddefnyddiol petawn yn rhoi rhai ffigurau ichi ar hyn. Os ydych yn siarad yn nhermau staff addysgu a dysgu, gan edrych yn benodol ar staff addysgu, maent wedi symud o 57 y cant o gyfanswm y staff yn 1994-95 i 55 y cant yn 1997-98. Y gymhariaeth ddiddorol yw'r un o fewn adrannau addysgu a dysgu, os ydych yn edrych ar staff cynnal eraill, bydd y rhain yn staff a fydd yn darparu cymorth ar gyfer addysgu yn seiliedig ar gyfrifiaduron a'r math yna o beth. Maent wedi cynyddu o 11 y cant i 12 y cant. Os rhowch chi'r ddau ffigur hynny at ei gilydd, maent wedi aros yn eu hunfan ar

66 y cant yn y ddwy flynedd, gan ganiatáu ar gyfer y pwyntiau degol bach ar y ddau ffigur hynny. Felly ni fu unrhyw ostyngiad yng nghyfran y staff addysgu yn ystod yr amser hwnnw. Os edrychwch ar wasanaethau gweinyddol a chanolog yn eu cyfanrwydd, ni allaf roi'r ffigurau ichi ar gyfer staff rheoli fel y cyfryw. Mae ein cyfran o'r ffigur yn cynnwys pob staff—ysgrifenyddol, clerigol a thechnegol—sydd yn cynorthwyo'r rheolwyr a swyddogaethau canolog y coleg. Erys y ffigwr yn statig ar 16 y cant yn 1994-95, ac 16 y cant yn 1997-98.

Alison Halford: Athro Andrews, nid wyf yn arbenigwr ar eich pwnc, er fy mod wedi gwneud fy ngorau i ddarllen yr adroddiad hwn. Mae hyn er mwyn cael eglurhad, os gwelwch yn dda. Dywedwch fod rhai sefydliadau wedi ehangu eu staff y tu hwnt i'r nifer o fyfyrwyr a dderbynnir, ac na allwch reoli'r staffio ar ran y colegau. O gofio bod staffio siwr o fod yn cymryd cyfran fawr o'r gyllideb, onid yw hynny'n groes i'ch gallu i reoli'r sefydliadau a'u gwariant?

Yr Athro Andrews: Nac ydyw. Yr wyf yn derbyn eich pwynt. Yr hyn na allwn ei wneud yw darparu strategaeth staffio ar gyfer colegau a dweud wrthynt y dylent gael mwy o staff adeiladu a llai o staff peirianeg neu unrhyw beth i'r perwyl hwnnw. Rheolwyr sydd i benderfynu ar hynny. Gallem ddweud wrth goleg ar brydiau ein bod yn pryderu nad oes ganddo ddigon o gyllid, er enghraifft, gan y byddai hynny'n amlwg yn cael effaith fawr ar ein hamgyffred o'r coleg.

Mae'r hyn yr wyf yn meddwl mwy amdano yn fater cyffredinol. Ble mae coleg yn ddiotal iawn wrth ragweld cynnydd mewn costau staffio flwyddyn ar ôl blwyddyn o tua 20 y cant, pan fydd ei grant yn cynyddu 4 y cant, nid oes yn rhaid i rywun fod yn arbenigwr ym maes rheoli staff i ddweud y bydd yr hyn sydd yn digwydd yn arwain at helynt.

Alison Halford: Sut yr ydych yn cosbi diotalwch o'r fath?

Yr Athro Andrews: Mae'n tueddu i ddod â chosb yn ei sgîl wrth i'r coleg fynd i ddyled.

Janet Davies: Symudwn ymlaen at sut yr ydych yn monitro'r sefydliadau. Cyfeiriaf at baragraff 2.7 o'r adroddiad. Yr ydych yn asesu iechyd ariannol pob sefydliad dair gwaith y flwyddyn fel boddhaol, ymylol neu anfoddhaol. Mae yna ffigur sydd yn dangos nifer y colegau a aseswyd fel anfoddhaol. Rhwng Mawrth 1995 a Mawrth 1999 dyblodd y nifer hwnnw o golegau. Pa gamau yr ydych yn eu cymryd i wella sefyllfa ariannol y sefydliadau hynny, yn arbennig y rheini sydd wedi cael eu hasesu fel rhai anfoddhaol ers dros bedair blynedd?

Yr Athro Andrews: Nid yw'r ateb yn un safonol ar draws pob sefydliad yn yr ystyr eu bod yn unigol. Fodd bynnag, pan fydd sefydliad yn anfoddhaol, byddwn bron yn ddieithriad yn cwrdd â'r pennaeth neu gadeirydd y corff llywodraethu, o bosibl yr holl lywodraethwyr. Byddem am nodi beth fyddai'r problemau. Mewn rhai achosion gallai hynny olygu dod ag ymgynghorydd allanol i mewn i edrych ar y coleg. Byddem wedyn am i'r coleg ddatblygu cynllun adfer. Byddem yn gweithio gyda'r coleg ar y cynllun adfer ac ni fyddem yn ei dderbyn pe na baem yn credu y byddai'n adfer y coleg. Y rheswm pam ein bod am i'r coleg ddatblygu cynllun adfer yw yn rhannol am ein bod yn teimlo ei bod yn bwysig i'r coleg fod yn berchen ar y cynllun adfer, ac yn rhannol er mwyn iddo ddatblygu cynllun adfer y gall weithio ag ef.

Yna ceir perthynas barhaus rhwng cydweithwyr yn y Cyngor Cyllido a staff yn y colegau i sicrhau bod y coleg yn datblygu heb y problemau y mae wedi'u hwynebu. Os edrychwch ar y ffigurau fe welwch fod nifer o'r colegau a oedd yn anfoddhaol i ddechrau mewn gwirionedd wedi datrys eu problemau. Ceir tabl ar dudalen 27, sydd yn dangos bod un neu ddau o golegau wedi gwella eu sefyllfa ac wedi datrys y broblem hon. Os edrychwch ar y golofn o dan y pennawd Mawrth 1999, yr oedd un coleg arall yn anfoddhaol, a wnaeth gyfanswm o naw bryd hynny. Mae dau goleg eisoes wedi symud o'r sefyllfa honno, sydd yn gostwng y rhestr honno i saith, er gwaethaf y ffaith ein bod wedi bod yn y sefyllfa hynod

ddifrifol hon o wasgfa ariannol ar y sector. Ceir dau goleg arall a fydd yn symud o'r sefyllfa hon yn y dyfodol agos yn fy marn i. Un drwy uno—yn wir mae cynnig i uno gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar hyn o bryd—bydd sefyllfa'r llall yn newid oherwydd ei fod wedi rheoli ei faterion ariannol gan ddatrys ei broblemau, a fydd yn gostwng y nifer i bump. Mae dau arall o blith y pum hwnnw a fydd, o fewn y flwyddyn i 18 mis nesaf yn fy marn i, o gofio'r ffordd y maent yn rheoli eu hunain, yn datrys eu problemau drwy reoli. Mae tri arall sydd ag anawsterau parhaus yn fy marn i. Mae un yn goleg cymharol fach, dau arall yn sefydliadau penodedig, eto gydag adnoddau cymharol fach. Fodd bynnag, nid oes yr un o'r tri hynny yn wynebu anhawster ar hyn o bryd. Nid ydym yn siarad am golegau sydd o dan fygythiad oherwydd ansolfedd. Yr ydym yn sôn am golegau, serch hynny, sydd â chryn ffordd i fynd cyn dychwelyd i sefyllfa o gydbwysedd ariannol cyfforddus.

Janet Davies: Gyda'r tri hynny, a ydych yn rhagweld unrhyw bosibilrwydd y byddent yn gorfod newid eu strwythurau ac uno o bosibl? Neu a ydych o'r farn nad yw hyn yn bosibilrwydd ymarferol am bob math o resymau ac y bydd yn rhaid iddynt barhau fel ag y maent?

Yr Athro Andrews: Mae un o'r tri eisoes yn trafod uno.

Janet Davies: Ydyw, fe wn.

Yr Athro Andrews: Nid yw'r ddau arall yn rhan o drafodaethau uno. Yn fy marn i, iddynt hwy mae'n broses barhaus o gryfhau eu rheolaeth ariannol a chynyddu eu nifer o fyfyrwyr, yn achos un coleg yn arbennig.

Geraint Davies: Mae'r adroddiad yn gwneud nifer o argymhellion i'r Cyngor Cyllido ar gyfer gwelliannau o ran monitro ariannol. Ymddengys o'r adroddiad eich bod wedi cymryd rhai camau i weithredu'r newidiadau hyn. Beth yw'r sefyllfa ddiweddaraf ynglyn â hyn? Yn

arbennig, a ydych wedi derbyn yr argymhellion y dylai rhagolwg pum mlynedd a chanol blwyddyn pob sefydliad gael ei ddilysu yn allanol?

Yr Athro Andrews: Yr oedd tri phrif argymhelliad a wnaethpwyd yn yr adroddiad. Un oedd y dylem ddiffinio digwyddiad y dylid rhoi adroddiad amdano er mwyn i golegau gael gwell syniad o pryd y byddai angen iddynt roi adroddiad inni. Yr ydym wedi gwneud hynny. Dosbarthwyd y diffiniad i'r colegau ym mis Mai a gofynnem iddynt ei ddilyn a byddwn yn ei gynnwys yn ein memorandwm ariannol newydd pan gaiff hwnnw ei adolygu. Yr wyf yn cyfaddef i hyn gael mwy o effaith na'r disgwyl. Yr ydym yn cael llythyrau oddi wrth golegau ynghylch amrywiaeth o bethau fel newid mewn cyfarwyddwr cyllid neu bennaeth neu ailstrwythuro o fewn y coleg. Yr ydym yn cael gwybodaeth oddi wrth golegau ar hynny ac mae hynny'n gweithio'n dda.

Yr ail argymhelliad oedd y dylem gyflwyno arolygon tymhorol. Hynny yw y dylem eistedd i lawr ar lefel swyddogion ac edrych ar bob un o'r colegau yn gyffredinol ac ar ei gryfderau a'i wnedidau o ran iechyd ariannol, archwilio, cynllunio strategol, ystadau, systemau rheoli gwybodaeth ac ati. Yr ydym wedi cynnal tri chyfarfod o'r fath. Yn wir, cynhaliwyd y trydydd tua phythefnos yn ôl. Mae'n ddefnyddiol o ran galluogi i'r swyddogion gyfnewid barn a chael syniad cliriach o sefyllfa sefydliadau unigol. Ni ddeilliodd unrhyw beth brawychus o hynny, ond bu'r ymarfer yn un gwerth chweil.

Y trydydd argymhelliad yw'r un a grybwyllwyd gennych yn benodol, sef ardystio pob rhagolwg ariannol. Yr ydym yn aros i gael ein hargyhoeddi ynghylch cyflwyno hynny fel mesur ar draws pob sefydliad. Efallai y gallaf esbonio pam. Yr ydym yn cyflwyno ardystio rhagolygon ariannol ar gyfer pob coleg sydd yn anfoddhaol ac ar gyfer colegau mylol lle mae gennym reswm i gredu nad yw eu rhagolygon ariannol yn gryf. Ar un ystyr mae'n gosb. Anfonir llythyr at gadeirydd y corff llywodraethu yn ogystal ag at y pennaeth ac yr ydym yn dweud wrth gadeirydd y corff llywodraethu, i bob pwrpas, nad ydym yn credu bod y coleg yn y fath sefyllfa fel y gallwn gymryd ei ragolwg ariannol ganddo. Mae'n ymarfer

dweud y drefn, os hoffech. Mae'n rhaid i'r coleg alw ar ei archwilwyr allanol neu fewnol i ardystio'r rhain.

Pe baem yn ei gyflwyno ar gyfer pob coleg, byddem yn colli'r gwahaniaeth hwnnw. Byddai'n awtomatig yn gyffredinol felly ni fyddem bellach yn rhoi arwyddion i golegau bod eu rhagolwg yn wan. Y peth arall, hefyd, yw'r ffordd y mae gennych golegau sydd yn llunio rhagolygon o'r radd flaenaf. Credaf y dylid parchu hynny, a chredaf eu bod yn haeddu clod am hynny ac nid dim ond dweud 'o, ie, ond yr ydym yn dal i gredu y dylai fod wedi cael ei ardystio'.

Fodd bynnag, yr hyn a wnaethom yw dilyn argymhelliad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol a chynyddu nifer yr achosion yr ydym am iddynt gael eu hardystio. Felly, mewn gwirionedd nawr, byddwn yn ceisio cael ardystiad gan bob coleg anfoddfaol, yn amlwg, colegau ymylol, a hyd yn oed golegau boddhaol ble mae eu rhagolygon yn anwadal. Gallwn edrych yn ôl dros batrwm cyfrifon diwedd y flwyddyn a gweld nad yw eu rhagolygon yn gryf. Fodd bynnag, byddem yn dal i ddymuno eithrio'r colegau hynny sydd yn dda a dweud wrthym eu bod yn gwneud hyn yn broffesiynol ac yn dda a gadael iddynt gael y clod am hynny.

Geraint Davies: Ceir manylion am beth o'r camau y mae'r Cyngor Cyllido yn eu cymryd i helpu sefydliadau, yn arbennig y rhai mewn trafferthion ariannol, ym mharagraffau 2.16 a 2.19. Yn eich barn chi, pa gamau pellach y gallai'r Cyngor Cyllido eu cymryd i helpu sefydliadau sydd mewn trafferthion ariannol? Er enghraifft, ymagwedd fwy proactif byth tuag at annog cydweithio ac uno.

Yr Athro Andrews: Ie. A allaf wneud un pwynt ymlaen llaw? Gellid dweud, wel, oni allwn roi mwy o arian iddynt? O'r cychwyn cyntaf, yr ydym wedi gwrthod yr awgrym hwnnw. Cyn gynted ag y byddem yn rhoi help llaw i goleg a oedd mewn trafferthion ariannol, byddai'n cael gwared ar y gosb. Gofynnodd Alison Halford imi yn gynharach beth oedd y gosb i golegau a oedd yn gor-ehangu eu staff neu paad-daledigaeth fyddai gennym ar eu cyfer— dywedais fod niwed yn dod yn ei sgîl. Wrth gwrs, pe baem yn rhoi help llaw i golegau ni fyddai unrhyw gosb. Yr hyn a ddarganfyddwch yn y bôn yw bod y sefyllfa yn un hunan-

gymorth, gyda'r colegau yn datrys yr anhawster eu hunain, ond gyda ninnau yn darparu'r eitemau o gymorth yma.

Mae'n deg dweud bod nifer o achosion lle mae colegau mewn trafferthion—weithiau maent yn gymharol fach, nid ydynt wedi tyfu fel colegau eraill ac nid oes ganddynt y cryfder o ran rheolwyr a byddai uno yn datrys y broblem. Credaf fod gennym ormod o golegau bach. Fodd bynnag, ar hyn o bryd, ceir rhywfaint o wrthwynebiad i uno, nad yw bob amser er budd gorau addysg bellach yng Nghymru.

Geraint Davies: Fodd bynnag, mae anfantais i uno, onid oes? O bosibl, byddai gennych fwy o ganoli a llai o ddewis ac o bosibl dosbarthiadau mwy o ganlyniad. Efallai eich bod yn gadarn yn ariannol ond gallai'r agwedd addysgol ddiodeff o ganlyniad.

Yr Athro Andrews: Na, na. I'r gwrthwyneb, oherwydd pryd bynnag y bu colegau yn rhan o drafodaethau uno un o'n blaenoriaethau cyntaf oedd cadw'r ddarpariaeth. Nid yw'n fater o gau campysau ac adrannau a'r math yna o beth. Yn aml gall y coleg mwyaf gynnal ystod llawer ehangach o ddarpariaeth ac mae mewn sefyllfa gryfach i ymestyn y ddarpariaeth, i ardaloedd difreintiedig, er enghraifft. Nid yw uno yn gostwng y ddarpariaeth—i'r gwrthwyneb yn llwyr.

Geraint Davies: A ydych yn rhagweld unrhyw uno pellach ac a ydych wedi meintoli'r arbedion ariannol a ddaw o'r uno?

Yr Athro Andrews: Mae un cynnig i uno gerbron y Cynulliad. Mae un cynnig arall i uno y rhagwelwn y gallai gael ei gyflwyno eleni. Y tu hwnt i hynny, nid wyf yn ymwybodol o unrhyw drafodaethau uno. Yr ydym wedi cynhyrchu papur uno ar gais Ysgrifennydd Gwladol Cymru yn y llythyr arweiniad ym mis Ionawr eleni. Fodd bynnag, ar hyn o bryd nid yw hwnnw wedi'i ryddhau. Mewn gwirionedd, yr hyn yr ydym wedi'i gynnig yw fframwaith y

gallai uno ddigwydd oddi fewn iddo. Nid ydym wedi dweud mewn gwirionedd y dylai coleg A uno â choleg B. Mae angen cyfranogiad o'r gwaelod tuag i fyny yn y broses uno os yw i lwyddo.

Geraint Davies: Mae gennych rôl fonitro bwysig mewn sawl agwedd ar addysg bellach ond nid yw'n ymddangos fel eich bod yn monitro perfformiad addysgol. A ydych o'r farn y byddai hyn yn ddefnyddiol? A oes cyswllt rhwng rheolaeth ariannol dda ac allbwn addysgol da?

Yr Athro Andrews: Yr ydym yn monitro perfformiad addysgol. Yn bennaf, mae gennym gyfrifoldeb dros asesu ansawdd gwaith colegau addysg bellach; y ddarpariaeth a gynigiant. Gwneir hyn ar ein rhan gan Estyn—Swyddfa Prif Arolygydd Ysgolion Ei Mawrhydi yng Nghymru gynt—ond i fframwaith y cytunwyd arno gennym ni. Mae hyn yn llwyddiant ysgubol ar gyfer y sector, yn yr ystyr bod yr adroddiad yma yn crybwyll bod 95 y cant o'r ddarpariaeth o ansawdd da neu well yn y cylch cyntaf. Mae hynny mewn gwirionedd yn cynyddu yn yr ail gylch. Fodd bynnag, y peth gwirioneddol galonogol i'w weld yw bod yr ansawdd uchaf, y ddarpariaeth wych, a oedd yn gymharol fach o ran canran yn y cylch cyntaf, yn 10 y cant ym 1997-98 ac wedi cynyddu i 15 y cant yn ystod y flwyddyn ddiwethaf hon. Yr ydym yn monitro ansawdd. Mae gennym stori dda i'w hadrodd. Wel, mae gan y colegau stori dda i'w hadrodd; yr wyf yn ei hadrodd ar eu rhan.

Peter Black: Noda paragraff 2.22 o'r adroddiad fod y Cyngor Cyllido yn ystyried nad oes ganddo'r arbenigedd i gynorthwyo sefydliadau ar faterion staffio, a chredaf ichi ategu hynny eisoes heddiw. Fodd bynnag, yr wyf ar ddeall eich bod yn rhoi arweiniad a gwybodaeth ar ystod o faterion eraill fel rheoli ystadau. Gan mai staffio, fel y dywedodd Alison yn gynharach, yw'r gost unigol fwyaf sydd yn wynebu sefydliadau, onid ydych o'r farn y dylai'r Cyngor Cyllido allu cynnig arweiniad a chyfarwyddyd ar y mater hwn?

Yr Athro Andrews: Nac ydw. I ddechrau, a allaf ddweud o ran materion yn ymwneud ag ystadau bod yna brif gyfrifoldeb yn amlwg yn yr ystyr eich bod yn siarad am asedau cyhoeddus a'r angen i sicrhau gwarchod yr asedau. Yn draddodiadol, mae gan gynghorau cyllido—gan fynd yn ôl at Bwyllgor Grantiau Prifysgolion a'r chwe chynghor cyllido yn y DU—swyddogaeth ystadau. Mae gennym uned ystadau fechan iawn ac yn wir yr ydym yn defnyddio cwmnïau ystadau i ddarparu'r cymorth proffesiynol ar hyn. Fodd bynnag, i raddau sylweddol adeilad yw adeilad yw adeilad ac mae'r materion yn gymharol debyg. Mae hynny'n amrywio rhwng hen adeilad ac adeilad o'r 1960au.

O ran adnoddau dynol, nid oes unrhyw gyngor cyllido, ar unrhyw adeg yn y Deyrnas Unedig, wedi ymgymryd â'r cyfrifoldeb hwnnw. Credaf y byddai'n arwain at densiwn gwirioneddol rhwng cyngor cyllido, nad yw'n gorff rheoli ac nad yw'n gorff o ymgynghorwyr adnoddau dynol, a'r colegau sydd â'r cyfrifoldeb dros reoli eu materion eu hunain, ac sydd yn cynnwys amrywiaeth anhygoel o fawr.

Mae coleg seiliedig ar dir er enghraifft, yn edrych ar weithwyr amaethyddol; mae coleg chweched dosbarth yn edrych yn fwy ar y cnewyllyn proffesiynol o athrawon ar gyfer Safon Uwch. Nid oes gennym y math hwnnw o arbenigedd. Gallwn edrych ar yr ariannu cyffredinol, gallwn edrych ar y cydbwysedd o ran gwariant, gallwn adolygu'r coleg i wneud yn siwr bod ganddynt raglenni datblygu staff cywir. O dan y rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli yr ydym yn cynnal cyrsiau ar adnoddau dynol ond cânt eu cyflwyno gan bobl yn y coleg gyda'r math hwn o arbenigedd.

Peter Black: Yr wyf yn credu eich bod yn siarad am reoli staff. Yr wyf yn credu ein bod yn siarad am bolisi a'r polisiau y mae'r colegau yn eu canlyn mewn gwirionedd o ran y ffordd y maent yn rheoli eu staff. Yr wyf o'r farn bod y staff eu hunain yn asedau, yn ogystal â'r ystadau, y mae'r colegau yn eu rheoli. Yn amlwg, os rheolir y staff yn dda—er enghraifft, os oes polisi rheoli absenoldeb cywir—gall colegau gyflawni arbedion sylweddol, a all eu cynorthwyo yn y ffordd y maent yn rheoli eu materion eu hunain a hefyd eich cynorthwyo

yn y ffordd yr ydych yn rheoli ariannu'r colegau hynny. Yr wyf yn meddwl, yn arbennig, am annog colegau a gwneud yn siwr bod gan bob coleg strategaeth adnoddau dynol sydd yn cynnwys rheoli absenoldeb yn gywir ac efallai buddsoddwyr mewn pobl, y math yna o beth. Onid ydych yn credu y dylech fod yn mynd ar y trywydd hwnnw?

Yr Athro Andrews: Diolch ichi am ddod yn ôl ar hynny gan ei fod yn codi materion sydd ychydig yn wahanol i'r un yr wyf yn siarad amdano. Yr wyf yn derbyn yn llwyr y pwyntiau a wnaethoch. Efallai eich bod wedi fy ngweld yn gwenu rhyw ychydig ar ddechrau'r hyn a ddywedoch, oherwydd un o'r pethau y bydd fy nghydweithwyr archwilio yn ei wneud yn ystod y flwyddyn hon sydd i ddod fel rhan o astudiaeth gwerth am arian yn y sector yw rheoli absenoldeb oherwydd salwch, sef yr union enghraifft yr ydych wedi'i rhoi. Yn hynny o beth, credaf fod gennym rôl i'w chwarae. Fodd bynnag, credaf mai'r hyn yr ydych yn sôn amdano yma yw fframwaith sydd yn darparu arfer da mewn pethau fel datblygiad staff, absenoldeb oherwydd salwch ac ati, y gall y Cyngor Cyllido fel mater o'i arolwg ei hun o sefydliadau ofyn iddynt ei gael. Yr wyf yn cytuno'n llwyr â'r hyn a ddywedwch, ar yr amod nad yw'n rheoli'r swyddogaeth staff.

Peter Black: Pa mor bell yr ydych yn symud tuag at gyflawni'r fframwaith hwnnw? Yr wyf yn credu ein bod oll yn derbyn nad ydym am ichi reoli'r staff, ond yr ydym o'r farn bod y fframwaith yn bwysig.

Yr Athro Andrews: Dim ond o fewn cyd-destun ychydig yn ehangach y gallaf ateb hynny sef, i ddechrau, yr oedd patrwm ein perthynas gyda cholegau yng Nghymru yn debyg i berthynas cynghorau cyllido eraill. Yr oeddem yn gweld ein hunain fel corff cyllido gyda chyfrifoldebau sylfaenol dros archwilio priodoldeb o ran defnyddio arian cyhoeddus ac iechyd ariannol sefydliadau ac hefyd y swyddogaeth asesu ansawdd, a oedd ar wahân gennym, a pheidio â bod â chyfrifoldeb cyffredinol o ran llywodraethu a rheoli. Dyma'r un sefyllfa â sydd yn wynebu pob cyngor cyllido, ac yr oedd yn gynhenid iawn yn neddfwriaeth 1992 bod sefydliadau yn gyrff corfforaethol annibynnol.

Yn amlwg mae agweddau wedi newid, a gofynnodd y Swyddfa Gymreig inni ym mis Rhagfyr 1997 i weithio gyda cholegau i gryfhau llywodraethu a rheoli, ac yna yn gryfach ym mis Ionawr 1999 fel y dywed yr adroddiad. Dirprwywyd y swyddogaeth o fonitro i ni. Mae'n deg dweud drwy weithio mewn partneriaeth â sefydliadau, ein bod wedi symud ymlaen yn sylweddol bellach i sefyllfa lle yr ydym yn ceisio gwelliannau mewn llywodraethu a rheoli. Gobeithio na chawn ein gweld fel rhyw ffigwr brawd mawr yn edrych i lawr, ond yn hytrach fel ein bod yn gweithio mewn partneriaeth gyda cholegau ac annog rhannu arfer da. Er enghraifft, gallwn yn aml ddod â phobl i mewn o golegau lle mae'r arfer yn dda i ddarparu seminar ar gyfer colegau eraill.

Peter Black: Gan symud ymlaen i baragraff 2.27, ar gyfer y flwyddyn ariannol 1996-97, dengys fod gwasanaeth archwilio'r Cyngor Cyllido wedi canfod na roddodd chwech o'r sefydliadau y lefel angenrheidiol o sicrwydd o ran digonolrwydd eu trefniadau rheoli ariannol i'r gwasanaeth archwilio. Pa gamau yr ydych wedi eu cymryd i wella'r trefniadau rheoli yn y sefydliadau hyn ac unrhyw rai eraill sydd wedi arddangos gwendidau o'r fath yn dilyn hynny?

Yr Athro Andrews: Mae'r gwasanaeth archwilio yn gweithio'n agos gyda'r colegau hyn a chyda'r staff penodol sydd yn ganolog i'r rheolaethau hyn. Y briff a gefais gan fy ngwasanaeth archwilio ddeufis yn ôl oedd mai dim ond un o'r sefydliadau hyn a oedd yn dal yn y categori hwnnw. Y briff olaf a gefais oedd bod y sefydliad hwnnw eto yn symud yn sylweddol oddi wrth y categori hwnnw, ac nad oedd unrhyw goleg arall wedi ymuno ag ef. Felly, mae'r sefyllfa ar sicrwydd sylfaenol yn dda.

Peter Black: Mae hynny'n dda. Yn gynharach yn yr adroddiad yr oedd cyfeiriad, ym mharagraff 2.12 mi gredaf, at ailstrwythuro mawr a'r ffaith bod problemau wedi codi pan ddigwyddodd hynny yn y gorffennol. Lle mae colegau yn y broses o ailstrwythuro o'r fath, sut yr ydych yn sicrhau eich bod yn cael rhybudd cynnar am unrhyw broblemau sydd yn codi o hynny, a pha fath o fonitro a wnewch?

Yr Athro Andrews: **Yn argymhelliad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol sef y dylem ddiffinio digwyddiad y gellir rhoi adroddiad amdano, mae ailstrwythuro yn ddigwyddiad y gellir rhoi adroddiad amdano. Bellach yr ydym yn gofyn i golegau ein hysbysu pan fydd hynny'n digwydd.**

Peter Black: **Felly yr ydych yn monitro'r hyn sydd yn digwydd pan wnânt hynny?**

Yr Athro Andrews: **Ni fyddem yn monitro ailstrwythuro unigol ond byddem am gwrdd â'r coleg i weld yn union pa brosesau oedd yn cael eu mabwysiadu o'i fewn, ac, os bydd angen, derbyn adroddiadau gan gyrff llywodraethu yn dangos eu bod yn cael briff llawn gan swyddogion yn y coleg.**

Peter Black: **Un cwestiwn olaf ar baragraff 2.39 o'r adroddiad. Mae'r paragraff yn codi rhai pryderon ynghylch y ffordd y mae'r Cyngor Cyllido yn defnyddio meincnodau, ystadegau rheoli, ar gyfer perfformiad pob sefydliad. Pa gamau a gymerwyd gennych i wella cyhoeddi mesurau o'r fath?**

Yr Athro Andrews: **Mae hwn yn gwestiwn lletchwith imi ei ateb. Rhoddir enghraifft o feincnod allweddol y gellid ei gynhyrchu'n gyflym ar waelod y dudalen, ond mae gwall ynddo. Mae'n feincnod a dynnwyd o weithgaredd cyfan y sefydliad a fydd yn cynnwys gwaith a roddir drwy ryddfrait i ddarparwyr trydydd parti, ble mae'r costau'n wahanol iawn ac, yn aml darpariaeth nad yw'n ddarpariaeth atodlen 2 na chaiff ei chostio ar yr un lefel. Felly, pan fyddwn yn cynhyrchu'r meincnod hwnnw, byddwn yn unioni'r ffigurau i hepgor darpariaeth trydydd parti, fel bod y ffigwr sydd wedyn yn mynd i'r sefydliadau yn llawer mwy cadarn iddynt fesur eu gweithgaredd yn ei erbyn.**

Yn anffodus ni allwch wneud hynny nes eich bod wedi derbyn y cofnodion myfyrwyr ac yn gallu gweld a chywiro'r ffigwr. Felly, er ein bod yn gallu cynhyrchu meincnodau cynnar,

mae'n rhaid iddynt, yn anochel, gael rhybudd arnynt. Ar hyn o bryd, yr ydym yn ymgynghori â sefydliadau ar ystadegau rheoli ac un o'r cwestiynau yr ydym yn ei ofyn iddynt yw a ydynt am gael rhai meincnodau dros dro, ond a fyddai'n eithaf amrwd ac na fyddai'n bortffolio cyfan o feincnodau. Yna, petaent yn bwriadu mynd i'r afael â hyn gyda'u cyrff llywodraethu, ni fyddai'n rhaid iddynt wneud hynny bob yn dipyn petai rhai ffigurau cynharach ar gael. Nid yw'n sefyllfa ag iddi ateb syml.

Peter Black: Ond yr ydych yn symud tuag at system o feincnodi rhwng colegau?

Yr Athro Andrews: I ryw raddau mae hynny wedi bodoli ers peth amser, yn yr ystyr ein bod wedi cynhyrchu ystadegau rheoli. Yr ydym hefyd wedi bod yn cynhyrchu dangosyddion perfformiad yn yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Yr ydym bellach yn ymgynghori â cholegau ar yr ystod honno o ystadegau rheoli, yn rhannol oherwydd argymhellion sydd wedi deillio o'r adroddiad hwn, yn rhannol oherwydd y ffordd y mae addysg bellach a chyfrifoldebau colegau wedi bod yn newid, ond hefyd oherwydd mai ein cynigion ni ein hunain oedd yr ystadegau rheoli cynnar pan oedd y colegau yn gymharol newydd o ran annibyniaeth. Yr wyf yn credu y gallant ddod yn eu blaenau yn llawer gwell bellach. Fodd bynnag, o dan y rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli, mae un o'r colegau yn arwain grwp o wyth coleg o ran meincnodi, gydag ystyriaeth arbennig i'w cyfleusterau eu hunain a sut y gallai'r colegau eu hunain hefyd ddatblygu technegau meincnodi gyda phethau na fyddai gennym ystadegau arnynt o anghenraid. Gallant dreiddio'n llawer dyfnach yno. Buaswn yn croesawu hynny yn yr hir dymor fel y byddai dwy ffordd o feincnodi—ein ffigurau sector ein hunain a'u ffigurau hwy eu hunain ar gyfer ystod gyfan o bethau na fyddem o anghenraid yn casglu gwybodaeth arnynt.

Peter Black: Pa mor ddefnyddiol yw'r ymarferion hyn yn eich barn chi? A ydych yn gweld unrhyw wahaniaethau arwyddocaol?

Yr Athro Andrews: Wrth reoli ystadegau?

Peter Black: **Ie.**

Yr Athro Andrews: **Ie. Fodd bynnag, mae eu defnyddio'n ymarfer eithaf soffistigedig. Er enghraifft, petaech yn edrych ar set o ystadegau rheoli ar gyfer costau talu neu gostau staff addysgu yn erbyn costau staff eraill, mewn sefydliad unigol, byddech yn gweld rhai amrywiadau eithaf sylweddol. Yna byddai'n rhaid ichi edrych ar y colegau arbennig. Er enghraifft, byddech yn canfod bod costau cyflogau yn llai ar gyfer coleg seiliedig ar dir, a bod costau cyflogau addysgu yn llai eto, ond mae hynny oherwydd bod yna ddiwydiant amaeth cyfan yn y coleg. Ceir gwahaniaethau rhwng colegau trydyddol, colegau addysg bellach a cholegau chweched dosbarth. Mae'n rhaid bod yn ofalus wrth ddehongli'r ystadegau hyn felly.**

Brian Gibbons: **Yr wyf yn gwerthfawrogi na ydych o bosibl o blaid gor-reoleiddio a gor-unffurfiaeth, ond yr wyf yn credu ichi ddweud, mewn ymateb i'r cwestiwn o archwiliad wedi'i ddilysu'n allanol, eich bod yn gweithio ar fynnu bod pob coleg yn eu cynnal oherwydd mae gan rai ohonynt enw da eisoes. Yr hyn oedd yn fy mhryderu oedd sut y byddech yn gwybod bod y system yn dechrau mynd yn aneffeithlon yn fewnol. Dywedodd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol mae cyfanswm cost yr ymarfer hwn yw £40,000 ar gyfer Cymru gyfan. Ymddengys bod hyn yn werth da iawn am arian. A ydych yn cytuno gyda'r ffigur hwnnw?**

Yr Athro Andrews: **I ddechrau, ar sut y byddem yn gwybod, mae dau beth a fyddai'n rhybudd inni. Un, er enghraifft, fyddai newid mewn staff cyllid neu salwch ymhlith staff cyllid, rhywbeth tebyg i hynny, a allai effiethio ar allu'r coleg i gynhyrchu rhagolygon da. Yn ail, mae gennym brawf rhagolygon bob amser, gan ein bod yn gweld yr all-dro yn eu cyfrifon archwiliedig. Felly, pan welwch berthynas dda rhwng y rhagolwg a'r all-dro flwyddyn ar ôl blwyddyn, a bod yr un cyfarwyddwr cyllid yn gyfrifol am y rhain flwyddyn ar**

ôl blwyddyn, yr wyf yn credu ei fod yn haeddu clod ac ni ddylai gael ei fonitro os nad oes angen hynny. Hwyrach fy mod yn anghywir, dim ond barn bersonol yw hon, nid yn absoliwt.

Y £40,000 yw'r gost i ni. Bydd y gost i golegau yn sylweddol fwy yn nhermau'r hyn y byddai'n rhaid iddynt ei dalu; eu harchwilwyr mewnol neu allanol ac amser y staff yn y coleg a fyddai'n gorfod cael ei fuddsoddi yn hyn. Yr ydym yn dyfalu y bydd y gost wirioneddol yn agosach at £5,000 yn hytrach na £1,000 y tro sydd yn rhoi ffigwr o tua £200,000 nid £40,000, ar ddiwedd y dydd. Mae'r £40,000 yn seiliedig ar yr hyn yr ydym yn ei gyfrannu i'r coleg ar gyfer ardystiad. Yr ydym yn talu £1,000 i bob coleg pan fydd angen ardystiad arnom, ond mae'n rhaid iddynt hwy gyfrannu'r gweithlu a thalu'r bil gan eu harchwilwyr. Byddai hwnnw'n amrywio yn dibynnu ar faint o waith yr oedd angen ei wneud.

Brian Gibbons: Meddyliais tybed a oedd y ffigwr braidd yn isel.

Yr Athro Andrews: Yr oeddech o'r farn ei bod yn werth da am arian?

Brian Gibbons: Rhagorol.

Alun Pugh: A allaf ddod â chi'n ôl at y cwestiwn ar uno? Dywedoch y dylai uno fod yn broses o'r gwaelod tuag i fyny. Yr wyf yn llwyr dderbyn na fydd y ddarpariaeth yn dioddef, ac at ei gilydd, nad yw uno yn arwain at gau campysau. Fodd bynnag, nid yw'r manteision hynny bob amser yn ymestyn i reolwyr y coleg. Gall uno fod yn fygythiad mawr i uwch reolwyr colegau yn arbennig. O gofio, yn gyffredinol, nad yw twrcïod o blaid y Nadolig, a oes achos dros ymagwedd fwy proactif?

Yr Athro Andrews: Y mae gennyf anhawster mawr yma, Gadeirydd, oherwydd gofynnwyd inni gynhyrchu papur ar uno. Yr ydym wedi gwneud amrywiol argymhellion. Fodd bynnag, nid yw'r papur wedi'i ryddhau eto. Nid wyf yn siarad ar ran y Cyngor, ond yn hytrach

drosof fy hun. Fel hyn yr wyf yn gallu cadw cyfrinachedd y papur hwnnw. Ymddengys, wrth inni symud ymlaen gydag agenda Grwp Gweithredu Addysg a Hyfforddiant, yn arbennig gan ein bod yn edrych tuag at gonsortia'r gymuned leol i chwarae rhan fwy sylweddol yn y gwaith o gynllunio addysg yn lleol, y byddai'n briodol, ar y lefel honno, i edrych ar y strwythurau presennol yn ofalus. Gallai hynny gynnwys uno sefydliadau addysg bellach ac, o bosibl, ystod gyfan o faterion eraill, a fyddai'n mynd y tu hwnt i hynny, fel dosbarthiadau bach chweched dosbarth mewn trafferthion. Efallai bod ffyrdd o wneud dosbarthiadau'r chweched yn fwy ymarferol drwy systemau cyfundodol neu drwy eu cyfuno gyda cholegau er mwyn i golegau allu darparu cymorth i'r ysgolion. Fodd bynnag, yr wyf yn edrych ymhellach i'r dyfodol ac yn siarad ar lefel wleidyddol ynglyn â hynny, er fy mod yn gweld cyfleoedd aruthrol yn nes ymlaen.

Janet Davies: Ni wn a allwch ateb y cwestiwn hwn, yng ngoleuni'r ffaith nad yw'r papur wedi'i gyhoeddi. Os teimlwch fy mod yn gwthio hyn yn rhy bell, dywedwch hynny os gwelwch yn dda. Yr wyf yn tybio y bydd y papur yn ystyried y mater o addysg Gymraeg a'r problemau sydd yn deillio o hynny ar lefel colegau trydyddol.

Yr Athro Andrews: Yr ydym yn ystyried y gwahaniaethau diwylliannol. Nid wyf yn credu, o fewn cyd-destun yr hyn yr ydym yn ei argymhell, y byddai'n gwneud unrhyw ddrwg o gwbl i'r ddarpariaeth Gymraeg. Os rhywbeth, byddai'n ei chryfhau yn yr ystyr y byddai gan y sefydliadau mwy well adnoddau.

Os gallaf fyfyrion'n breifat, y mater penodol yw ardaloedd gwledig. Os byddech yn ceisio creu coleg mawr mewn ardal wledig, gallai gwmpasu ardal enfawr ac ardaloedd â gwahaniaethau diwylliannol aruthrol. Mae hwnnw'n fater yr wyf yn bersonol o'r farn y dylid mynd i'r afael ag ef mewn ffyrdd eraill.

Janet Davies: Mae'n broblem yn yr ardaloedd mwy trefol, gan fod pellteroedd teithio eithaf hir o hyd ac mae'r mater o draffig yn dod yn fwy dwys.

Yr Athro Andrews: Ie, ni fyddwn yn dychmygu am eiliad sefyllfa lle byddai rhywun am gynnig uno a fyddai'n golygu cau campysau. Mae hynny yn eich arwain y tu hwnt i'r papur uno. Holl bwyslais yr hyn yr ydym wedi bod yn ei wneud gyda'r sector, a pholisi llawer o sefydliadau'r sector, yw darpariaeth outreach; ceisio ei symud yn agosach at ddarpar fyfyrwyr, sydd yn rhannol yn cyfeirio at yr hyn y soniodd Alun amdano yn gynharach sef ei fod yn gymharol gostus. Fodd bynnag, os ydym er enghraifft, yn bwriadu cyflawni'r agenda cynwysoldeb cymdeithasol, ni allwn wneud hynny drwy ddychwelyd at nifer llai o gampysau. Mae'n rhaid i'r gwrthwyneb ddigwydd. Efallai y bydd yn ymestyn allan, mewn rhai achosion, ar ffurf electronig drwy ddysgu o bell. Y gwir yw, ar y lefel sylfaen, bod hyn yn ffactor mawr sydd yn atal pobl rhag dod ymlaen. Os yw rhywun am weithio, er enghraifft, gyda chymdeithasau adfywio cymunedau, mae'n rhaid sicrhau bod y ddarpariaeth yn ymestyn i'r cymunedau y maent yn ceisio eu hadfywio. Ceir ambell i stori dda iawn yn ne Cymru, ond nid hanner cymaint ag y byddai rhywun yn dymuno eu clywed.

Mr Shortridge: I egluro, nid wyf wedi darllen y papur hwn, ond mae ar gael yn y Llyfrgell os bydd yr Aelodau yn dymuno ei ddarllen, er nad yw wedi'i gyhoeddi'n ffurfiol. Fel y swyddog cyfrifo, yr wyf yn gweld uno yn bennaf fel mater yn ymwneud â pholisi, ac nid yn fater sydd yn ymwneud â rheolaeth ariannol. Gall achosion godi, os yw'r coleg mewn trafferthion difrifol, lle bydd yr opsiwn o uno yn codi ac yn y cyd-destun hwnnw daw'n fater sydd yn ymwneud â rheolaeth ariannol. Yn ei hanfod, credaf ei bod yn gywir ac yn briodol i'w ystyried fel mater yn ymwneud â pholisi.

Alison Halford: Maddeuwch imi am fod mor ddwl, ond beth yw'r gwahaniaeth rhwng dangosydd perfformiad a meincnod?

Yr Athro Andrews: Mae dangosyddion perfformiad yn tueddu i fod yn bethau y rhoddir pwyslais arnynt. Maent yn brin ac fe'u defnyddir gan y Cyngor i geisio mesur perfformiad yn nhermau gwelliannau mewn meysydd sylfaenol. Er enghraifft, gallai fod yn dwf yn nifer

y myfyrwyr neu nifer y myfyrwyr ar gyrsiau galwedigaethol, rhywbeth o'r fath. Gallai ystadegau rheoli a meincnodi fesur ystod gyfan o bethau, fel cyflog fel cyfran o'r costau a chyflog staff addysgu fel cyfran o gyflog yr holl staff, ystod gyfan o faterion sydd yn treiddio i reolaeth y colegau, y gallant wedyn eu hepgor. Byddech fel arfer yn pennu targedau ar gyfer dangosyddion perfformiad, er enghraifft, twf yn nifer y myfyrwyr.

Alison Halford: **A fyddai'n ymddangos yn sarhaus petawn yn argymhell bod eich ateb yn awgrymu, pan fyddwch yn sôn am feincnodau yn ymwneud â rheolaeth y coleg, eich bod yn awgrymu nad oes gan hynny ddim i'w wneud â'r Cyngor Cyllido?**

Yr Athro Andrews: **Dim o gwbl. Nid wyf ychwaith yn ceisio awgrymu nad oes ganddynt werth i'r cyhoedd. Mae gwerth iddynt. Maent yn rhoi llawer iawn o wybodaeth am gofrestriadau myfyrwyr a'r symudiad rhwng pynciau. Gallai pethau o'r fath fod o werth ystadegol. Dywedais hynny'n gynharach gan ei fod wedi codi yng nghyd-destun rheoli colegau a'i werth i golegau. Dyma'n rhannol yw'r ffordd y cafodd ei gyflwyno yn yr adroddiad, y pwynt penodol yr ydych yn ei godi.**

Geraint Davies: **Yn amlwg, mae hyfforddiant yn rhan fawr o arian Amcan 1. A fyddwch yn monitro paratodau'r colegau ar gyfer y cyfle hwnnw ac wrth iddynt fynd drwy'r rhaglen wneud yn siwr eu bod yn gwneud y defnydd gorau o'r arian hwnnw?**

Yr Athro Andrews: **Gobeithio y byddwn yn gwneud hynny. Y mae gennyf beth anhawster ar hyn o bryd gan ein bod yn aros i'r polisiau gael eu tywys yn eu blaenau, ac inni gael briff wedyn neu arweiniad gan y Cynulliad neu i'r Cynulliad ddweud wrthym i wneud hyn. Fodd bynnag, credaf ei bod yn deg dweud mai ein barn ni a barn y colegau yw ein bod yn teimlo ei bod yn bwysig iawn bod arian Amcan 1 yn cael ei ddefnyddio drwy strategaeth genedlaethol. Credaf mai rhan o'r gwendid gyda'r arian Ewropeaidd presennol yw er ei fod yn dda, mae rhyw elfen o achub ar y cyfle yn gysylltiedig ag ef yn hytrach na chyflawni**

strategaeth genedlaethol. Byddem yn croesawu'r cyfle'n fawr i'r arian hwn gael ei ddefnyddio'n strategol. Gobeithio nad wyf wedi siarad ar fy nghyfer wrth ddweud hynny.

Janet Davies: Yr ydym wedi dod i ddiwedd yr adran ar fonitro sefydliadau. Yn hytrach na mynd ymlaen i'r adran nesaf ar lywodraethu, cawn egwyl ar gyfer coffi. Gofynnaf ichi beidio â sgwrsio'n gymdeithasol yn ystod y gwrandawriad hwn, os gwelwch yn dda.

[Cynhaliwyd egwyl ar gyfer coffi rhwng 10.35 a.m. a 10.55 a.m.]

Janet Davies: Hoffwn ddechrau edrych ar yr adroddiad ar lywodraethu'r sefydliadau. Hoffwn ofyn y cwestiwn cyntaf, sydd yn ymwneud â pharagraff 3.1, i Mr Shortridge. Noda y gofynnwyd i'r Cyngor Cyllido ym mis Ionawr eleni gymryd y cyfrifoldeb dros fonitro llywodraethu mewn sefydliadau yng Nghymru. A allech ddweud wrth y Pwyllgor beth oedd y newid hwn yn ei olygu a'r mesurau yr ydych wedi eu sefydlu i sicrhau bod y Cyngor Cyllido yn cyflawni'r cyfrifoldeb newydd hwn yn llawn?

Mr Shortridge: Ie, ychydig o'r cefndir i ddechrau. Pan sefydlwyd y Cyngor Cyllido i ddechrau a phan sefydlwyd y colegau addysg bellach fel sefydliadau annibynnol, yr oedd ymagwedd y Swyddfa Gymreig tuag at lywodraethu yn un anuniongyrchol yn y bôn. Cymerwyd y farn bod yr Offeryn ac Erthyglau y Llywodraeth wedi eu pennu ar gyfer y sefydliadau amrywiol ac mai eu cyfrifoldeb hwy oedd rheoli eu hunain. Dyna oedd athroniaeth y Ddeddf yn ei hanfod. Gwelsom ein rôl yn bennaf yn nhermau darparu arweiniad iddynt a chyhoeddasom arweiniad i lywodraethwyr ym Mawrth 1996 ac i glerciaid yn y cyrff llywodraethu yn Awst 1996. Yna dechreuodd y pendil symud ac yr oedd achosion—yn bennaf yn Lloegr ond yn sicr yng Ngholeg Trydyddol Gwent—lle yr oedd problemau amlwg yn y ffordd yr oedd rôl y llywodraethwyr yn cael ei harfer. Cydnabuasom bod angen rhoi llawer mwy o ystyriaeth ddwys i'r mater o lywodraethu ac i ddarparu cymorth ac arweiniad mwy gweithredol.

Fel yr awgrymodd John mewn ateb cynharach, yn ein llythyr arweiniad yn Rhagfyr 1997 gofynasom i'r Cyngor Cyllido lunio trefniadau yn bennaf ar gyfer gweithio gyda sefydliadau addysg bellach yng Nghymru er mwyn datblygu arfer da mewn llywodraethu a rheoli. O ganlyniad i hynny, datblygodd y Cyngor Cyllido ei raglen datblygu llywodraethu a rheoli. Erbyn diwedd 1998, yr oeddem yn fodlon bod y trefniadau yr oedd y Cyngor Cyllido wedi eu sefydlu gyda'r sefydliadau yn ddigon cryf nes inni ofyn yn ffurfiol i'r Cyngor Cyllido ymgymryd â'r cyfrifoldeb o fonitro a goruchwyllo'r ffordd y gweithredwyd y drefn llywodraethu. Ein prif gais oedd y dylai'r Cyngor Cyllido, o Fehefin 2000, ddarparu adroddiad blynyddol inni o'i arolwg o drefniadau llywodraethu yn y colegau addysg bellach.

Janet Davies: A allech egluro ar ba ffurf y byddai'r adroddiad hwnnw ac i bwy y byddai ar gael?

Mr Shortridge: Credaf ei bod yn ôl pob tebyg yn rhy gynnar i ddweud yn union ar ba ffurf y bydd. Nid ydym wedi cael un eto ac nid wyf o'r farn ein bod wedi bod yn rhy benodol wrth nodi'n union beth a ddisgwyliwn gan y Cyngor Cyllido ond gall naill ai Derek a/neu John fy helpu gyda hynny. Yn sicr buaswn yn disgwyl i adroddiad o'r fath, a fydd ar gael i'r Cynulliad, hefyd fod ar gael i'w Aelodau.

Janet Davies: Athro Andrews, pa ffynonellau o wybodaeth y byddwch yn tynnu arnynt ar gyfer yr adroddiad?

Yr Athro Andrews: Bydd llawer ohono yn tynnu ar y meysydd yr ydym yn eu hadolygu fesul tymor. Fodd bynnag, cytunasom ar fframwaith gyda'r Swyddfa Gymreig ar gyfer y datganiad sicrwydd hwn, sef y canfyddiadau a'r argymhellion ar lywodraethu a wnaethpwyd gan ein gwasanaeth archwilio ein hunain yn eu hymweliadau â cholegau a'u hymweliadau dilynol â cholegau. Yr ydym yn tynnu ar y casgliadau a'r cynnydd a wneir yn y rhaglen

datblygu llywodraethu a rheoli—ac os hoffech ofyn cwestiynau imi ynglyn â hynny, gallaf eu hateb, neu gallaf adael copi o'r rhaglen honno ichi—a hefyd unrhyw faterion llywodraethu sydd yn deillio o archwiliad mewnol y sefydliad ei hun a byddem yn gofyn am adroddiadau gan archwilwyr mewnol y sefydliad ar ei faterion ac, unrhyw faterion sydd yn deillio o'n gwaith o fonitro iechyd ariannol y sefydliad, materion sydd yn deillio o'r broses cynllunio strategol—ansawdd y cynlluniau, sylwedd gwirioneddol y materion a godwyd yn y cynlluniau, natur ein dialog gyda'r coleg—ac yna y tu hwnt i hynny, materion amrywiol sydd yn deillio o'n hymwneud ein hunain â'r coleg. Gallai hynny gynnwys, er enghraifft, ansawdd rheoli'r wybodaeth a ddaw o'r coleg—ystod o bethau *ad hoc*. Y bwriad fyddai inni, fel swyddogion, adolygu hyn yn y cyfnod Mai/Mehefin gyda'r nod o lunio adroddiad llawn ar y sector cyfan ond ble bydd angen yn tynnu sylw at anawsterau arbennig mewn sefydliadau unigol. Byddai hynny'n cael ei gyflwyno wedyn i'r Cynulliad neu i gydweithwyr yn y Cynulliad. Yr ydym, gyda llaw, wedi cyflwyno un adroddiad ichi ym Medi ar gynigion rhagarweiniol.

Janet Davies: A ydych o'r farn y bydd y trefniadau hyn yn darparu'r sicrwydd angenrheidiol ynghylch digonolrwydd llywodraethu yn y sefydliadau amrywiol i'r Cynulliad?

Yr Athro Andrews: Credaf y byddant yn gwneud dau beth. Un yw fy mod yn gobeithio y byddant yn rhoi'r sicrwydd hwnnw ichi gan y bu datblygiadau enfawr, ac y mae hynny'n fy nghalonogi'n bersonol, ond credaf y bydd hefyd yn amlygu unrhyw sefydliadau nad ydynt yn datblygu mor gyflym ag y dylent, os o gwbl. Ar un ystyr, yn y broses hon bydd cosb anochel i sefydliadau os ydynt yn ystyfnig ynghylch cofrestrau o fuddiannau neu beth bynnag a fynnwch.

Os ydych yn dweud wrthyf, a allwn felly dybio na fydd byth broblem yn y sector addysg bellach, wel, na allwn, nid yw'r byd yn berffaith, ond yr wyf o'r farn y byddwn fwy neu lai yn mynd ar y trywydd i ddiddymu'r problemau mwyaf difrifol.

Janet Davies: **Ie. Credaf y bydd wastad rai problemau, yn rhywle.**

Christine Chapman: **A allwn ofyn cwestiwn i Mr Shortridge? Mr Shortridge, gwyddom y bu pryderon ynghylch gweithgareddau yng Ngholeg Halton yn Lloegr, a chrybwyllasoch Goleg Trydyddol Gwent. O ganlyniad i hynny, gwnaethpwyd nifer o newidiadau i'r ffordd y dylai sefydliadau yng Nghymru gael eu llywodraethu. A allech ddweud ychydig mwy wrthym am sut yr ydych yn bwriadu monitro gweithredu'r newidiadau hynny a'u heffaith debygol?**

Mr Shortridge: **Credaf, o ran monitro y byddwn am i'r Athro Andrews a'r Cyngor Cyllido wneud hynny'n bennaf. Er bod gennym, yn briodol iawn, berthynas hyd braich gyda'r Cyngor Cyllido, serch hynny mae'n berthynas agos. Yr ydym yn cynnal cyfarfodydd arolygu ddwywaith y flwyddyn gyda'r Cyngor Cyllido ar ei drefniadau cynllunio a bydd hynny'n cynnwys llywodraethu. Mae Laurie Pavelin, sef pennaeth ein Hadran Atebolrwydd Ariannol a'n prif gyfrifydd fwy neu lai, yn eistedd fel sylwedydd ar bwllgor archwilio'r Cyngor Cyllido ac mae naill ai Richard Davies neu Derek Adams yn mynychu cyfarfodydd bwrdd y Cyngor Cyllido fel sylwedydd. Felly mae gennym nifer o ffyrdd o gael gwybod sut y mae pethau'n mynd ac, felly, y cyfle i ddylanwadu ar bethau yn briodol, nid yn amhriodol. Ni wn a fydd yn ddefnyddiol i'r Pwyllgor petawn yn crybwyll rhai o'r newidiadau yr ydym wedi eu pennu, oherwydd mae'r rhain yn newidiadau arwyddocaol.**

Yr oedd dwy set o newidiadau ym Mehefin, ychydig cyn i bwerau gael eu trosglwyddo i'r Cynulliad. Yn dilyn ymgynghori, gwnaethom gyfres o newidiadau. Yr oeddent yn canolbwyntio'n bennaf ar newid cyfansoddiad cyrff llywodraethu er mwyn gostwng cyfran aelodau'r cyrff llywodraethu oedd â chefnidir busnes, o o leiaf 50 y cant i draean ac i gynyddu'r gyfran o aelodau a oedd yn dod o'r gymuned leol neu a oedd â diddordeb uniongyrchol yn y coleg naill ai fel staff neu fyfyrwr.

Fodd bynnag, ym mis Hydref—yr oedd hwn yn Orchymyn a wnaethpwyd gan y Cynulliad—gwnaethpwyd cyfres o newidiadau pellach, a oedd yn dilyn ymlaen o wrandawriad Pwyllgor

Cyfrifon Cyhoeddus Ty'r Cyffredin a fynychwyd gan yr Athro Andrews a minnau ym mis Mehefin, a gwrandawriad cynharach o'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus a oedd yn ymdrin â Choleg Halton. Yr hyn a wnaethom yno—ac mae hyn yn cyfeirio'n ôl at yr hyn a ddywedais yn gynharach am y teimlad na allem yn ddiogel barhau i gael ymagwedd mor anuniongyrchrol—oedd cyflwyno newidiadau, yn bennaf o fewn yr Erthyglau newydd. Fodd bynnag, mae rhai o'r newidiadau hyn yn cael eu gwneud yn weinyddol. Yr ydym yn sicrhau bod y clerciaid i'r cyrff llywodraethu yn annibynnol ar yr uwch dîm rheoli ac yr ydym wedi darparu pŵer i alluogi'r Cyngor Cyllido i enwebu hyd at ddau lywodraethwr, pan fydd yn ystyried bod hynny'n angenrheidiol. Gall y Cyngor Cyllido, os dymuna, ofyn i sylwedyddion ac aseswyr fynychu cyfarfodydd o'r corff llywodraethu. Rhoddir darpariaeth ar hyfforddiant a darpariaeth i sicrhau bod pwyllgorau chwilio yn gwerthuso'r cyfraniad a wneir gan lywodraethwyr presennol er mwyn cynnig eu hailbenodi. Mae'n rhaid i gyrff llywodraethu'r coleg gael adroddiad, o leiaf bob tymor, bod arolygon o sefyllfa ariannol y coleg wedi'u cynnal.

Felly mae'r gofynion newydd hyn yn bethau y bydd y Cyngor Cyllido, yn y bôn, yn eu monitro a'u hadolygu trwy ei raglen datblygu llywodraethu a rheoli. Byddwn ninnau wedyn yn ceisio sicrwydd ein hunain, yn rhannol trwy adroddiad sicrwydd blynyddol y mae'r Athro Andrews wedi cyfeirio ato, ond hefyd trwy ein cydberthynas barhaus â'r Cyngor Cyllido fel y gallwn gasglu gwybodaeth, ac os bydd pethau sydd yn achosi pryder inni, y gallwn fel arfer ddefnyddio ein dylanwad mewn trafodaethau anffurfiol i sicrhau bod materion fel y dymunwn iddynt fod.

Christine Chapman: Athro Andrews, ym mharagraff 3.4 i 3.6 trafodwyd nifer o faterion ynglyn â dewis llywodraethwyr a'r gwiriadau y dylid eu gwneud o ran eu haddasrwydd i wasanaethu. Pa sicrwydd allwch chi ei roi i'r Pwyllgor bod pob un o'r 28 sefydliad yn ymddwyn yn agored ac yn deg wrth ddewis llywodraethwyr ac yn ymgymryd â phob gwiriad angenrheidiol er mwyn sicrhau bod y bobl a ddewisir yn addas i wasanaethu?

Yr Athro Andrews: Yr hyn y gallaf ei ddweud wrthy ch yma yw bod gan bob coleg addysg bellach bwyllgorau chwilio yn awr a bod gweithdrefnau ysgrifenedig gan 21 o blith 23 o'r colegau. Credaf fod pob un ohonynt bron—os nad i gyd—yn hysbysebu am lywodraethwyr bellach. Ni wneir hyn trwy achlust yn unig, neu trwy fynd yn ôl at yr un ardaloedd, ond mae cyfleoedd i bobl newydd i ddod i mewn.

Cododd Jon Shortridge y mater o'r newid yng nghyfansoddiad y corff llywodraethu, a fydd yn cyflwyno rhagor o bobl o lywodraeth leol fel aelodau—os cofiwch, o dan yr hen system, ni ellid ond eu cyfethol—o leiaf un ac uchafswm o dri—pump yn achos Gwent, oherwydd ei maint. Bydd hefyd o leiaf un aelod o'r gymuned ac, eto, uchafswm o dri. Bydd hyn ynddo'i hun yn newid natur y corff llywodraethu, ac yn fy marn i, yn gwneud iddo edrych yn fwy eangfrydig. Fel troednodyn, mae'n symudiad tuag at hynny. Nid yw'n newid mawr gydag un corff llywodraethu yn mynd ac un newydd yn dod i mewn.

Mae colegau yn cynnal gwiriadau. Mae 16 o blith y 23 o golegau yn cynnal gwiriadau. A gaf i ddweud un peth, gan fy mod yn cytuno â'r holl newidiadau a wnaethpwyd. Credaf iddynt fod yn angenrheidiol yn erbyn y cefndir o broblemau o'r math a welwyd, nid gymaint yng Nghymru, ond bu cryn sôn amdanynt—yr Haltons a'r Wirrals ac ati. Mae yna berygl wrth lywodraethu colegau ein bod yn dibynnu ar wirfoddolwyr di-dâl, sydd, mewn sawl achos, yn gwneud llawer o waith. Un o'r pethau sydd yn amlwg iawn yn yr adroddiad yw amllder cyfarfodydd a'r nifer sydd yn mynychu cyfarfodydd. Nid cyfarfodydd y corff llywodraethu yn unig, ond cyfarfodydd cyllid ac ati. Mae'n rhaid inni fod yn ofalus iawn yn hyn o beth nad ydym yn rheoleiddio i'r fath raddau, neu'n beirniadu i'r fath raddau, nes bod pobl, ar ddiwedd y dydd, yn dweud 'Wel, pam yr wyf yn rhoi fy amser heb dâl?' Felly mae cydbwysedd. Fy rheswm dros ddweud hynny yw oherwydd ichi holi am wiriadau ac, os bydd rhywun yn gwirfoddoli, yn ddi-dâl, i wneud rhywbeth ac yr ydych am wneud gwiriad credyd a gwiriad o gofnod troseddau a'r math yna o beth, mae perygl y bydd rhai pobl yn teimlo bod hynny'n sarhaus. Yn sicr, bu achlysuron lle mae llywodraethwyr posibl wedi gofyn 'Pam y mae'n rhaid i mi ddatgan buddiannau fy ngwr neu fy ngwraig, os wyf yn dod yn aelod o gorff llywodraethu?' Mae'n codi materion o breifatrwydd, yr hawl i gael bywyd

preifat. Credaf felly, tra y bydd yn bodoli ac yn gweithio, mai un o'r pethau y mae'n rhaid inni ei wneud fel Cyngor Cyllido yw sicrhau nad ydym yn dod i mewn yn llawdrwm ac yn pechu llawer o bobl sydd yn rhoi o'u hamser i'r colegau yn ddiffuant ac yn gefnogol.

Christine Chapman: **I ychwanegu at hynny, yr wyf yn derbyn eich pwynt ynglyn â gwirfoddolwyr. Fodd bynnag, a ydych yn teimlo eich bod chi fel Cyngor Cyllido yn dylanwadu digon ar y colegau iddynt ledu eu rhwydi yn ddigon eang i gael trawstoriad eang o bobl?**

Yr Athro Andrews: **Ni allwn orfodi colegau i wneud hynny. Rhywbeth y gallwn ei annog yn unig ydyw. Fel rhan o'r rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli, cynhelir seminarau gennym ac mae'r rhaglen hon yn gofyn cwestiynau penodol am y modd y mae colegau yn mynd ati i sicrhau amrywiaeth ac arbenigedd hefyd. Mae angen pobl ag arbenigedd ariannol arnoch ac, yn ddelfrydol, ag arbenigedd adnoddau dynol ar gyrff llywodraethu. Felly yr ydym yn gwneud hynny, ond trwy annog, yn hytrach na mynnu. Ni allwn fynnu; cyrff annibynnol ydynt.**

Christine Chapman: **Cafwyd rhai pryderon ynglyn â hyfforddiant yn yr adroddiad. Pa ddulliau o weithredu y gall y Cyngor Cyllido Addysg Bellach eu sefydlu i sicrhau hyfforddiant trylwyr a hygyrch ar gyfer llywodraethwyr?**

Yr Athro Andrews: **Darparwyd fframwaith o hyfforddiant i gyrff llywodraethu yn 1997. Yn wir, gwnaethom hynny cyn i'r Swyddfa Gymreig ofyn inni edrych ar hyn oherwydd yr oeddem yn ymwybodol o'r angen am fwy o hyfforddiant. Yr ydym wedi bod yn monitro'r hyn y mae colegau yn ei wneud. Mae pob coleg yn ymwneud â hyfforddiant bellach ac yn ein harolwg diweddaraf yr ydym yn tybio bod rhaglenni hyfforddi eithaf da gan tua 18 neu 19 o'r colegau. O dan y rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli hon yr ydym ein hunain wedi cynnal nifer o seminarau ar gyfer llywodraethwyr. Yr ydym hefyd eisiau rhaedru hyn. Y broblem yw, os cynhaliwn gwrs hyfforddi i lywodraethwyr yn Abertawe neu**

Gaerdydd neu Ferthyr Tudful ac un arall yn Llandudno, dyweder, ni fydd llawer o lywodraethwyr yn barod i deithio pellter hir ac efallai yn cael prynhawn i ffwrdd o'u gwaith. Un o'r pethau y mae'n rhaid ei wneud yw rhaeadru hyfforddiant fel y gall y colegau eu hunain ei wneud, yn aml cyn cyfarfod o'r llywodraethwyr o bosibl neu i'w ddarparu ar ffurf llawer mwy hygyrch. Yr ydym yn gweithio gyda'r Cyngor Cyllido yn Lloegr, yn y lle cyntaf i gynhyrchu canllaw newydd ar gyfer llywodraethwyr. Bydd hwn yn diweddarau ac yn dod â'r holl bethau yr ydym wedi bod yn eu trafod yn awr ynghyd. Dylai fod wedi'i gyhoeddi tua mis Ebrill erbyn i ni ei gyfieithu a'i fod yn barod i gael ei ryddhau. Byddwn hefyd yn gweithio â hwy yn ddiweddarach ar becynnau hyfforddi ar gyfer llywodraethwyr. Gobeithiaf y bydd y rhain ar gael ar ffurf electronig yn ogystal ag ar bapur fel y gall llywodraethwyr fynd â'r rhain gartref i'w defnyddio yn eu hamser eu hunain. Gobeithio y cânt gyfle wedyn i godi materion yn eu colegau eu hunain.

Christine Chapman: Yn olaf, Athro Andrews, mae paragraff 3.7 ac enghraifft 1 yn yr adroddiad yn tynnu sylw at ambell bosibilrwydd o wrthdaro buddiannau difrifol iawn a nodwyd gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol. Pa gamau y mae'r Cyngor Cyllido yn eu cymryd i atal digwyddiadau o'r fath?

Yr Athro Andrews: Adolygwyd y pethau hyn gan ein harchwilwyr ond, o ran cyngor a'r math o bethau sydd yn deillio o'r rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli ar hyn o bryd, mae'n eglur iawn bellach i'r colegau ac i lywodraethwyr y colegau nad yw gwrthdaro buddiannau o'r fath yn dderbyniol. Nid yw heb ei phroblemau ei hun fodd bynnag. Os ystyriwch am eiliad, mae'n eithaf defnyddiol cael pobl ar gorff llywodraethu coleg sydd â phrofiad ariannol, neu brofiad cyfreithiol o bosibl. Mae yna berygl. Sut yr ydych yn mynd i gael cyfrifydd lleol neu gyfreithiwr lleol os dywedwch na allai ei gwmi weithredu gyda'r coleg? Mewn gwirionedd, o ganlyniad i ymgymryd â swydd lywodraethu, gallai fod yn gwahardd ei gwmi ei hun. Mae'n rhaid bod yn ofalus yn y fan hon i ryw raddau, ac mae achosion, er enghraifft, lle y gallai cyfreithwyr y mae eu cwmnïau yn gweithredu o ran y coleg fod ar y corff llywodraethu. Mae'n rhaid sicrhau bod yna rwystrau priodol, fel bod cwmnïau yn cael eu penodi trwy weithdrefnau tendro annibynnol a gwrthrychol ac nad yw'r llywodraethwr

unigol yn ymwneud â'u penodi mewn unrhyw fodd, neu'n gweithredu o ran y coleg fel cyfreithiwr i'r cwmni hwnnw. Mae'n rhaid cael rhyw fath o wahanfur.

Christine Chapman: **Ni wn a oes unrhyw un arall am ychwanegu at hyn. A ydych yn fodlon y byddai'r canllawiau y mae'r Cyngor Cyllido yn eu darparu i'r colegau yn gwneud hynny'n berffaith glir? Gwn fod rhai o'r colegau yn well na'i gilydd o ran cydymffurfio â hyn. A yw'r canllawiau yn ddigon clir ac a yw popeth yn weddol agored?**

Yr Athro Andrews: **Y mae'r canllawiau yn glir ond yn fy marn i, mae'r arolygon archwilio dilynol yr un mor bwysig, fel y gellir codi hyn fel mater byw yn y colegau.**

Janet Davies: **A gaf ddod i mewn yn y fan yna? Os canfyddwch nad yw achos o wrthdaro buddiannau difrifol wedi ei ddatgan, a oes unrhyw gamau y gallwch eu cymryd? Yr wyf wedi cael cryn dipyn o brofiad mewn sawl maes yn hyn o beth a theimlaf er y gellir gosod canllawiau a'u hesbonio'n glir, nad yw pobl fel petaent yn eu cadw ar gof ar adeg cyfarfod ac nid ydynt yn datgan unrhyw wrthdaro buddiannau. A oes unrhyw gamau y gallwch eu cymryd pan ddigwydd hyn, heblaw am roi pryd o dafod iddynt a dweud 'dyna ddrwg'?**

Yr Athro Andrews: **Yr wyf yn gwybod yn union am beth yr ydych yn sôn. Y peth arall y byddwn yn ei godi o'm profiad fy hun yw, os ydych yn siarad mewn termau cyffredinol, mae pobl yn aml yn anghofio. Nid ydynt yn credu ei fod yn berthnasol iddynt neu beth bynnag. Pan fyddwch yn dod o hyd iddo a dweud, 'Beth? Ddylai hyn ddim fod wedi digwydd', y maent yn aml â chywilydd mawr arnynt ac yn meddwl 'O, ie, ddylai hynny ddim fod wedi digwydd', ac maent yn rhoi'r gorau iddo ar unwaith. Yr ydym wedi cael enghreifftiau o hynny sydd wedi dod i'r amlwg. Yr ydym wedi tynnu sylw pobl ato ac maent wedi bod â chywilydd ynglyn ag ef, yn enwedig os gwneir hynny ar fy lefel i—does dim byd yn arbennig yn cysylltu â mi—ond maent yn sylweddoli ei fod yn fater difrifol iawn. Petai'n mynd y tu hwnt i hynny, ni fyddwn yn petruso cyn codi'r mater gyda chydweithwyr yn y Cynulliad.**

Janet Davies: Yr wyf yn awr am ddod â Peter Black i mewn i'r drafodaeth, ac efallai y bydd amser gennym i gael un neu ddau o gyfraniadau.

Peter Black: Yr wyf yn cychwyn gyda ffaith atodol. Fel Janet, yr wyf wedi cael profiad o fod mewn amgylchedd lle y caiff datganiadau o fuddiannau ac ati eu gwneud. A oes gan golegau weithdrefnau a chanllawiau sefydlog y mae llywodraethwyr yn ymwybodol ohonynt, am sut a phryd i ddatgan buddiannau, pa lefel o ddatganiad sydd yn berthnasol ac a oes angen iddynt dynnu allan o gyfarfodydd?

Yr Athro Andrews: Mae cofrestrau o fuddiannau gan bob un ohonynt sydd bellach ar gael i'r cyhoedd, fel arfer trwy ofyn i'r clerc am gael eu gweld. Hyd y gwn, mae rheoliadau am wrthdaro buddiannau gan bob ohonynt. Un o'r pethau yr ydym yn ei wneud gyda'r adroddiad hwn—cyn iddo gael ei gyhoeddi gwyddem am yr argymhellion ynddo a gwiriasom gyda'r colegau, heblaw am yr wyth, lle yr oeddent yn sefyll o safbwynt y rhain. Gwnaethom wiriad pellach ym mis Tachwedd a thrwy dynnu ar hwnnw yr oeddwn yn gallu dyfynnu un neu ddau o ffigurau am y nifer o golegau a oedd yn gwneud hyn. Erbyn diwedd y flwyddyn hon byddwn yn gofyn i bob coleg am ddatganiad am ble y mae'n sefyll ar bob un o'r materion hyn a'r cynlluniau gweithredu y maent yn bwriadu ymgymryd â hwy er mwyn cydymffurfio â phopeth yn yr adroddiad hwn. Bydd ein harchwilwyr yn adolygu hynny. Bydd yr arolwg yn dechrau ym mis Ebrill. Bydd yn caniatáu tymor cyfan i'r colegau gydymffurfio. Arolwg trylwyr fydd hwnnw er mwyn sicrhau bod popeth yn cydymffurfio â'r hyn sydd yn yr adroddiad.

Peter Black: Mae hynny'n eithaf defnyddiol, diolch yn fawr. A gaf droi at baragraff 3.16? Mae hwn yn trafod yn gryno natur y berthynas rhwng y pennaeth a'r corff llywodraethu. Athro Andrews, sawl corff llywodraethu yn y 28 sefydliad sydd yn gwerthuso perfformiad y pennaeth yn ffurfiol bellach?

Yr Athro Andrews: **Dau ar bymtheg.**

Peter Black: **Iawn. Gan symud ymlaen at baragraff 3.21, mae hwn yn nodi bod y rhan fwyaf o golegau y mae'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol wedi ymweld â hwy yn dod yn ymwybodol o'r angen iddynt sefydlu gweithdrefnau datgelu cyfrinachau cynhwysfawr. Yng ngoleuni cyflwyno Deddf Datgelu er Budd y Cyhoedd 1999 ym mis Gorffennaf, pa arweiniad yr ydych wedi'i roi ar hyn i'r sector?**

Yr Athro Andrews: **Y dylai fod ganddynt weithdrefnau datgelu cyfrinachau sydd yn ateb gofynion y Ddeddf ynghyd â phwyntiau cyfeirio allanol. O blith y 23 coleg, mae gan 20 ohonynt weithdrefnau datgelu cyfrinachau bellach. Mae dau ar fin cael eu cwblhau. Byddwn yn ymweld â'r llall ym mis Ebrill ac yr wyf yn siwr y byddant yn datblygu un. Weithiau y pwyntiau cyfeirio allanol yw'r archwilwyr mewnol. Yn amlach na pheidio maent i'r Cyngor Cyllido ac weithiau i'r Cynulliad.**

Peter Black: **A ydych yn archwilio'r gweithdrefnau hyn i sicrhau bod cysondeb—?**

Yr Athro Andrews: **Y maent newydd gael eu datblygu ond yr ydym yn mynd i'w harchwilio, yn bennaf oherwydd bod y rhain yn bwysig i'r colegau eu hunain yn fy marn i. Fel arall gall pethau gronni ac yn y pendraw bydd yn ymddangos yn y papur newydd lleol neu rywbeth tebyg, tra y gallech fod wedi datrys y mater yn llawer cynt.**

Peter Black: **Fy mhrofiad o weithdrefnau datgelu cyfrinachau yw, er bod sefydliadau yn mabwysiadu'r gweithdrefnau, eu bod yn cael anawsterau gyda hwy pan fydd rhywun yn datgelu cyfrinachau o ddifrif. Sut y byddwch yn monitro'r modd y cânt eu gweithredu? A fyddwch yn edrych ar achosion penodol lle mae hynny'n digwydd ac ati?**

Yr Athro Andrews: Ni allwn ond monitro'r gweithdrefnau. Fodd bynnag, mae'r gweithdrefnau eu hunain yn cynnwys y pwynt cyfeirio allanol fel y gallant, o safbwynt achwynydd unigol, ei godi â'r archwilydd mewnol, y Cyngor Cyllido neu'r Cynulliad. Un peth y gallaf ei ddweud, ac yr wyf yn falch o allu ei ddweud, yw nad ydym erioed wedi cael llythyr, yn ddi-enw neu fel arall, nad ydym wedi gweithredu arno gyda'r colegau. Mae'n amlwg yn llawer anos gweithredu ar lythyrau di-enw oherwydd na allwch fynd yn ôl i gael rhagor o wybodaeth. Ychydig iawn o lythyrau a dderbyniwyd gennym gyda llaw—peidiwch â meddwl ein bod yn derbyn llythyrau bob wythnos, y maent yn ei eithaf prin. Fodd bynnag, byddwn am weithredu ar lythyr di-enw hyd yn oed os nad yw'n gwneud rhyw lawer o synnwyr.

Peter Black: Fy mhryder i ynglyn â gweithdrefnau datgelu o'r fath, er ei bod yn bwysig iawn eu bod gennym yn fy marn i, yw unwaith bod y dyfroedd wedi tawelu gyda phopeth wedi cael ei ymchwilio a'i ddatrys, yna y mae'r sawl sydd wedi datgelu cyfrinachau mewn sefyllfa fregus. Fy mhrif bryder yw'r modd y caiff hynny ei fonitro er mwyn sicrhau bod bod y sawl sydd wedi datgan cyfrianchau yn cael ei ddiogelu, oherwydd ymhen ychydig o fisoedd mae'n bosibl y byddant yn cael eu diraddio neu eu diswyddo neu rywbeth. Mae'n anodd iawn iddynt ei gysylltu yn ôl â'r weithdrefn ei hun.

Yr Athro Andrews: Ydyw, ond credaf mai'r weithdrefn datgelu cyfrinachau ynddi'i hun yw'r weithred bwysig wedi hynny. Os caiff y sawl sydd yn datgelu cyfrinachau ei gosbi, dyna reswm arall dros ddatgelu. Byddai hynny'n groes i'r ddeddfwriaeth os canfyddir bod sefydliad wedi cosbi'r sawl sydd wedi datgelu cyfrinachau.

Peter Black: Yr ydych wedi fy sicrhau eich bod yn cadw llygad ar hynny.

Yr Athro Andrews: Yr wyf yn ymddeol ddiwedd fis Ebrill ond yr wyf yn sicr y bydd y Cyngor Cyllido yn parhau i gadw llygad arno.

Peter Black: Mae'r cwestiwn olaf ar baragraff 3.24 a pharagraff 3.25. Maent yn tanlinellu'r angen i gyrff llywodraethu fod yn agored yn y ffordd y maent yn ymgymryd â phob agwedd ar eu busnes. Pa gamau a gymerwyd gennych i hyrwyddo natur agored trwy fesurau o'r fath? Yr ydych eisoes wedi crybwyll gwneud cofrestrau o fuddiannau yn agored i'r cyhoedd, ond beth yw eich barn ar hyrwyddo mynediad y cyhoedd i gyfarfodydd, cynnal cyfarfod cyffredinol blynyddol, mynediad i bapurau cefndir ac ati?

Yr Athro Andrews: Gallaf ddarparu manylion o'r meysydd penodol a gynhwysir yn yr argymhellion ym mharagraff 3.24 ichi, er enghraifft bod cofnodion cyfarfodydd y corff llywodraethu a phwyllgorau ar gael i'r cyhoedd. Maent ar gael i'r cyhoedd ymhob coleg Addysg Bellach ac mewn o leiaf un o'r sefydliadau a ddynodwyd. Yn aml cânt eu rhoi mewn llyfrgelloedd colegau, ond maent ar gael i'r cyhoedd trwy'r llyfrgell neu trwy ysgrifennu at y clerac ac yn y blaen.

Ynglyn â llywodraethwyr staff a llywodraethwyr sydd yn fyfyrwyr, mae hyn wrth gwrs wedi'i oddiweddyd i raddau helaeth gan ailgyfansoddiad o'r corff llywodraethu y mae Jon Shortridge wedi sôn amdano. Mae'n orfodol bellach i gael o leiaf un llywodraethwr sydd yn aelod o'r staff ac un sydd yn fyfyrwr, ond fel troed-nodyn, fel a ddywed yr adroddiad, nid yw'n hawdd bob amser cael llywodraethwyr sydd yn fyfyrwyr sydd yn gallu mynychu'n rheolaidd a darparu parhad. Mae'n amrywio o goleg i goleg. Mae gwerthuso perfformiad cyrff llywodraethu yn fater sydd yn cael ei drafod yn helaeth yn y rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli. Mae cwestiynau penodol y mae'n rhaid i'r corff llywodraethu ymdrin â hwy mewn perthynas â'r materion hyn.

Peter Black: A ydych yn gwybod a oes unrhyw un o'r colegau yn cynnal eu cyfarfodydd yn gyhoeddus ac yn sicrhau bod agendaau ar gael ymlaen llaw, er enghraifft i'r wasg leol, i hyrwyddo mynediad?

Yr Athro Andrews: Ni wn yr ateb i hynny.

Peter Black: A yw'n rhywbeth y byddech yn ei annog?

Yr Athro Andrews: Byddai'n dibynnu ar y materion gerbron y corff llywodraethu. Yr hyn na fyddwn am ei wneud yw annog hynny ac wedyn cymryd y risg bod y busnes gwirioneddol yn cael ei wneud o'r golwg neu trwy bwyllgor cyllid. Yr hyn sydd gan golegau yw cyfarfodydd cyhoeddus blynyddol a hoffwn eu hannog yn fawr iawn. Ynglyn â'r mater arall—sef a ddylai cyfarfodydd cyrff llywodraethu fod yn agored i'r cyhoedd ai peidio—mae yna faterion go bwysig yn gysylltiedig â hyn. Fel y dywedaf, os mai gwneud busnes gwirioneddol mewn pwyllgor cyllid neu bwyllgor gweithredol yw'r pris sydd i'w dalu, gellir gwneud mwy o ddrwg nac o dda.

Alun Pugh: Mae cwestiwn gennyf ynglyn â rôl y clerc. Mae gan y clerc swydd bwysig tu hwnt a hefyd swydd a allai fod yn unig iawn, oherwydd mai ef neu hi yw'r unig berson nad yw'n atebol yn uniogyrchol i'r pennaeth. Mae'n rhaid i'r clerc ar adegau ddweud wrth y pennaeth a'r llywodraethwyr yn gadarn iawn nid yn unig pan fyddant yn gwneud rhywbeth o'i le ond hefyd pan fyddant mewn perygl gwirioneddol o symud i diriogaeth ei gilydd. A ydych o'r un farn â minnau nad yw'n dderbyniol i glerc fod â dwy het? Hynny yw swydd clerc ac wedyn nid dim ond swydd ar y tîm rheoli ond unrhyw gyfrifoldeb arall lle mae'n rhaid iddo ef neu iddi hi fod yn atebol i'r pennaeth oherwydd gwrthdaro buddiannau yno. Mae angen iddynt fod ar wahân. Os yw clerciaid yn treulio hanner eu hamser yn gwneud swydd clerc a hanner eu hamser yn gofalu am drafnidiaeth y coleg neu rywbeth cyffelyb, yna cânt eu cyfaddawdu.

Yr Athro Andrews: Yr wyf yn dechrau dod i gytuno â chi. Ni fyddwn wedi cytuno â hynny rai blynyddoedd yn ôl am ddau reswm. Yn gyntaf, heblaw am eithriadau prin iawn, nid yw gwaith clerc yn ddigon i lenwi swydd llawn amser. Y rheswm arall na fyddwn wedi cytuno â'r hyn a ddywedwch rai blynyddoedd yn ôl yw fy mod o'r farn bod mantais wych mewn

cael clerc a oedd wedi ei gyflogi o fewn y sefydliad, yn rhan o'r sefydliad, yn gwybod sut yr oedd yn gweithio ac yn gwybod beth oedd yn mynd ymlaen. Yr oeddwn innau wedi hen arfer â hynny yn fy swydd flaenorol o ran y ffordd y gweithredai cofrestrwydd prifysgol. Fodd bynnag, yr wyf wedi gweld sefyllfaoedd o wrthdaro buddiannau a chredaf mai'r hyn sydd yn eglur yw na ddylai'r clerc ddal swydd reoli uwch sydd yn golygu ei fod yn atebol i'r corff llywodraethu ac yn y blaen. Credaf ei bod yn swydd anodd a theimlaf y bydd yn fwyfwy sensitif gan ei bod yn dra chanolog yn y newidiadau y mae'r Cynulliad yn eu cyflwyno, gan roi'r cyfrifoldebau ar y clerc. Yn y dyfodol, bydd penodi clerc yn amodol ar gymeradwyaeth y Cyngor. Ni fyddai'n benodiad gan y Cyngor ond byddai'n amodol ar gymeradwyaeth y Cyngor. Byddai hyn i raddau helaeth er mwyn osgoi'r gwrthdaro buddiannau posibl yr ydych yn sôn amdanynt.

Alun Pugh: Yn olaf, ynglyn â dogfennau megis y gofrestr o fuddiannau a chofnodion, sydd yn ddogfennau cyhoeddus. Mae pobl sydd yn fwy sensitif na minnau yn ei chael hi'n anodd i gerdded i mewn i swyddfa clerc a gofyn am gopiâu o'r dogfennau hyn, gan gynnwys staff mewn llawer o'r colegau. A ydych yn credu bod yna ddadl dros roi'r eitemau hyn ar y we fel mater o arfer gan y tybiaf fod gwefan gan bob coleg bellach?

Yr Athro Andrews: Nid oes unrhyw reswm pam na ddylent fod. Nid oeddwn wedi meddwl am hynny cyn hyn. Ni hoffwn ddweud wrth y colegau 'mae'n rhaid ichi roi hwn ar y we', ond credaf y gallwn ddweud yn hawdd wrth y colegau 'a ydych wedi ystyried hyn?' Dyna'r math o beth os bydd nifer o golegau yn ei wneud, yna bydd eraill yn eu dilyn.

Janet Davies: Trown yn awr at ran 4, rheolaeth strategol ac ariannol colegau. Ym mharagraff 4.5, Athro Andrews, daethoch i'r casgliad bod llai na thraean o'r cynlluniau yn darparu'r lefel gyflawn o sicrwydd yr oedd ei angen arnoch, a gwnaethoch seilio hyn ar eich arolwg o gynlluniau strategol y sefydliadau ar gyfer 1997. Roedd gennych bryderon mawr hefyd ynglyn â gallu rhai o'r sefydliadau i weithredu'n llwyddiannus yn y tymor canolig i'r hir dymor. A yw'r gwendidau difrifol hyn wedi'u hunioni yn y colegau i gyd?

Yr Athro Andrews: Nac ydynt. Os edrychwn ar y cynlluniau ar gyfer 1999, mae 12 coleg ar hyn o bryd sydd yn cynhyrchu cynlluniau strategol da yn ein barn ni. Maent wedi'u llunio'n dda ac yn mynd i'r afael â'r amrediad o faterion y dylid mynd i'r afael ag ef. Maent hefyd wedi cynnwys eu llywodraethwyr a'r staff mewn modd priodol. Mae yna saith arall sydd ar y llwybr cywir yn ein barn ni. Mae wyth coleg arall a chanddynt gryn dipyn i'w wneud o hyn yn ein barn ni i gyrraedd y sefyllfa yr ydym am iddynt ei chyrraedd. Un o'r pethau y mae'n rhaid inni ei gofio ynglyn â hyn yw nad yw'r broses o gynllunio strategol yn dod yn naturiol i bobl o anghenraid. Mae'n cwmpasu llawer o faterion a chydbwyso. Gallech ofyn pam nad ydym yn rhoi templed iddynt fel y gallant fwrw ymlaen a'i wneud. Ar ôl oedi am ennyd, gellir gweld pam na wnawn hyn. Byddai hynny yn tynnu'r ymarfer cynllunio strategol oddi wrthynt bron. Byddant ond yn dilyn ein templed. Ar y dechrau, yr oeddem o'r farn y dylem ei adael yn gyfan gwbl i'r colegau hynny i baratoi eu cynlluniau strategol. Byddai annog amrywiaeth mewn coleg seiliedig ar dir yn esgor ar gynllun tra gwahanol ei natur i gynllun gan goleg trydyddol, dyweder.

Yr oedd yn amlwg ar ôl dwy neu dair blynedd nad oedd hyn yn gweithio. Er bod colegau yn gwella, roeddent yn gwella'n araf iawn. Ni wanaethom gynhyrchu templed ym 1997 ond cynhyrchwyd rhestr o faterion y dylent eu mabwysiadu, rhyw fath o strwythur ar gyfer y cynllun. Wedyn dechreuasom fonitro yn eithaf dwys. Yn y flwyddyn gyntaf honno ym 1997 y cynhyrchwyd yr all-dro hwn a oedd yn siomedig yn ein barn ni. Yr ydym wedi glynu wrtho. Nid ydym yn fodlon ar y cynnydd a wnaethpwyd. Hoffem fod wedi gweld mwy o gynnydd. Yr ydym yn cysuro ein hunain gyda'r ffaith bod bron i hanner y sector yn gyfredol bellach ac y bydd chwarter arall yn ymuno â hwy cyn bo hir. Yn amlwg mae gennym lawer o waith i'w wneud gyda'r wyth arall. Mae ganddynt lawer o waith i'w wneud eu hunain.

Janet Davies: Nid wyf am hollti blew, ond dywedasoch fod 12 coleg yn dda, bod saith ar y llwybr iawn a bod gan wyth lawer o waith i'w wneud. Beth a ddigwyddodd i'r llall?

Yr Athro Andrews: **Mae'r llall ger eich bron. Mae ei ddyfodol yn eich dwylo chi. Mae wedi cynhyrchu cynllun strategol ond mae'n dra gwahanol o ran natur i'r rhai eraill gan ei fod yn gaeth iawn i'r cynigion ar gyfer uno yn y dyfodol. Gyda llaw, mae'r cynllun hwnnw yn un da. Gellwch ddweud bod 13 yn iawn yn hytrach na 12.**

Janet Davies: **Ai'r un cynlluniau a fyddai wedi achosi pryder ym 1997 yw'r rhai sydd yn achosi pryder ichi nawr?**

Yr Athro Andrews: **Ie.**

Janet Davies: **Onid ydynt yn rhai newydd?**

Yr Athro Andrews: **Nac ydynt.**

Janet Davies: **Pa gamau yr ydych yn eu cymryd i sicrhau y gall y sefydliadau roi pob sicrwydd a geisir gennych a pha gosbau y byddwch yn eu rhoi pe baent yn methu?**

Yr Athro Andrews: **Nid yw'n fater o beidio â chael sicrwydd. Er enghraifft, os ydych yn siarad am ansawdd darpariaeth, nid yw'r sefydliadau hyn yn dysgu'n wael neu'n methu â rhoi darpariaeth briodol. Nid yw un ohonynt mewn perygl wrth addysgu. Mae'r addysgu yn rhai ohonynt yn dda iawn. Caiff eu hiechyd ariannol ei fonitro ac er bod rhai ohonynt yn anfoddhaol o bosibl, nid ydynt mewn perygl o fynd i'r wal neu rywbeth cyffelyb felly. Mae iechyd ariannol rhai ohonynt yn foddhaol. Nid oes diffyg rheolaeth fewnol. Nid yw eu systemau rheoli gwybodaeth yn wan o anghenraid; er efallai nad ydynt hwy yw'r cryfaf, mewn un neu ddau o achosion, nid y rhai gwannaf ydynt. Nid ydym yn pryderu ynghylch sicrwydd eu bod yn fusnesau gweithredol. Yr ydym yn pryderu am yr anhawster sydd ganddynt i lunio cynllun â gweledigaeth a phwyslais priodol ac i weld ymha sefyllfa y byddant ymhen dwy neu dair blynedd. Mae'n werth cofio, efallai, os ewch yn ôl bum**

mlynedd neu'n sicr 10 mlynedd, ni welech lawer o sefydliadau academiaidd a fyddai'n gwneud hynny. Mae cynllunio strategol, fel yr ydym ni yn ei adnabod, yn ffenomenon cymharol ddiweddar. Mae'n un pwysig ac yn ychwanegiad gwerthfawr.

Alison Halford: Cyn imi gyrraedd y sript a gyflwynwyd imi, a yw'r ffaith bod gan wyth coleg gryn dipyn i'w wneud yn gysylltiedig â'r ffaith nad yw 11 o'r penaethiaid yn cael eu hasesu o ran eu medr? Dywedasoeh yn eich ateb i gwestiwn blaenorol mai 17 o fyrddau llywodraethu yn unig sydd yn asesu eu penaethiaid. Teimlaf fod y ffigwr hwnnw yn hynod o fach.

Yr Athro Andrews: Mae hynny'n berthnasol i golegau Addysg Bellach, gyda llaw, felly mae'n 17 o blith 23.

Alison Halford: Os felly?

Yr Athro Andrews: Os felly, cytunaf â chi. Dylai'r penaethiaid gael eu hasesu mewn modd priodol. Dyna un o'r pethau y byddwn yn ymdrin ag ef yn yr arolwg. Yn yr arolwg archwilio, a fydd yn dechrau ym mis Ebrill, byddwn yn gofyn i'r colegau am eu sefyllfa bresennol i weld lle mae'r asesiadau hynny yn eisiau. Derbyniaf eich pwynt, a chytunaf ag ef.

Alison Halford: Yr wyf yn edrych ar baragraff 4.14 sydd yn nodi nad oedd yr un coleg a ymwelwyd ag ef gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn cynllunio'n strategol i greu ffynonellau incwm ar wahân i grantiau sydd yn dod trwy eich llaw chi. Pa gamau y mae eich cyngor yn eu cymryd i sicrhau bod y sefydliadau yn cymryd y mater hwn o ddifrif? A ydych yn rhoi arweiniad a chymorth ymarferol iddynt?

Yr Athro Andrews: Yn y cynlluniau strategol yr ydym yn gofyn iddynt ymdrin â hyn. Maent i gyd yn ymdrin ag ef. O blith y 23 coleg, yr oeddem o'r farn bod 22 yn ymdrin ag ef mewn

modd digonol eleni. Dewisais y gair ‘digonol’ yn fwriadol, gan fod rhai achosion lle mae colegau yn ymdrin ag ef mewn modd adeiladol ac egniol mewn gwirionedd ac ni allwn ddymuno am ddim byd mwy, ond bod y colegau i gyd yn gwneud yr un peth. Mewn rhai achosion, mae colegau yn ymdrin ag ef ac yn canolbwyntio ar feysydd penodol ac efallai nad ydynt yn edrych ar y darlun cyfan. Er y gellir dweud bod rhaid iddynt gychwyn yn rhywle, felly os ydynt yn mynd i ddatblygu cyllido mewn modd mwy strategol yn y maes hwn, ac yn fanteisiol mewn mannau eraill, yna gadewch iddynt wneud hynny ac yna adeiladu’r gweddill.

Un o’r problemau sydd ganddynt yn anochel yw bod ganddynt gyfleoedd gwahanol oherwydd eu natur. Dychwelaf eto at goleg seiliedig ar dir neu goleg aml-gyfadrann sydd â swyddogaeth helaeth ar y tir. Mae’r cyfleoedd i gynhyrchu incwm yn wahanol iawn i’r rhai a fyddai gan goleg trydyddol a leolir mewn tref. Mewn nifer o feysydd, nid yw’n hawdd iddynt fod yn strategol gan y gall y ffynhonnell arian fod yn un ychydig yn fanteisgar. Mae cyllid yr ESF yn brif ffynhonnell. Gallent gynnwys honno yn eu cynlluniau at y dyfodol, ond i ryw raddau mae’n rhaid ei chynnwys mewn gobraith yn hytrach nac fel rhywbeth y maent yn gwybod y gallant weithio tuag ato. Enghraifft o hyn yw contractau â chynghorau hyfforddi a menter. Cafwyd tipyn o godi a gostwng o ran y swm y mae rhai colegau wedi ei dderbyn oddi wrth TECs yn y blynyddoedd diwethaf.

A gaf i sôn wrthyich am rywbeth yr ydym yn ei gyflwyno sydd yn bwysig tu hwnt yn fy marn bersonol i? Gan wisgo fy het arall, cyflwynodd y Cyngor Cyllido Addysg Uwch yr hyn a elwir TACS—rhaglen gwasanaethau hyfforddi ac ymgynghori—ar gyfer addysg uwch yn gynnar iawn ym 1993. Bu hyn yn llwyddiant aruthrol gan beri i’r prifysgolion a’r colegau weithio â diwydiant yng Nghymru a thramor weithiau, hyd yn oed gyda Siapan, er mwyn denu incwm. Yr ydym wedi cyfrannu swm bach o arian, tua dwy ran o dair o filiwn o bunnau, ac maent bellach yn denu incwm sydd ymhell dros £30 miliwn. Mae hyn yn dod i mewn i Gymru ac mae rhan helaeth ohono’n dod o ddiwydiannau yng Nghymru. Mae wedi bod yn llwyddiant aruthrol.

Yr ydym yn parhau i gyfrannu'r arian er mwyn iddynt ymestyn y gwaith hwnnw i feysydd newydd. Yn y flwyddyn ddiwethaf hon yr ydym wedi derbyn cyllid oddi wrth y Swyddfa Gymreig i efelychu hynny gyda'r colegau addysg bellach. Dim ond i golegau sydd wedi paratoi cynnig da, ynghyd â chynllun busnes yn dangos sut y byddant yn defnyddio'r arian a chreu incwm trwyddo yr ydym wedi bod yn barod i'w roi. Yr ydym hefyd wedi'u hannog i wneud partneriaethau â sefydliadau HE fel y gallant elwa ar brofiad sefydliadau HE. Gobeithiaf y gwelwn lwyddiant o'r fath yn y colegau Addysg Bellach, yn anad dim oherwydd mai hwy yw'r sefydliadau mewn llawer o ardaloedd a all weithio orau â chymorth hyfforddi ac ymgynghori ar gyfer diwydiannau bach a chanolig yn eu hardaloedd hwy.

Alison Halford: A ydych yn dweud bod y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn anghywir yn ei awgrym yn 4.14?

Yr Athro Andrews: Nac ydwyf, yr wyf yn dweud ein bod wedi symud ymlaen gryn dipyn ers eu harolwg o waith y sefydliadau ym 1997.

Alison Halford: A ydych yn credu bod elfen hunanfodlon yn y modd y cafodd y mater hwn ei drin gan y Cyngor Cyllido?

Yr Athro Andrews: Nac ydwyf, ac yn sicr nid gan y colegau ychwaith. O wybod eu bod wedi gwneud arbedion effeithlonrwydd neu gael cyfyngiadau ar gyllid o 21.5 y cant, mae arnynt eisiau ac angen yr holl incwm allanol y gallant ei gael. Nid oes unrhyw huanfodlonrwydd.

Alison Halford: Ond nid ymddengys eu bod wedi gwneud rhyw lawer ynghylch hyn. Byddai ydynt neu nac ydynt yn iawn, Athro.

Yr Athro Andrews: Nid yw chwe deg miliwn o bunnau yn ddrwg.

Alison Halford: **Gan symud ymlaen, yr ydym nawr yn edrych ar 4.16, lle y dywedwyd wrthym bod angen i'r sefydliadau ymdrin â'r ddau fater cysylltiedig o fuddsoddi a benthycia mewn modd ffurfiol strategol er mwyn sicrhau eu bod yn amlhau'r buddiannau a ddaw oddi wrth unrhyw gronfeydd wrth gefn a ddelir ganddynt a lleihau'r peryglon a'r costau yn deillio o unrhyw fenthyciad a wneir ganddynt. Pa gamau a gymerwyd gan y Cyngor Cyllido i sicrhau bod pob sefydliad wedi ymdrin â'r materion hyn mewn ffordd strwythuredig?**

Yr Athro Andrews: **Mae rheoliaethau ar gyfer benthycia. Mae'n rhaid iddynt ein hysbysu os ydynt yn benthycia mwy na 3 y cant o'u hincwm blyneddol. Mae angen caniatâd arnynt i fenthycia mwy na 5 y cant. Mae angen caniatâd arnynt ar gyfer unrhyw fenthyciad heb ei ddiogelu. Felly y mae rheoliaethau eithaf llym ar gyfer benthyciadau dros swm bach. Mater i'w cyrff llywodraethu yw buddsoddi mewn gwirionedd, er ei fod yn fater y byddwn yn ei adolygu yn ein harolwg archwilio i wneud yn siwr eu bod—nid ydynt yn derbyn y gyfradd orau bosibl gan y gallai hynny olygu elfennau o berygl ond i sicrhau eu bod yn derbyn y gyfradd orau bosibl gan roi pob ystyriaeth i sicrwydd ac argaeledd yr arian.**

Alison Halford: **A ydych yn teimlo'n gyfforddus na allwch wella ar y maes penodol hwn felly?**

Yr Athro Andrews: **Nac ydwyf, credaf fod buddsoddi, ond nid benthycia, yn faes lle yr ydym eisiau annog rhannu'r arfer gorau fel y gall sefydliadau geisio'r cyfraddau enillion gorau am eu harian heb ei roi mewn perygl.**

Alison Halford: **Mae paragraffau 4.17 i 4.21 yn codi materion manwl a difrifol ynglyn â'r angen i sefydliadau wella ar y ffordd y maent yn cyllidebu, gwneud adroddiadau ariannol a rhagweld llif arian. Efallai y cytunwch â ni bod y rhain yn faterion sylfaenol i unrhyw sefydliad. Yr ydym yn ceisio sicrhau gennych. Beth ydych yn ei wneud i sicrhau bod y staff a'r strwythurau angenrheidiol wedi'u sefydlu i gydbwysu'r gofynion pwysig hyn?**

Yr Athro Andrews: Yr ydych yn hollol gywir ynglyn â phwysigrwydd y maes hwn. Yr ydym wedi bod yn cydweithio â'r sefydliadau o ran monitro iechyd ariannol a thrwy'n hymweliadau archwilio â'r sefydliadau. Cafwyd cryn dipyn o welliant. Mae hyn yn rhannol yn deillio'n naturiol o'r broses o aeddfedu ac ennill profiad gan y sefydliadau, ac yn rhannol o'r wasgfa ariannol—nid oes dim byd gwell am ddal sylw na sefyllfa ariannol anodd—ac yn rhannol y gwaith a wnaethpwyd gennym ni, yn enwedig gan fy nghyfarwyddwr cyllid a'm cydweithwyr cyllid gyda swyddfeydd cyllid y sefydliadau.

Os ydych yn gofyn imi a wyf yn fodlon bod popeth yn iawn yma, yr ateb yw nac ydwyf. Yr wyf yn fodlon y gwnaethpwyd cynnydd sylweddol. Yr wyf yn fodlon bod y lefel o gyflwyno adroddiadau i'r llywodraethwyr yn llawer gwell nag yr oedd a'i fod yn ddigonol i dda. Credaf fod dau faes lle y mae angen gweld gwelliant. Cyllidebu ymlaen llaw yw un ohonynt. Nid yw colegau yn dda o ran proffilio. Pan nad ydych yn proffilio'n dda, y mae'n llawer anoddach i gorff llywodraethu oruchwylio'r arian. Os oes gennych gyllideb sydd wedi ei phroffilio fesul mis, ac yna mae gennych adroddiadau i gyrrff llywodraethu, naill ai'n fisol neu ymhob tymor hyd yn oed, gallwch edrych ar yr adroddiadau hynny a gweld sut y maent yn adlewyrchu'r gyllideb. Gallwch weld lle mae'r amrywiant a gallwch ddisgwyl i staff cyllid esbonio'r rhesymau dros yr amrywiannau. Os nad yw eich proffilio'n dda, neu os nad oes gennych broffil o gwbl, yna nid oes gennych unrhyw fap ynghanol y flwyddyn. Mae hwn yn faes lle mae angen inni wneud rhagor o waith o hyd gyda'r colegau. Mater i'm cydweithwyr ariannol sydd yn cydweithio â staff ariannol yn y colegau yw hynny yn bennaf, ond dylai penaethiaid ac uwch reolwyr hefyd fod yn ymwybodol o bwysigrwydd hyn.

Yn ail, mae'r adroddiadau i'r cyrrff llywodraethu'n dda. Ni theimlwn bob amser eu bod yn ymateb ac yn cymryd y camau angenrheidiol mor gyflym ag y dylent.

Alison Halford: Mr Shortridge, dywedasoeh mai chi oedd yn gyfrifol am roi gwerth am arian, a'ch bod hefyd wedi sefydlu cyfres gyflawn o systemau i sicrhau y defnyddiwyd arian yn effeithiol yn y sector hwnnw. O ddarllen yr adroddiad a gwranddo ar atebion yr Athro, a

ydych yn parhau i deimlo eich bod wedi sefydlu'r gyfres gywir o systemau i sicrhau'r gwerth gorau am arian?

Mr Shortridge: Ydwyf, mae'r systemau a sefydlwyd gennym yn achos y Cyngor Cyllido yn systemau profedig a ddefnyddir gennym gyda'n holl gyrff noddedig. Maent yn gyffredin i'r Deyrnas Unedig, ac nid i Gymru yn unig. Cawsant eu profi mewn nifer o sefyllfaoedd. Maent yn gymhleth, a byddai'n cymryd peth amser imi esbonio pob un. Yr wyf yn fodlon eu bod yn addas at y pwrpas. O ran y Cyngor Cyllido, efallai y caf ddyfynnu o arolwg. Un o'r systemau yw ein bod, bob pum mlynedd, yn cynnal yr hyn a arferwyd ei alw yn arolwg cynllunio rheolaeth ariannol y sefydliadau. Cafodd un arolwg ei gwblhau yn ddiweddar iawn. Gan ddyfynnu rhai o'r pethau ynddo, casgliad yr arolwg oedd bod gan Cyngorau Cyllido Addysg Uwch ac Addysg Bellach Cymru reoliaethau ariannol cadarn a weithredwyd gan bobl mewn modd gonest, a bod y byrddau perthnasol wedi llywio'r cyngorau, fel sefydliadau hynod effeithiol a dynamig yn eu pum mlynedd gyntaf. Mae astudiaeth sydd yn dod i gasgliadau o'r fath yn rhoi sicrwydd mawr imi. Mae dyfyniadau eraill y gallaf eu rhoi ichi, felly credaf yn y bôn fod gennym sefydliad da iawn yma.

Alison Halford: Yn olaf, wedi darllen y ddogfen hon, sydd yn cynnwys cyfres o ddiffygion, a ydych yn teimlo o hyd bod y cyhoedd yn cael gwerth am arian, beth bynnag a ddywed eich dyfyniad wrthym?

Mr Shortridge: Un o'r systemau a sefydlwyd gennym yw archwiliad allanol. Mae gennym adroddiad fforensig ardderchog yma a baratowyd gan yr archwilwyr allanol. Caf fy sicrhau yn rhannol gan adroddiadau o'r fath, ond mae'n rhaid eu hystyried fel rhan o'r system ehangach. Pan fydd gennych archwilwyr yn paratoi adroddiad fforensig, mae'n anochel, pa sefydliad bynnag a archwiliwyd, y bydd yn nodi diffygion a godwyd ac argymhellion ar gyfer gwelliant. Dyna yw bywyd. Derbyniaf hynny fel realiti. Yr hyn a fyddai'n achos pryder imi yw pe bai gennyf swyddog cyfrifo o fewn yr asiantaeth nad oedd yn cymryd y

casgliadau hynny o ddifrif. Yr wyf innau, fel chwithau y bore yma, wedi gwrando ar brif weithredwr sydd yn cymryd y casgliadau hyn o ddifrif ac yn gweithredu arnynt.

Alison Halford: Ymddengys nad oes angen Swyddfa Archwilio Genedlaethol arnom, Mr Shortridge.

Janet Davies: Trown yn awr at yr adrannau ar brynu nwyddau a gwasanaethau. Credaf fod y Swyddfa Archwilio Genedlaethol o ran yr adran hon yn sicr yn rhoi gwerth am arian gan ei bod wedi gwneud nifer o feirniadaethau difrifol yn yr adroddiad am y modd y mae'r sefydliadau yn prynu eu nwyddau a'u gwasanaethau. Oherwydd hynny, mae wedi cynhyrchu canllaw ymarfer gorau ar gyfer yr holl sefydliadau yn y sector. Athro Andrews, pa gamau a gymerwyd gennych i sicrhau bod y polisiau, y gweithdrefnau a'r technegau yn y canllaw yn cael eu gweithredu a faint o arbedion ariannol a wneir gan y colegau?

Yr Athro Andrews: Nid dyma'r tro cyntaf iddynt gael canllaw prynu o'r fath. Cynhyrchom ganllaw ein hunain—mae gennyf yma—yn ôl ym 1995, ac ar yr adeg honno, pan gafodd annibyniaeth colegau ei chydabod yn fawr, yr oeddem wedi cymryd yn ganiataol y byddent yn ystyried y canllaw hwnnw a'i ddefnyddio. Ni wnaethant ei ddefnyddio i'r fath raddau ag y byddem wedi ei ddymuno ac mae'n amlwg yn ôl arolwg y Swyddfa Archwilio Genedlaethol bod potensial mawr i wella'r broses brynu. Fodd bynnag, teimlaf y dylid bod yn ofalus yn y mater hwn i beidio â meddwl bod colegau yn afradlon. Mewn llawer o achosion maent yn caffael nwyddau a chyfleusterau trwy gonsortia. Mewn nifer o achosion maent yn rhai hanesyddol—eu cysylltiadau ag awdurdodau lleol, er enghraifft lle maent yn prynu trwy gonsortia. Yr wyf yn sicr fod lle i wella. Yr ydym wedi cynnwys hyn o fewn y rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli. Yr ydym yn ei hadolygu gyda'r colegau eu hunain. Yr ydym wedi canfod bod gan 14 o'r colegau swyddog prynu neu uwch reolwr sydd â chyfrifoldeb dros brynu erbyn hyn. Mae'r colegau a oedd wedi rhannu'r broses brynu ar draws safleoedd gwahanol wedi canoli, ac yr ydym yn dechrau gweld yr arbedion o ganlyniad i'r colegau yn edrych ar yr hyn a wnânt yn fwy strategol Nid yw'n ddigon, ac un

o'r pethau y mae'n dda gennyf ei weld yn datblygu o dan y rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli yw bod y coleg y cyfeirir ato yn yr adroddiad ar nifer o achlysuron fel un ag unigolyn sydd â chyfrifoldeb dros brynu ac fel un a chanddo strategaeth, yn sefydliad arweiniol, ynghyd â naw coleg arall—10 coleg i gyd yn cymryd rhan—wrth ddatblygu rhaglen o brynu yn mhermau strwythurau, arferion a datblygiadau consortia nid yn unig ar draws y 10 coleg hwnnw, oherwydd nid clwb caeëdig mohono, bydd colegau eraill yn gallu ymuno. Mae'r ffaith mai'r coleg, sydd yn un da yn ôl yr adroddiad hwn, sydd yn cymryd arweiniad yn effeithiol iawn yn fy marn i.

Yr ydych yn holi am arbedion ar y cynigion yn yr adroddiad. Gallaf roi enghreifftiau ichi. Mae un coleg er enghraifft, sydd wedi canoli ei broses brynu, eisoes wedi arbed £60,000 ar bryniadau a wnaethpwyd ganddo ers iddo ganoli. Cyn yr adroddiad hwn, ar sail ein hadroddiad ein hunain ar reoli ynni, cafodd un coleg gyngor am ynni ac mae wedi gostwng ei gostau ynni o swm ychydig yn llai na £90,000 i swm ychydig dros £50,000. Cafwyd gostyngiad o tua 25 y cant. Mae coleg arall wedi derbyn cyngor ar ei system ffôn a'r modd y mae'n ei defnyddio—cwmni proffesiynol o ymgynghorwyr yw'r rhain sydd yn rhoi cyngor ar sut i gael y gwerth gorau o'r system ffôn—ac mae'n amcangyfrif y bydd yn arbed tua £75,000. Mae'r rhain yn arbedion sylweddol. Ni ellir dweud faint a ddaw yn sgîl yr adroddiad hwn a'r arweiniad a faint a fyddai wedi dod fel arall. Yr hyn y gellir ei ddweud, fodd bynnag, yn gyffredinol, yw bod y sector yn gwario tua £70 miliwn y flwyddyn ar brynu nwyddau a gwasanaethau. Os arweiniodd hyn at arbedion o ryw un neu ddau y cant, byddai hynny yn golygu arbed cyfanswm o tua £1.5 miliwn. Ni chredaf y byddwn yn gweld arbedion yn yr union ffordd honno o reidrwydd. Un o'r meysydd lle y gall strategaeth brynu ddeallus arwain at arbedion yn aml yw prynu cyfrifiaduron. Gellir defnyddio'ch gallu i fargeinio mewn dwy ffordd. Prynu cyfrifiaduron rhatach yw un ffordd o bosibl a'r llall yw cael mwy o gyfrifiaduron am yr un faint o arian. Credaf, ar ddiwedd y dydd, bod yn rhaid ystyried hyn mewn dwy ffordd. Mae un yn arbed arian ac mae'r llall o bosibl yn dod ag ansawdd gwell, adnoddau gwell o ganlyniad i werth gwell.

Janet Davies: **Athro Andrews, yr ydych wedi dechrau derbyn adroddiadau oddi wrth sefydliadau ar y cynnydd y maent yn ei wneud—**

Yr Athro Andrews: **Yr ydym yn derbyn adroddiadau oddi wrth sefydliadau, ond credaf fod y rhaglen ddatblygu lle mae'r coleg a grybwyllais yn cymryd arweiniad yn mynd i fod yn ganolog iawn yn hyn o beth. Byddwn am gydwethio â'r rhai sydd yn ymwneud â'r rhaglen honno, ac felly yn hytrach na chael adroddiadau gan sefydliadau unigol, gallwn ddatblygu rhywbeth a fydd yn rhedeg ar draws y sector cyfan. Yn y modd hwnnw credaf y byddwn yn cael canlyniad gwell i bawb.**

Janet Davies: **O'r gorau. Diolch yn fawr.**

Alun Pugh: **Yr wyf yn edrych ar baragraff 4.24 ar dudalen 71. Mae'n nodi 'the key requirement in any institution's procurement arrangements is the need for a purchasing strategy'. Fodd bynnag, ar hyn o bryd, nid oes strategaeth o'r fath gan y mwyafrif o sefydliadau. Pa gamau y mae'r cyngor yn eu cymryd i sicrhau bod pob sefydliad yn cynhyrchu'r ddogfen honno?**

Yr Athro Andrews: **Yn debyg iawn i'r hyn yr wyf newydd ei ddweud, mewn gwirionedd, Alun, pwrpas yr ymarfer sydd yn cael ei gynnal ar hyn o bryd gan y colegau hyn, gyda'r coleg arweiniol a grybwyllais, yw yn bennaf i lunio'r strategaeth y gall pob coleg wedyn ei mabwysiadu a'i haddasu ei hun.**

Alun Pugh: **A ddywedasoch fod gan 14 coleg bellach uwch reolwr â chyfrifoldeb cyffredinol dros y broses brynu?**

Yr Athro Andrews: **Sydd yn golygu bod un arall—yr oeddwn yn mynd i ddweud 14 sefydliad arall, ond os cadwn at y colegau— mae angen i naw coleg arall yn sicr gymryd y cam hwnnw.**

Alun Pugh: **O ystyried y nifer, ac wrth ystyried yr adroddiad arfer gorai hwn, sut y gallwn ddibynnu ar hynny, oherwydd ymddengys fel petai rhai colegau yn credu bod ganddynt swyddogion prynu, ond pan ofynnir iddynt roi unigolyn gerbron maent yn ei chael hi'n anodd i wneud hynny?**

Yr Athro Andrews: **Gwyddom fod y fath berson yn bodoli, ond o ran cryfder y systemau sydd y tu ôl i hynny a'r strwythurau, ni ellir bod yn sicr. Dyma un o'r pethau a fydd yn rhan o'r arolwg archwilio y byddwn yn ei gynnal ym mis Ebrill, a fydd yn ymarfer dilynol i hyn.**

Alun Pugh: **Mae ymagwedd strwythuredig tuag at reoli cyflenwyr yn allweddol i broses brynu effeithiol ac effeithlon. Bu'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn canfod arfer gwahanol iawn yn y maes hwn. A yw'r Cyngor wedi gosod dyddiad cau pan ddylai pob sefydliad fod wedi adolygu a symleiddio eu trefniadau cyflenwi?**

Yr Athro Andrews: **Ar hyn o bryd, mae 13 coleg wedi gweithredu ar hyn bellach ac wedi cael rhestrau o gyflenwyr. Eto, byddwn yn disgwyl datganiad diwedd y flwyddyn a byddwn yn dilyn hynny gydag arolwg archwilio ym mis Ebrill.**

Alun Cairns: **Athro, mae paragraff 4.26 yn tynnu sylw at y terfynau ariannol y dylai staff eu defnyddio i gael dyfynbrisiau ysgrifenedig ac mae'n amlwg bod angen lefel uwch ar gyfer y fenter dendro. Mae'r rhain yn amrywio o £6,000 i £50,000 ar gyfer tendro'n arbennig. Yn amlwg, mae hwnnw'n amrediad eang iawn mewn termau ariannol. Beth yw'r lefel briodol yn eich barn chi?**

Yr Athro Andrews: Mae'n dibynnu'n llwyr ar y sefydliad. Os oes sefydliad cymharol fach gennych fel, er enghraifft, Mudiad Addysg y Gweithwyr, byddech yn disgwyl bod penderfyniad yn cael ei wneud ar lefel y cyfarwyddwr o bosibl. Os oes gennych goleg mawr iawn gyda nifer o gampysau, yna bydd staff rheoli ar lefelau amrywiol yn gwneud penderfyniadau yn ôl gwerthoedd cost. Dyna'r ffordd y byddai'n gweithio yn y mwyafrif o sefydliadau, ond uwchlaw rhyw lefel benodol, byddwch yn ei ddisgwyl i fod ar lefel y pennaeth, ac ar rai lefelau i fynd at bwyllgor cyllid y coleg.

Alun Cairns: A ydych yn dweud felly, ichi gredu ei bod hi'n iawn bod gan y colegau llai lefel llawer uwch cyn iddynt ddechrau proses dendro?

Yr Athro Andrews: Nac ydwyf, byddwn yn disgwyl y gwrthwyneb mewn gwirionedd. Yr hyn a ddywed y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn yr adroddiad, sydd yn hollol gywir, yw bod hyn i'w weld yn groes i'r graen mewn rhai achosion.

Alun Cairns: Dyna bwynt fy nghwestiwn. A yw'n gywir felly bod y sefydliadau llai ar lefel llawer uwch tra bo'r sefydliadau mwy ar lefel llawer is?

Yr Athro Andrews: Yr ydych yn hollol gywir. Mae'n amlwg nad yw hynny'n iawn. Yr ydym wedi bod yn cydweithio â'r sector. Yr oeddwn yn siarad am hyn â'm harchwilwyr ac mae'r ffigurau gennyf ichi. Maent wedi dweud bod hyn yn cael ei ddatrys i raddau helaeth ar hyn o bryd rhwng y colegau, neu o fewn y colegau, fel bod cydbwysedd y broses brynu yn gysylltiedig â maint y coleg.

Alun Cairns: Sonioch eich bod yn y broses o ddatrys hyn. Pa mor bell yr ydych wedi mynd a phryd y gallwn ddisgwyl gweld y strwythurau cywir wedi'u sefydlu ymhob un o'r colegau?

Yr Athro Andrews: Erbyn mis Ebrill ar yr hwyraf yn fy nhyb i.

Alun Cairns: **Diolch yn fawr. Ffordd sylfaenol o ostwng y prisiau a delir am eitemau yw archebion cyfansymiol, yn enwedig ar gyfer eitemau megis papur ysgrifennu, dodrefn a nwyddau traul eraill. Gellir gwneud hyn gyda sefydliadau neu trwy ddefnyddio consortia prynu. Pa ystyriaeth y mae'r Cyngor Cyllido wedi ei rhoi i annog y sector i ddatblygu consortiwm prynu ei hun neu i ymuno â chonsortiwm y sector addysg uwch yng Nghymru?**

Yr Athro Andrews: **Dyna un o'r materion sydd yn ganolog i'r rhaglen ddatblygu llywodraethu a rheoli a grybwyllais wrthy. Mae'r coleg arweiniol gennym sydd yn cael adroddiad da yma. Dyna un o'r materion a fydd yn ganolog i hynny.**

Mae yna amrywiadau. Ar adegau, gall sefydliadau gael gwell bargaen trwy fynd at gonsortiwm nad yw'n un o'r colegau eraill. Er enghraifft, efallai cydgysylltu â'u hawdurdodau lleol, os yw eu hawdurdod lleol yn gallu cael bargaen arbenning o dda ar rywbeth. Ar y cyfan, byddai rhywun yn rhagweld mai trwy gydweithio â cholegau eraill y byddwch yn debygol o gael bargeinion gwell oherwydd tebygrwydd y prynu. Ni ddywedwn o reidrwydd fod yn rhaid cydweithio â chonsortiwm o golegau yng Nghymru. Mae yna gonsortiwm a leolir mewn sefydliad yn Swydd Wiltshire y mae nifer o golegau yng Nghymru yn ei ddefnyddio. Os gallent gael gwell bargaen trwy gydgysylltu â chonsortiwm arall yna, gorau i gyd.

Alun Cairns: **Diolch yn fawr. Mae paragraff 4.27 yn ymwneud â phrofi'r farchnad. Yr oeddwn yn synnu wrth nodi nad oedd hanner y colegau yn profi'r farchnad a bod rhai yn dibynnu ar sefydliadau gwasanaethau uniongyrchol yr awdurdodau lleol i asesu effeithiolrwydd eu darparwr mewnol ac nad oeddent yn cymharu'r pris a'r perfformiad â'r hyn a oedd ar gael yn y sector preifat. A wnewch chi ymhelaethu ar y paragraff hwnnw os gwelwch yn dda?**

Yr Athro Andrews: Yn rhannol wrth gwrs yr hyn a ddywed yw bod y colegau, cyn dod yn annibynol, yn arfer cydweithio â'u hawdurdodau lleol ac yn cael eu harwain gan awdurdodau lleol ac, yn wir yn aml yn prynu trwy gonsortia llywodraeth leol o ran cynnyrch. Wedyn, yr oedd llawer ohonynt yn parhau i weithio yn y modd hwn. Yr oedd y cyfleusterau ganddynt ac yr oedd y staff ganddynt ac nid oeddent o reidrwydd eisiau ymdrin â'r problemau a'r aflonyddwch o fynd allan a phrofi'r farchnad. Mae profi'r farchnad yn faes go ddadleuol, ac yn sicr bu'n ddadleuol yn y gorffennol. Yr oedd yn eglur, mewn nifer o achosion, lle mae colegau wedi symud, nad oedd hyn o reidrwydd wedi golygu diswyddo staff neu rywbeth tebyg, ond yr oedd yn golygu dod ag arlwywyr allanol i mewn â'u cyfalaf eu hunain i adnewyddu ceginau a ffreuturiau a bwytai a'r math yna o beth. Mae gwasanaeth llawer gwell gan y coleg yn y pen draw. Gwelir hyn yn fwyfwy ar draws y sector. Cafwyd esiampl o broblemau sydd yn gysylltiedig ag arlwyyo rhywle yn yr adroddiad. Mae'r coleg hwnnw wedi dilyn y llwybr hwnnw. Credaf y dylid ei annog. Yr wyf wedi gweld rhai cyfleusterau arlwyyo, a adnewyddwyd o ganlyniad i hyn, sydd yn arbennig o dda.

Alun Cairns: Diolch am hynny. Dyna enghraifft gadarnhaol, mae'n amlwg. Sawl un o'r 28 sefydliad, fodd bynnag, sydd wedi newid eu strwythur er mwyn cymhwyso profi'r farchnad o ganlyniad i'r adroddiad?

Yr Athro Andrews: Ni wn. Mae'n ddrwg gennyf, ni allaf ateb hynny.

Alun Cairns: Pryd y disgwyliwch y bydd y rhan fwyaf o'r sefydliadau mewn sefyllfa i ddechrau profi yn y farchnad?

Yr Athro Andrews: Nid wyf yn sicr y gwnaiff pob un ohonynt o reidrwydd. Nid oes gennym yr awdurdod dros goleg i ddweud wrtho bod rhaid iddo brofi'r farchnad. Felly yr unig beth y gellir ei wneud yw cydweithio â'r colegau a holi a fyddai'n ddoeth iddynt brofi'r farchnad yn eu hamgylchiadau hwy. Nid yw o reidrwydd yn addas i bob coleg.

Alun Cairns: **Ynglyn â phrofi'r farchnad felly, pa arbedion a gafwyd yn y math o enghreifftiau a ddyfynnwyd gennych mewn gwirionedd?**

Yr Athro Andrews: **Mewn un coleg yn arbennig, ni pharhaodd i golli arian ar ei arlwyo.**

Alun Cairns: **Pa fath o symiau o arian yr ydym yn sôn amdanynt o ran arbedion ariannol?**

Yr Athro Andrews: **Yr oeddent yn ddegau o filoedd. Nid oeddent yn gannoedd o filoedd hynny yw y golled a wnaethpwyd.**

Alun Cairns: **Beth yw eich amcangyfrif chi o'r arbedion mewn blwyddyn ariannol gyfan ar gyfer y colegau i gyd petaent yn dechrau gwneud rhagor o brofi'r farchnad?**

Yr Athro Andrews: **Nid oes unrhyw syniad gennyf. Mae'n ddrwg gennyf am hynny. Er enghraifft yn gynharach yn yr adroddiad dyfynnwyd esiampl o goleg sydd yn gwneud elw o £0.5 miliwn ar ei wasanaethau arlwyo a gofal plant. Ni allaf weld am eiliad y byddai'r coleg hwnnw am fynd allan i brofi'r farchnad. Mae rheoli'r gwasanaethau hynny yn arbennig o dda ei hun. Mae'n fantais hefyd bod y cyfleusterau ar gael i'w fyfyrwyr ei hun fel rhan o'u rhaglen hyfforddi. Dyna yn rhannol pam y dywedais mai dibynnu ar golegau unigol a wna.**

Alun Cairns: **Diolch yn fawr. Mae paragraff 4.28 yn tynnu sylw at y ffaith nad oes gan 60 y cant o'r sefydliadau bolisi ffurfiol dros reoli ynni ac nad oes gan 80 y cant bolisi rheoli dwr. Pa archwiliad ynni a wnaethpwyd ers yr adroddiad?**

Yr Athro Andrews: **Gwyddom fod polisïau rheoli ynni gan wyth coleg bellach. Hoffem weld rhai eraill yn eu hefelychu yn ystod y flwyddyn nesaf. O ran rheoli ynni, yr ydym eisoes**

wedi cynhyrchu arweiniad ein hunain ar gyfer sefydliadau ym 1998. Gwnaethom— pan ddywedaf ‘ni’ yr wyf yn golygu Cyngorau Cyllido Cymru, gan inni arwain consortiwm o’r tri chyngor cyllido, Lloegr, yr Alban a ninnau ar reoli ynni—gynhychu adroddiad a chanllaw ac yr ydym wedi’u rhannu â’r sector Addysg Bellach gan fod y rhan fwyaf ohono yr un mor berthnasol i’r sector Addysg Bellach. Nid yw wedi gwneud cymaint o ddefnydd ohono ag y byddem yn ei ddymuno, er imi ddyfynnu’r enghraifft yn gynharach o’r coleg sydd wedi gwneud arbedion sylweddol. Byddwn am weld hyn yn cael ei weithredu yn ystod y flwyddyn nesaf fel bod gan bob coleg bolisiau rheoli ynni.

Alun Cairns: Ynglyn â’r gwahaniaethau sylweddol yn pris fesul uned yr oedd y colegau yn talu am nwy a thrydan, pe bai pob coleg yn contractio i’r pris isaf fesul uned, pa arbedion ariannol blynyddol y gallem eu disgwyl?

Yr Athro Andrews: Nid wyf yn gwybod. Yr unig beth y gallaf ei ddweud wrthyh am hynny yw mai tua £25,000 oedd yr arbediad i goleg bach i ganolig o ran maint. Mae yna nifer o golegau sydd yn fwy na thebyg yn cael eu hynni am gost sydd fwy na lai cyn ised ag y maent yn debygol o’i gael ond mae rhai eraill lle y byddai potensial sylweddol dros arbedion. Fodd bynnag, pe baech yn gofyn imi ddyfalu ar draws y sector cyfan, credaf y byddai o gwmpas rhai cannoedd o filoedd nid miliynau.

Alun Cairns: Ynglyn â’r prisiau a’r polisi ynni, yr ydych wedi gallu rhoi rhai enghreifftiau, ac yr wyf yn ddiolchgar am hynny. A ydych o’r farn bod rôl gennych wrth dalu sylw manwl i’r arbedion posibl sydd ar gael trwy annog cyfnewid prosesau o fewn y colegau?

Yr Athro Andrews: Mae’r cwestiwn a ofynnwch yn ganolog iawn i’r mater ehangach sef yr hyn sydd yn digwydd ar hyn o bryd. Fel y soniais yn gynharach, yr oeddem yn gyngor cyllido heb unrhyw bwerau dros lywodraethu a rheoli sefydliadau, ac eithrio mewn cysylltiad â phethau fel monitro iechyd ariannol, gonestrwydd o ran defnyddio cyllid cyhoeddus ac asesu ansawdd darpariaeth.

Yr hyn sydd wedi bod yn digwydd dros yr ychydig o flynyddoedd diwethaf, a ddechreuwyd oherwydd pryder ynglyn â rhai gwendidau mewn rheoli a llywodraethu—a hoffwn bwysleisio nad yn gymaint yng Nghymru—wedi symud ymlaen tuag at agenda ehangach o gyngor cyllido yn cydweithio â sefydliadau, nid ar y materion ehangach o ran llywodraethu yn unig yr oeddem yn sôn amdanynt yn gynharach, ond ar nifer o faterion rheoli megis y rhai yr ydym yn siarad amdanynt nawr. Ni allwn wneud hynny ond trwy bartneriaeth â'r sefydliadau. Nid oes unrhyw awdurdod gennym i fynd i mewn a gwneud penderfyniadau neu reoli. Nid yw'r arbenigedd gennym ychwaith. Fodd bynnag, yr hyn y gallwn ei wneud yw gweithredu fel catalydd dros newid. Dyna rywbeth yr ydym yn ei wneud fwyfwy. I ni, mae hyn yn newid diwylliannol. Mae'n wahanol iawn i'r cyfrifoldebau sydd gennym o dan Ddeddf 1992, ac ni ellir ond ei weithredu trwy bartneriaeth â sefydliadau. Fel y dywedaf, nid oes gennym unrhyw awdurdod i ddod i mewn a'u rheoli neu'u cyfarwyddo i wneud pethau mewn un ffordd neu'i gilydd. Ac nid oes gennym ychwaith o reidrwydd y gallu i wneud hynny.

Alun Cairns: Wrth weithredu fel catalydd, a thrwy hysbysu'r bartneriaeth ac annog gwell gofal ariannol yn y colegau, a ydych yn teimlo y byddai rhagor o wybodaeth am arbedion posibl ar eich rhan chi yn rhoi anogaeth llawer cryfach i'r sefydliadau eraill i ad-drefnu eu systemau?

Yr Athro Andrews: Ydwyf. Nid yw'r wybodaeth gennym fel y cyfryw, ond drwy'r rôl o fod yn gatalydd gallwn ddod â'r colegau ynghyd, a gall y colegau hynny sydd wedi gwneud hyn yn dda ac wedi gwneud arbedion rannu eu harfer da. Dyna un o'r ffyrdd gorau o ddylanwadu ar sefydliad, pan welant fod sefydliad arall wedi gwneud hyn ac wedi gwneud arbedion.

Peter Black: Yr ydym yn siarad am arbedion y gellir eu gwneud trwy arferion prynu gwell, ac ati. Beth am fuddiannau Agenda 21 o ran y broses brynu a'r modd y mae'r colegau yn rheoli eu hadnoddau a'u hynni? A ydych yn annog colegau i ddilyn yr agenda honno?

Yr Athro Andrews: **Pa agenda, mae'n ddrwg gennyf?**

Peter Black: **Agenda 21. Ystyriaethau amgylcheddol.**

Yr Athro Andrews: **O iawn. Mae'n ddrwg gennyf, yr oeddwn yn ystyried yr adroddiad o hyd. Yr ydym wedi annog colegau yn y ffordd honno, ac mae llawer o golegau yn sensitif iawn yn hyn o beth. Fodd bynnag, eto nid yw'n faes lle mae gennym awdurdod neu reolaeth dros y colegau. Mae ond yn rhywbeth lle y gallwn rannu arfer da a meddylfryd da, ac annog.**

Janet Davies: **Un cwestiwn olaf. Derbyniaf eich pwynt ynglyn â phwysigrwydd cael gwasanaethau gwell, gwell cynnyrch o ansawdd neu nifer fwy o gynnyrch, o dan y sefyllfa brynu ond tybed a fydd yna adeg pan allwch roi amcangyfrif i'r Pwyllgor o arbedion ariannol tebygol a wneir o ganlyniad i weithredu argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol.**

Yr Athro Andrews: **Gallwn geisio gwneud hynny, Gadeirydd. Fodd bynnag, os maddeuwch imi, mae gennyf rai geiriau o rybudd. Os ydych yn gofyn beth yw manteision yr adroddiad hwn, un ohonynt fydd gwelliannau o ran llywodraethu, gwelliannau o ran rheoli, gwelliannau mewn darpariaeth, ac ni allwch feintio'r rhain yn nhermau ariannol. Mantais arall, gobeithiaf, fydd— ond mae llawer o bethau eraill yn dod i mewn ar hyn—yw na fydd colegau yn mynd i anawsterau ariannol a gorfod diswyddo staff, gyda'r costau dilynol. Bydd arbedion sylweddol yn hynny o beth. Fodd bynnag, bydd yn anodd dweud i ba raddau y gall yr adroddiad hwn ddylanwadu ar hynny, o ganlyniad i'r hyn y mae'r Swyddfa Gymreig wedi ei wneud drwy roi'r cyfrifoldeb arnom ni a'r rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli. Ni fydd modd gwahaniaethu. Gobeithio y bydd hi'n bosibl cael rhai ffigurau ar arbedion ar draws y sector o ganlyniad i wella arferion y broses brynu a rheoli ynni. Yn ddi-os, bydd cryn dipyn yn deillio yn sgîl yr adroddiad hwn yn gweithredu fel catalydd. Ond ni fydd pob un. Mae'r esiampl o reoli ynni a roddais ichi yn rhagflaenu'r adroddiad ac yn dod o ganlyniad i'n harweiniad ni ym 1998. Fodd bynnag, gobeithio y gallwn ddod yn ôl—a**

thybiaf y bydd angen inni edrych ar gyfrifon y flwyddyn academaidd nesaf sef 2000-01—y gallwn ddod yn ôl gyda ffigurau dros dro o bosibl ar ôl cyfrifon 1999-2000, ond ni fyddai cyfle gan yr adroddiad hwn i ddylanwadu ar hynny yn y flwyddyn gyfan. Yn sicr ar ddiwedd 2000-01, gallwn ddychwelyd â rhyw syniad o arbedion. Yr hyn na allem ei ddweud wrthyhch yw faint fyddai'n deillio o'r adroddiad hwn a faint fyddai'n deillio o'r rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli. Mae'r rhaglen a soniais amdani wrthyhch, gyda'r sefydliad arweiniol ar y broses brynu, yn deillio o'r rhaglen datblygu llywodraethu a rheoli, er y byddai wedi ei ddylanwadu'n rhannol gan yr adroddiad hwn yn sicr. Bydd llawer o arbedion yn deillio o hynny. Mae bron yn amhosibl ceisio ynysu'r arbedion oddi wrth yr adroddiad hwn. Fodd bynnag, hwn fyddai'n prif gatalydd wrth gynhyrchu arbedion yn y maes prynu.

Janet Davies: Diolch yn fawr iawn ichi. Mae'r Pwyllgor yn llawn werthfawrogi pwysigrwydd y sector addysg bellach o ran darparu sgiliau, hyfforddiant a datblygu tuag at sylfaen economaidd well i Gymru yn ogystal â'r gwerth i bobl yn unigol o gael hyfforddiant ac addysg yn y colegau addysg bellach. Ar ran y Pwyllgor, diolchaf ichi, Athro Andrews, Mr Shortridge a'ch cydweithwyr am eich atebion llawn a defnyddiol iawn. Fel y gwyddoch, caiff trawsysgrifiad ei anfon atoch fel y gallwch wirio ei gywirdeb ffeithiol cyn iddo gael ei gyhoeddi. Pan gyhoedda'r Pwyllgor ei adroddiad yn y pen draw, caiff y trawsysgrifiad ei gynnwys fel atodiad. Diolch yn fawr iawn.

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Pwyllgor Archwilio**

**The National Assembly for Wales
Audit Committee**

**Addysg Bellach yng Nghymru
Further Education in Wales**

**Cwestiynau 112-191
Questions 112-191**

**Dydd Iau 27 Ionawr 2000
Thursday 27 January 2000**

Aelodau o'r Cynulliad yn bresennol: Janet Davies (Cadeirydd), Peter Black, Christine Chapman, Geraint Davies, Brian Gibbons, Alison Halford, Alun Pugh, Dafydd Wigley.

Swyddogion yn bresennol: Gillian Body, Swyddfa Archwilio Genedlaethol Cymru; Syr John Bourn, Archwilydd Cyffredinol Cymru; Phil Gray, Swyddog Cydymffurfio y Cynulliad.

Tystion: Allison Coleman, Cadeirydd y Llywodraethwyr, Coleg Ceredigion; Andre Morgan, Prifathro, Coleg Ceredigion; Brian Robinson, Prifathro a Phrif Weithredwr, Coleg Sir Gaerfyrddin; Patrick Lithgow, Cadeirydd y Llywodraethwyr, Coleg Sir Gaerfyrddin.

Assembly Members present: Janet Davies (Chair), Peter Black, Christine Chapman, Geraint Davies, Dafydd Wigley, Brian Gibbons, Alison Halford, Alun Pugh.

Officials present: Gillian Body, National Audit Office; Sir John Bourn, the Auditor General for Wales; Phil Gray, Assembly Compliance Officer.

Witnesses: Allison Coleman, Chair of the Governors of Coleg Ceredigion; Andre Morgan, Principal of Coleg Ceredigion; Brian Robinson, Principal and Chief Executive of Carmarthenshire College; Patrick Lithgow, Chair of Carmarthenshire College.

Dechreuodd y cyfarfod am 9.33 a.m.

The meeting began at 9.33 a.m.

[112] Janet Davies: **Bore da. Croeso i'r ail sesiwn cymryd tystiolaeth yn ymchwiliad y Pwyllgor Archwilio i addysg bellach yng Nghymru. Cyn y Nadolig, cyfarfuasom â Chynghorau Cyllido Addysg Bellach ac Uwch Cymru.**

Diben y cyfarfod yw cymryd tystiolaeth a gobeithiaf nad ydych yn rhy bryderus yn ei gylch. Yr ydym am weld sut mae pethau yn edrych o safbwynt y colegau, gan inni weld sut y mae pethau yn edrych o safbwynt Cyngor Cyllido Addysg Bellach ac Uwch Cymru. Mae'n werthfawr inni dderbyn y naill safbwynt a'r llall er mwyn dod at ddealltwriaeth dda. Cyhoeddwyd adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar 23 Gorffennaf 1999 ar ran yr Archwilydd Cyffredinol.

Nid wyf wedi derbyn unrhyw ymddiheuriadau ar gyfer y cyfarfod hwn, er bod un o'n Haelodau, Alun Cairns, yn absennol, ac, yn anffodus, bydd yn rhaid i Christine Chapman adael am 11.30 a.m. i fynychu cyfarfod arall. Estynnaf groeso i bob un ohonoch gan ofyn i'r tystion gyflwyno eu hunain.

Ms Coleman: **Cadeiryddes llywodraethwyr Coleg Ceredigion wyf i.**

Mr Morgan: **Prifathro Coleg Ceredigion wyf i.**

[117] Geraint Davies: **Yr ydych yn gyfredol yn hynny o beth bellach, ydych chi?**

Mr Morgan: **Ydym.**

[118] Geraint Davies: **Gallwch weithredu ar unwaith, felly?**

Mr Morgan: Mae hynny'n gywir.

[119] Geraint Davies: A oedd unrhyw beth arall y gallai'r Cyngor Cyllido fod wedi'i wneud i gynorthwyo'r coleg yn ei broses adfer?

Mr Morgan: Pe bai'r coleg yn y sefyllfa honno, eleni neu'r llynedd dyweder, byddwn wedi dweud dim byd o gwbl mewn gwirionedd, i'r graddau y mae gan y Cyngor Cyllido nifer o ffyrdd i gynorthwyo a helpu colegau. Fodd bynnag, yn 1995 yr oedd hynny; dim ond dwy flynedd ar ôl i'r colegau gael eu hymgorffori yn 1993, pan ddaeth y colegau yn annibynnol ar yr awdurdodau lleol. Yr oedd hi'n amser anodd oherwydd bod pwysau mawr gan y Cyngor Cyllido i'r colegau, gan gynnwys Coleg Ceredigion, gynyddu nifer y myfyrwyr. Yr oedd y pwysau hyn wrth gwrs wedi dod i'r Cyngor Cyllido gan y Swyddfa Gymreig. Ar yr un pryd, yr oedd pwysau mawr hefyd i ddod â chydraddoldeb o ran cyllido colegau addysg bellach, ac yr oedd Coleg Ceredigion yn un o'r colegau hynny yr oedd yn rhaid iddo symud i lawr, fel petai, tuag at uned gyllido gyffredin. Felly yr oedd pwysau mawr iawn ar y coleg i gael rhagor o fyfyrwyr ac arbed arian.

Un o'r rhesymau, wrth gwrs, pam yr aeth cyllid y coleg i ychydig o drafferthion yw'r ffaith fod costau staff wedi cynyddu o ganlyniad i ymdrech fawr i gynyddu nifer y myfyrwyr. Cafwyd gostyngiad mewn cyllid wedyn am gyfnod, o flwyddyn i flwyddyn, o bedair blynedd—gostyngiad cyllid go ddifrifol. Golygai hyn, yn anochel, na allai barhau am byth. Rhywbryd neu'i gilydd byddai amheuaeth ynghylch holl gryfder ariannol y sector a byddai'r sector yn mynd yn ansefydlog hyd yn oed. Credaf mai i Goleg Ceredigion y digwyddodd hynny gynharaf. Dechreuodd ddigwydd i golegau eraill wedyn. Yn ffodus, gwrthdrowyd y setliad ariannol gan y duedd honno ac mae wedi galluogi addysg bellach i weithio ar sail ariannol well. Yr hyn yr wyf yn ei ddweud, mewn ffordd anuniongyrchol o bosibl yw y gallai'r Cyngor Cyllido o bosibl, ar yr adeg gynnwys honno yn hanes y coleg, fod wedi rhoi peth cymorth ariannol, nid i achub y coleg ond yn hytrach i helpu i'w achub. Ond hen hanes yw hynny erbyn hyn ac mae'n hawdd ei ddweud o edrych yn ôl.

[120] Geraint Davies: **A wnaethoch ostwng nifer y staff yn gyffredinol?**

Mr Morgan: **Do.**

[121] Geraint Davies: **A yw hynny wedi effeithio ar safonau addysgol y coleg?**

Mr Morgan: **Bu gostwng nifer y staff, gan ymgymryd â'r camau a gymerasom i gynyddu effeithlonrwydd, yn fodd i'n galluogi i gadw safonau. Mae'n bosibl ei fod wedi ein rhwystro rhag datblygu a chodi'r safonau fel y byddem wedi dymuno. Nid wyf o'r farn fod neb wedi bod ar ei golled, felly dangosodd y gellid yn rhesymol gynyddu effeithlonrwydd. Y nod yn y pen draw yw bod yn rhaid ichi fod mewn sefyllfa ariannol gadarn, gryf, ymarferol ac heb orfod mynd trwy argyfwng rheoli parhaus. Mae hynny yn eich galluogi i ddatblygu'n strategol ac ymgymryd ag ystod o fentrau'r llywodraeth a datblygiadau cymunedol sydd yn digwydd ar hyn o bryd. Felly yr ydym bellach mewn sefyllfa lle y gallwn symud ymlaen yn dda.**

[122] Dafydd Wigley: **I wish to follow the same path as Geraint. When you mention efficiency gains, that means that you are either getting the same output for less cost or getting more output for the same cost. You referred to the fact that you have succeeded in cutting five minutes off each hour. You also referred to the fact that you have decreased the number of locations in which you work.**

Geraint has touched on the first point. May I touch on the second? Has decreasing the number of sites caused difficulty for some students, and has the choice and opportunity that existed for students before these changes affected the numbers that enter the college or the subject choices that they can follow?

Mr Morgan: As regards numbers, the number of students in Coleg Ceredigion has increased year on year, even in the year of the great financial problems. The provision and variety of courses, and the number of students too, have increased in the college. Therefore, it has not affected the education or the students' opportunities.

Perhaps the greatest problem that we have in Ceredigion, in a rural area, is that students have to travel a distance to the college every day. For example, we have buses going from Cardigan to Aberystwyth and from Aberystwyth to Cardigan. It is not a very easy or pleasurable journey early in the morning, stopping in various villages and so on. However, I would not say that that has worsened since the change, because the other two campuses were very small—one in the middle of the county in Felinfach and the other relatively close to Aberystwyth.

Indeed, I would say that the situation has improved rather than vice versa.

[123] Geraint Davies: Cwestiwn yn awr i Mr Robinson. Yn wahanol i sefyllfa Mr Morgan, deallaf fod y Cyngor Cyllido, yn ddieithriad bron, wedi barnu bod iechyd ariannol eich coleg yn foddhaol. Beth yn eich tyb chi yw'r y prif ffactorau sydd wedi eich galluogi i gadw'r perfformiad ariannol cyson hwnnw?

Mr Robinson: Ceir nifer o arferion parhaus. Yn gyntaf, caiff y gyllideb flynyddol ei monitro'n gyson. Yr ydym yn ei hystyried bob wythnos i bob pwrpas. Gwneir unrhyw addasiadau y mae angen eu gwneud ac mae'r broses honno yn cynnwys pob aelod o'r tîm rheoli uwch. Yr ydym yn sicrhau hefyd bod adroddiad ar y gyllideb ym mhob cyfarfod o'r bwrdd corfforaethol. Trefnir wyth cyfarfod yn ystod y flwyddyn academiaidd. Felly mae'r bwrdd yn derbyn adroddiad ar y perfformiad ariannol ar wyth achlysur, gyda phwylais arbennig ar amrywiannau. Mae'r broses honno yn fwy effeithiol oherwydd y gall aelodau'r bwrdd fynd i'r afael â'r rhai o'r materion a chodi cwestiynau a phryderon os teimlant felly.

Mae dau neu dri aelod o'r bwrdd sydd â chryn arbenigedd ariannol yn eu bywydau proffesiynol ac maent yn gallu dehongli data'n effeithiol iawn. Yr ydym yn ymgymryd â nifer o brosiectau cyfalaf ac wedi bod yn gwneud hyn dros y blynyddoedd. Caiff y perfformiad o fewn y prosiectau cyfalaf hynny ei fonitro hefyd ym mhob un o gyfarfodydd y bwrdd. Nid yw'r bwrdd, i bob pwrpas, yn goddef unrhyw awgrym bod symudiad y tu hwnt i'r gyllideb. Y mae'n ddisgyblaeth y mae'n rhaid inni weithio y tu mewn iddi. Ffactor arall yw bod y broses cynllunio strategol—deallaf fod gennych gopiâu o'r cynllun strategol—yn rhan annatod o bennu'r gyllideb a rheoli'r coleg yn ariannol. Ystyrir bod y ddau yn brosesau annatod.

Mae'r cyfarwyddwr cyllid yn aelod o'r tîm rheoli uwch a dyna fu'r sefyllfa erioed. Mae pob deiliad cyllideb yn derbyn adroddiadau cyllideb misol â'r amrywiannau, eto, wedi'u hamlygu fel y gallant weld a yw'r incwm o bosibl yn llai na'r disgwyl o'i gymharu â'r proffil, neu yn wir a yw'r gwariant yn fwy na'r proffil. Felly, mae pob deiliad cyllideb yn gweld gwir ddarlun o'i berfformiad drwy gydol y flwyddyn. O ran staffio, mae gennym fodel staffio sydd wedi ei wella ar hyd y blynyddoedd ac sydd wedi'i gysylltu'n uniongyrchol â nifer cofrestriadau myfyrwyr a ariennir. Felly, mewn egwyddor, caiff yr arian a ddaw i mewn trwy weithgaredd myfyrwyr ei gysylltu'n uniongyrchol â phrif weithgaredd y coleg, sef yr addysg wrth reswm. Yr ydym hefyd yn cynnwys symiau wrth gefn yn y gyllideb staffio, yn bennaf i ymdrin â materion megis absenoliaeth staff oherwydd salwch ac ati. Felly mae rhywfaint o gysur bod modd ymdrin ag un neu ddau o ddigwyddiadau annisgwyl, sydd yn anorfod yn digwydd yn ystod y flwyddyn, o fewn y gyllideb staffio.

Ffactor arall sydd wedi codi unwaith neu ddwy yw bod unrhyw newid yn y strwythur rheoli yn cael ei gyflwyno gerbron y bwrdd i'w gymeradwyo. Caiff ei gostio hefyd fel y gall y bwrdd weld natur y strwythur—ei ddiben a'r hyn y bwriada ei gyflawni—ac hefyd yr oblygiadau cost. Y ffactor olaf y byddai'n rhaid i mi ei grybwyll yw ymdrechion pob aelod o'r staff—y rhai sydd yn dysgu a'r rhai nad ydynt yn dysgu—dros y blynyddoedd. Gyda'r camau i gynyddu effeithlonrwydd, maent wedi ymrwymo i iechyd y sefydliad.

[124] Geraint Davies: **A fu'n rhaid ichi ostwng nifer y staff dysgu ar brydiau pan oedd yr arian yn llai na'r hyn a ddisgwylicch?**

Mr Robinson: **Nid ydym wedi gostwng nifer y staff dysgu. Pan ddechreuais yn fy swydd, adrefnais y strwythur rheoli yn sylweddol. Mater o aiddosrannu dyletswyddau ydoedd. Manteisiodd un neu ddau o'r staff ar y cyfle i ymddeol yn gynnar neu i gymryd diswyddiad gwirfoddol. Fodd bynnag, cyfyngwyd hyn i nifer gymharol fach o swyddi rheoli ac nid effeithiodd ar y staff dysgu ar y cyfan na'r rhan fwyaf o'r staff cymorth busnes.**

[125] Brian Gibbons: **Pan oedd yr Athro Andrews yn siarad â ni, yr oedd yn gymharol hyderus ynghylch sefyllfa ariannol gyffredinol y sector. Y rheswm am hynny, i raddau, oedd gallu'r sector i ddenu arian o'r tu allan. A allech chi roi sylwadau ar hynny yn gyffredinol a siarad ychydig am y cyfleoedd a gynigir, yn eich tyb chi, i'ch colegau yn sgîl arian Amcan 1?**

Mr Robinson: **Yn ein hachos ni, mae ein hincwm yn amrywio o'r hyn a ddaw o'r Cyngor Cyllido Addysg Bellach a'r hyn a ddaw o ffynonellau eraill. Tua 63 y cant yw canran y Cyngor Cyllido. Rhaid denu'r gweddill o amrywiaeth o ffynonellau eraill, wrth gwrs. Y prif rai yw contractau addysgol gyda sefydliadau eraill y mae ganddynt gyllid ar hyn o bryd sydd yn gysylltiedig â hyfforddiant. Y prif un yw'r Cyngor Hyfforddiant a Menter a hefyd y Gwasanaeth Cyflogi yn achos y Fargen Newydd. Daw incwm sylweddol o'r ddwy ffynhonnell hyn. Mae gennym gylch gorchwyl sylweddol o ran addysg uwch o fewn y coleg ac ar hyn o bryd mae rhyw ychydig o dan 1,000 o gofrestrïadau. Daw hynny â ffrwd incwm sylweddol arall yn sgîl y lleoedd a ariennir trwy'r Cyngor Cyllido Addysg Uwch a'r incwm ffioedd. Yn ystod y ddwy neu dair blynedd diwethaf, yr ydym wedi denu tua £1 miliwn y flwyddyn oddi wrth amrywiaeth o raglenni a ariennir gan Ewrop—y gronfa ddatblygu rhanbarthol Ewropeaidd a chronfa gymdeithasol Ewrop yn bennaf. Mae'r rhain wedi bod yn ffynhonnell werthfawr iawn o arian ychwanegol i ymgymryd â gweithgareddau na fyddem, yn amlwg, wedi gallu ymgymryd â hwy heb arian o'r fath.**

Mae gennym gontractau gyda nifer o gyflogwyr i gyflwyno hyfforddiant, mewn un neu ddau o achosion, i nifer go sylweddol o bobl. Er enghraifft, mae holl weithlu ffatri un o'r prif gyflogwyr yn Llanelli—sef Calsonic—yn ymgymryd â gwaith cymwysterau galwedigaethol cenedlaethol, a gysylltir yn benodol â'u hanghenion hyfforddiant. Dyna un pegwn. Mae mwy o'r gweithgarwch yn ein hardal, fodd bynnag, yn gysylltiedig ag anghenion mentrau bach a chanolig ac mae hynny'n amrywio'n ddirfawr. Ffrydiau incwm eraill yw adenydd masnachu'r coleg ei hun. Mae rhai ohonynt hefyd yn cynhyrchu gweddillion sylweddol er budd cyffredinol y coleg. Mae yna nifer ohonynt. Mae'n debyg mai un o'r rhai pwysicaf o ran yr arian sydd ynghlwm â hi yw'r ganolfan dysgu agored. Fodd bynnag, mae holl sefydliadau mewnol y coleg, p'un ai'r ffreuturiau neu'r mannau adwerthu—y mae un neu ddau gennym—yn helpu i gynhyrchu cyfanswm targed yr incwm, sef tua £18 miliwn ar hyn o bryd.

Mr Morgan: O ran dyfodol ariannol y coleg—mae hyn yn gysylltiedig â chynhyrchu incwm i raddau helaeth—yr wyf o'r farn fod gan y coleg bellach sylfaen ariannol gadarn. Mae gennym strwythur staffio effeithlon ac ystad sydd mewn cyflwr da ar y cyfan. Yr ydym mewn sefyllfa bellach lle yr ydym wedi cynhyrchu ac yn dal cronfeydd wrth gefn o dros £800,000. Fel y dywedais gynnau, gallwn o leiaf gychwyn o sefyllfa gymharol gadarn bellach. Mae'n haws cynllunio'n strategol yn y sefyllfa honno. Mewn ardal wledig megis Ceredigion, mae ffactorau sydd yn cyfyngu ar allu'r coleg i gynhyrchu incwm o ffynonellau allanol. Os ydym am gynnal iechyd ariannol y sector a'r coleg, rhaid yn y pen draw ystyried y ffynhonnell o incwm sydd â'r risg isaf, sef yr incwm o Gyngor Cyllido Addysg Bellach Cymru. Mae hynny, yn ei dro, yn dibynnu ar setliad da yn flynyddol o'r Cynulliad. Wedi dweud hynny, mae gan y coleg drosiant o tua £4 miliwn, yn fras iawn, a derbyniwn tua £3 miliwn o'r Cyngor Cyllido. Yr ydym felly yn codi tua £1 miliwn; daw tua chwarter o'n harian o ffynonellau y tu allan i CCABC. Yr un ffynonellau yw'r rhain, yn y bôn, â'r rhai y mae Brian Robinson newydd sôn amdanynt, er enghraifft arian Ewrop.

Yr ydym yn derbyn symiau llai bob blwyddyn o Gronfa Gymdeithasol Ewrop—sef symiau hyd at £200,000 y flwyddyn. Fodd bynnag, un peth yr ydym wedi elwa yn fawr arno, yn ystod y cyfnod adfer i bob pwrpas, ar wahân i gynhyrchu gweddillion, yw ein bod wedi ymgymryd yn llwyddiannus â dau brosiect adeiladu £1 miliwn a gafodd gymorth oddi wrth y Gronfa Ddatblygu Rhanbarthol Ewropeaidd. Bu arian Ewrop yn ffynhonnell bwysig ar gyfer datblygu'r coleg. Mae gennym gontractau hefyd ar gyfer incwm rhyddfrint o addysg uwch gan nifer o sefydliadau ac yr ydym wedi cynhyrchu incwm dros y blynyddoedd trwy gontractau gyda'r Cyngor Hyfforddiant a Menter lleol. At hynny, cawsom incwm ffioedd hyfforddiant oddi wrth gyflogwyr lleol y mae'r rhan fwyaf ohonynt yn fentrau bach a chanolig eu maint. Yr ydym hefyd yn codi ffioedd hyfforddiant ar fyfyrwyr rhan amser a myfyrwyr sydd yn oedolion, mewn categorïau penodol. Felly, yr ydym yn cynhyrchu hyd at £1 miliwn y flwyddyn. Fel y dywedais, dyna tua chwarter o'r arian sydd yn ein cyrraedd yn flynyddol yn y pen draw.

Soniasoch hefyd am bwysigrwydd Amcan 1. Dau bwynt am hynny. Mae'n bwysig inni ystyried Amcan 1 o safbwynt strategol, sef sut y gallwn sicrhau budd i'r gymuned leol trwy weithio ar y cyd, boed â cholegau addysg bellach eraill, â'r cyngor sir neu efallai ag ystod o bartneriaid posibl mewn addysg uwch yn ogystal. Mae'r pwynt arall yn cyfeirio'n ôl at y gwersi y soniwyd amdanynt wrth ateb y cwestiwn cyntaf. Yn y pen draw yr hyn y mae'n rhaid ei wneud i redeg coleg effeithlon yw rheoli gwariant. Mae gwariant, yn y pen draw, yn rhywbeth y gellir ei reoli. Mae'n llawer anos i reoli incwm; gellir dadlau ei fod y tu hwnt i reolaeth rhywun. Mae'n rhaid inni fod yn ofalus nad ydym yn orddibynnol neu'n rhoi gormod o bwyslais ar bethau megis arian Amcan 1. Yr wyf o'r farn fod yn rhaid edrych ar hyn mewn ffordd wahanol bron. Ni allwn ddibynu arno neu adael iddo ddod yn rhan o'n harian craidd. Yr wyf o'r farn fod cyfrifoldeb arnom dros hynny, fel coleg addysg bellach yn ein hardal, i gyfrannu ar lefel fwy strategol. Byddwn i'n ystyried bod risg ganolig i uchel, o bosibl, i bob un o'r ffynonellau incwm hyn, boed yn incwm CHM neu'n incwm addysg uwch, oherwydd y gallant gael eu tynnu'n ôl yn gyflym. Pe bai toriadau yn digwydd mewn addysg uwch, y peth cyntaf i fynd fyddai darpariaeth rhyddfrint, er enghraifft. Mae'n bwysig bod

y ffynonellau ychwangeol gennym ond rhaid gofalu am y cydbwysedd a dyna pam y mae incwm y Cyngor Cyllido mor bwysig.

[126] Brian Gibbons: A fydd colegau'r ddau ohonoch yn cymryd safbwynt rhagweithredol ar opsiynau ynglyn ag Amcan 1 neu a ydych yn teimlo nad ydych mewn sefyllfa i edrych ymlaen felly ar hyn o bryd?

Mr Robinson: Mae'r coleg ynghlwm i raddau helaeth iawn wrth baratoi ar gyfer arian Amcan 1 yn genedlaethol ac yn lleol ac wedi bod ers tro. Yn genedlaethol, trwy FFORWM, sef sefydliad y sector addysg bellach yng Nghymru, yr ydym wedi bod mor weithredol ag y gallwn yn y grwpiau amrywiol a sefydlwyd i gynllunio ar gyfer Amcan 1. Yr ydym wedi trin y bartneriaeth leol yn yr un modd rhagweithredol. Felly yr ydym yn ceisio sicrhau bod ein cynlluniau yn gydnaws â datblygu strategaeth ledled Cymru ac ar lefel leol.

Mr Morgan: Mae gan Goleg Ceredigion ymagwedd gyffelyb. Yr ydym ynghlwm wrth FFORWM, sef cymdeithas colegau Cymru, ar lefel genedlaethol, sydd o'r pwys mwyaf. Yr ydym hefyd ynghlwm wrth y partneriaethau lleol mewn amrediad o fentrau gwahanol. Er enghraifft, sefydlasom bartneriaeth strategol Ceredigion ar gyfer dysgu gydol oes. Cychwynnwyd hynny gan Goleg Ceredigion ac mae ein is-brifathro yn ei chadeirio. Mae'r cyngor sir, adran addysg y cyngor, yr adran datblygu economaidd, dwy brifysgol yng Ngheredigion, ysgolion unigol a'r gwasanaeth gyrfaedd ac ati i gyd yn rhan ohoni. Nid oes amheuaeth nad dod â'r sefydliadau hyn ynghyd yn y ffordd hon yw'r ffordd ymlaen. Credaf felly ein bod yn cymryd ymagwedd debyg iawn i Goleg Sir Gaerfyrddin.

[127] Janet Davies: Yr wyf yn awr yn symud ymlaen at sut mae'r Cyngor Cyllido yn ymgymryd â'i gyfrifoldebau o ran monitro sefydliadau. A gaf ofyn i Mr Morgan ynglyn â dilysu eich rhagolwg pum mlynedd a'ch rhagolwg canol y flwyddyn yn allanol? Mae amheuon gan y Cyngor Cyllido ynghylch argymhellion y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar hyn, ond mae'n bwriadu ymestyn y broses hon i bob coleg ymylol ac i rai a gafodd

asesiad boddhaol. Cafodd eich rhagolwg pum mlynedd a'ch rhagolwg canol y flwyddyn eu hardystio'n allanol. A ydych o'r farn fod hyn o gymorth ichi? Beth yw eich barn ynglyn â'i gost?

Mr Morgan: Mae'n anodd imi siarad o safbwynt y sector. Gallaf ond siarad am brofiad Coleg Ceredigion. Buom yn ymgymryd â'r broses hon ers nifer o flynyddoedd a pheth arferol ydyw inni, debygaf, ar un ystyr. Mae'n digwydd ac nid ydym yn ei hystyried yn dasg arbennig o enfawr nac yn gryn faich. Yr ydym yn paratoi rhagolygon yn ofalus ac yn drylwyr o ran cynllunio canol y flwyddyn a chynllunio at y dyfodol yn ein cynlluniau sefydliadol a phan fydd archwilydd yn dod i mewn, felly, mae'r papurau gwaith wrth law. Mae'n gyfle i gael deialog rhwng uwch aelodau staff yr archwilwyr allanol a ddefnyddir gennym, a'r rheolwraig cyllid a minnau. Y fantais fawr i Goleg Ceredigion, i minnau, fel y prifathro a swyddog cyfrifo â chyfrifoldeb ac hefyd i'r bwrdd llywodraethwyr yw ei bod yn rhoi'r cysur o gael sicrwydd allanol annibynnol bod ein rhagolygon yn gadarn. Felly, yr ydym o'r farn ei fod o fudd.

[128] Alison Halford: Chi sydd yn mynd yn gyntaf, Mr Morgan os yw hynny'n iawn gennych. Dywedwyd wrthym bod rhai o weithredoedd y Cyngor Cyllido i fod i helpu sefydliadau, yn enwedig y rhai hynny sydd mewn trafferthion ariannol. Pa gamau ychwanegol, os oes rhai, y dylai'r Cyngor Cyllido eu cymryd, yn eich barn chi, i gynorthwyo sefydliadau sydd mewn trafferthion ariannol?

Mr Morgan: Cyfeiriais yn gynharach at gymorth ariannol posibl y gallai'r Cyngor Cyllido fod wedi'i roi i ni fel Coleg yn fuan ar ôl ei gorffori. Serch hynny, erbyn hyn mae byd y Cyngor Cyllido a'r colegau wedi datblygu ac aeddfedu. Mae yna systemau monitro llawer mwy cynhwysfawr. Gallaf uniaethu â strwythurau ariannol Coleg Sir Gaerfyrddin yn fawr iawn—yr hyn yr oedd Brian Robinson yn siarad amdano yn gynharach. Credaf fod y Cyngor Cyllido mewn gwirionedd yn gefnogol iawn yn ei ymagwedd tuag at fonitro iechyd ariannol y sector ac wrth helpu colegau. Credaf mai'r hyn sydd yn allweddol yw y dylai'r

Cyngor Cyllido barhau â'r hyn a ystyriaf fi fel rôl gefnogol, lle mae staff y Cyngor a staff y colegau yn gweithio gyda'i gilydd yn y sefyllfa honno. Nid oes gennyf awgrym ynglyn â llwybr arbennig y gallai, o bosibl, ei ddatblygu ond y mae heb ei ddatblygu hyd yn hyn.

[129] Alison Halford: Mae ffioedd archwilio yn costio cryn dipyn o arian. A allech gael peth cymorth i dalu eich ffioedd archwilio, gan gofio, fel y deallaf, fod y Cyngor Cyllido yn cyfrannu £1,000 tuag at ardystio? Mae'n rhaid i chwithau hefyd dalu rhywfaint, wrth gwrs. A ellir gwneud unrhyw beth i'ch arbed yn hynny o beth?

Mr Morgan: Dyna awgrym defnyddiol iawn, yn wir. Gan ddychwelyd am eiliad at y ffioedd archwilio a godir arnom ar gyfer yr ardystio y cyfeiriwyd ato yn gynharach, gallwn hawlio hyd at £1,000 am bob archwiliad. Dim ond tua £1,500 neu £1,600 ynghyd â TAW y mae ein harchwiliadau dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf—sef dau archwiliad y flwyddyn—wedi costio. Felly, i bob pwrpas buom yn gallu ymgymryd â'r archwiliadau rhagweld ariannol rheolaidd am ddim. Mae'r ffioedd archwilio a dalwn am ein gwasanaeth archwilio mewnol ac allanol yn llawer drutach wrth reswm. Yr ydym yn siarad am tua £7,000 i £10,000 yr un. Mae'r Cyngor Cyllido yn ei gwneud yn ofynnol inni benodi archwilwyr allanol a mewnol gwahanol. Mae hynny yn dipyn o fil i'r colegau, ac wrth gwrs, er bod coleg bach fel ninnau yn cael llawer llai o arian hyd yn oed oddi wrth y Cyngor Cyllido, pro rata, mae'n rhaid i'r archwilwyr fynd trwy'r un gwiriadau a systemau gofalus a thrylwyr. Mae'r gwaith archwilio yn eitem gostus inni. Mae'n rhaid i mi gyfaddef nad oeddwn wedi meddwl am y posibilrwydd y byddai'r Cyngor Cyllido yn cyfrannu at hynny. Fe newidiaf fy meddwl yn gyflym a dweud ie, byddai hynny o gymorth mawr yn wir.

[130] Janet Davies: Efallai na ddylech ddilyn y trywydd hwnnw'n ormodol.

[131] Alison Halford: Yr oedd hynny'n addysgiadol iawn, onid oedd? Diolch yn fawr iawn yn wir. Mae'r cwestiwn nesaf i'r ddau brifathro. A gawn ddechrau gyda chi, Mr Robinson, i roi cyfle i Mr Morgan gael ei wynt ato? Dywedwyd wrthym mewn cyfarfod Pwyllgor

blaenorol am y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli. Beth oedd prif fanteision y broses hon i'ch coleg hyd yn hyn ac a ellir gwella ar y broses hon?

Mr Robinson: Prif fantais yr holl broses oedd y man cychwyn. Yn y dechrau yr oedd yn ofynnol inni wneud hunan-asesiad yn unol â nifer o feini prawf: llywodraethu, cynllunio strategol, cynllunio gweithredol, cynllunio ariannol, rheoli adnoddau dynol, yr ystadau ac archwiliad rheoli cyfarpar cyfalaf. Yr oedd yr hunan-asesiad hwnnw, a oedd yn cynnwys y corff llywodraethol, yn enwedig ar fater llywodraethu, yn sylfaen i gynllun gweithredu dilynol. Nid oes amheuaeth gennyf mai prif fantais y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli oedd y man cychwyn hwnnw a'r gwaith parhaus o fynd i'r afael â'r materion a nodwyd o fewn y cynllun gweithredu.

Yn dilyn hynny, bu nifer o fentrau sydd wedi nodi'r arfer da a grëwyd yn sgîl yr hunan-asesiadau cychwynol. Mae hynny yn wir nid yn unig yn fy sefydliad i ond ar draws y sector cyfan. Mae'r Cyngor Cyllido wedi hwyluso nifer o brosesau sydd wedi galluogi i'r arfer da hwnnw gael ei gyfnwid. Proses barhaus ydyw ac mae'n anochel y bydd yn dod â nifer o sefydliadau i fwy o gyswllt â'r manau lle ceir arfer gwell. Yn ein hachos ni, un cyfle penodol fu datblygu ein strategaeth brynu a, thrwy ariannu ychwanegol, yr ydym wedi cwmpasu wyth coleg arall i ddechrau ond mae lle i ychwanegu at hynny, i ymchwilio i'r modd y gellir ymestyn yr agwedd arbennig honno ar reoli ar draws mwy o golegau. Dyna enghraifft o'r broses hon sydd yn lledaenu arfer da ac y gellir ei hariannu.

[132] Alison Halford: Ond a ellid ei gwella o safbwynt eich coleg chi?

Mr Robinson: Gan ddychwelyd at fan cychwyn y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli, bu'r sector yn ymwneud yn sylweddol â'r broses. Nid rhywbeth a gafodd ei greu a'i orfodi gan y Cyngor Cyllido mohono. Yr oedd trafodaeth ar adeg gynnar ynghylch y strategaethau mwyaf priodol. Cymerais ran yn y drafodaeth honno. Yr wyf o'r farn fod y broses wedi gweithio. Credaf na allai fod wedi ei gwella mewn unrhyw ffyrdd o bwys. Yn anochel, mae

elfen o fiwrocratiaeth yn perthyn i unrhyw raglen felly a gall hyn weithiau arafu'r graddau y gellir symud pethau ymlaen weithiau. Yn y pen draw, canlyniad anochel yn deillio o ymdrin ag arian cyhoeddus ydyw felly credaf nad oes unrhyw ffordd o osgoi hynny.

[133] Alison Halford: **Mr Morgan, a wnewch chi ateb yr un cwestiwn, parthed manteision, y broses ac unrhyw welliannau y gallwch feddwl amdanynt?**

Mr Morgan: **Cytunaf i raddau helaeth â'r hyn y mae Brian Robinson newydd ei ddweud. Y fantais fwyaf hyd yn hyn i Goleg Ceredigion fu ymgymryd â phroses hunan-asesiad trylwyr, manwl a hunan-feirniadol iawn o ran y rhestr o feysydd y soniwyd amdanynt—llywodraethu, rheoli adnoddau dynol, rheolaeth ariannol ac ati—a'r gwaith dilynol o gynhyrchu cynllun gweithredu. Yn wir, mae wedi galluogi'r sefydliad i ystyried ei hun, dadansoddi ei hun yn feirniadol, a chanolbwyntio ar y meysydd allweddol i'w datblygu a phennu cynllun gweithredu a graddfa amser.**

O ran gwelliannau, mae'n ddyddiau cynnar mewn un ystyr. Yr ydych yn dod o hyd i anawsterau logistaidd ac ati, ond mae ffyrdd gwahanol o'u datrys. Er enghraifft, mae adran ar lywodraethu ac wrth gwrs prif bwylais y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli yw, er enghraifft, hyfforddiant llywodraethwyr. Credaf na all y Cyngor Cyllido ei hun weithredu'r rhaglen honno'n llawn gystal ag y dymunai—nid oherwydd ei fod yn anghywir ond yn syml oherwydd ystyriaethau ymarferol. Mae byrddau llywodraethwyr ledled Cymru ac arnynt bobl sydd ag ymrwymadau amser sylweddol ac ati. Hefyd dyna'r logisteg wrth drefnu diwrnodau a chyfarfodydd hyfforddi. Felly yr hyn fydd yn digwydd yn anochel, fel sydd yn digwydd bellach gyda rhaglenni a drefnir yng ngogledd a de Cymru yw y bydd cynrychiolwyr o'r corff llywodraethol yn mynd. Bydd y cadeirydd yn mynd i'r naill gyfarfod a bydd cadeirydd y Pwyllgor Archwilio yn mynd i'r llall neu efallai y bydd yr is-gadeirydd a rhywun arall yn mynychu cyfarfod arall. Nid yw hynny yn rhaglen hyfforddi gynhwysfawr ar gyfer y bwrdd cyfan.

Fodd bynnag, gall y colegau eu hunain fynd i'r afael â hynny. Er enghraifft, yr ydym wedi derbyn hyfforddiant yn y gorffennol ond yr ydym yn mynd i sefydlu rhaglen hyfforddi fewnol strwythuredig eleni. Byddwn yn amserlennu hynny i gyd-daro â chyfarfodydd y bwrdd ac yn y modd hwn gynyddu nifer yr aelodau'r sydd yn mynychu'r bwrdd i'r eithaf. Os gallwn ddatblygu ein rhaglen fewnol strwythuredig ein hunain—rhywbeth, fel mae'n digwydd, y gwnaeth ein hunan-asesiad ein hunain ei amlygu fel angen pwysig, yn enwedig mewn perthynas â meysydd megis rheolaeth ariannol—ac os gellir atgyfnerthu a datblygu a hyrwyddo hynny trwy hyfforddiant allanol rhag ofn ein bod yn rhy fewnblyg, yna yr wyf o'r farn fod gan y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli hon y potensial i weithio'n dda iawn i'r sector, ac fe'm calonogwyd gan yr hyn sydd wedi digwydd hyd yn hyn.

[134] Alison Halford: Mae fy nghwestiwn nesaf i gadeiryddion y llywodraethwyr. Ms Coleman, ymha ffordd y bu eich corff llywodraethol yn elwa ar y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli hyd yn hyn?

Ms Coleman: Credaf mai'r prif fantais yw ei bod yn darparu fframwaith defnyddiol iawn sydd yn galluogi'r llywodraethwyr i edrych ar y coleg a gwerthuso'r modd y caiff ei reoli a'r ffordd y mae'n datblygu, ac unrhyw broblemau sydd ganddo. Mae'n ein gorfodi i ganolbwyntio ar y pethau o bwys gwirioneddol, megis llywodraethu, cynllunio strategol, cynllunio a rheoli gweithredol, cyllid, adnoddau dynol, ystadau ac ati. Mae'n cynyddu effeithlonrwydd y bwrdd oherwydd ein bod bellach yn trefnu ein hagenda ym mhob cyfarfod i ystyried eitemau o dan y penawdau penodol hynny. Wrth gwrs nid yw pob un yn codi ym mhob cyfarfod ond gan fod y pwyllgor cyllid a dibenion cyffredinol a'r pwyllgor archwilio yn cyflwyno adroddiad gerbron y bwrdd a bod y bwrdd yn rhoi sylw i faterion amrywiol, caiff y cyfan ei gwmpasu yn rheolaidd iawn. Felly ceir arolygiaeth llawer gwell a llawer mwy o fewn fframwaith strwythuredig. Mae hynny'n ddefnyddiol iawn ar gyfer bwrdd llywodraethwyr lleyg.

Hoffwn barhau â phwynt Andre Morgan ynghylch hyfforddiant. Mae'r hyfforddiant y mae Cyngor Cyllido Addysg Bellach Cymru yn ei ddarparu ar ein cyfer yn ddefnyddiol iawn ond mae'n cymryd cyfran helaeth iawn o'n diwrnod i fynychu sesiwn hyfforddiant sydd yn rhedeg o 3.00 p.m. i 7.30 p.m. Er enghraifft, euthum i un yn ne Cymru yn ddiweddar gan adael fy nghartref am 11 a.m. a dychwelyd am 10 p.m. Mae hynny'n gryn ymroddiad amser ac nid oedd neb yn y sesiwn a oedd yn byw yn agosach na minnau.

[135] Alison Halford: Felly beth yw'r ateb i'r broblem honno?

Ms Coleman: Yr ateb yw inni fynychu'n achlysurol, ac efallai i'r Cyngor Cyllido gynnal sesiynau ym mhob cwr o Gymru yn hytrach nag yn y gogledd ac yn y de. Byddai hynny'n gwneud pethau'n llawer haws. Fodd bynnag, fel y dywedodd Andre Morgan, mae gennym ein rhaglen hyfforddiant ein hunain. Drwy drefnu hanner awr neu awr cyn cyfarfod y bwrdd, bydd pob un o'r llywodraethwyr hynny sydd yn dod i gyfarfod y bwrdd yn gwneud pob ymdrech i fynychu ein sesiynau hyfforddiant mewnol. Cynhaliwyd sesiwn ar ystadau gennym yn ein cyfarfod diwethaf, ac yr ydym yn trefnu un ar gyllid yn y dyfodol agos iawn.

[136] Alison Halford: Felly, o'ch safbwynt chi, gellid gwella'r holl broses trwy sicrhau bod mwy o hyfforddiant ledled Cymru, yn ddaearyddol?

Ms Coleman: Mae hynny'n gywir.

[137] Alison Halford: A gaf ofyn yr un cwestiwn i Mr Lithgow? Sut mae'r rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli hon wedi bod o fudd i'ch bwrdd llywodraethwyr?

Mr Lithgow: Yr wyf yn cydnabod rhai o sylwadau Brian ynglyn ag annoddefgarwch. Yr wyf yn llefaru fel un sydd yn gyfrifydd siartredig ac a fu'n gweithio yn y diwydiant modurol am y 10 mlynedd diwethaf sydd yn ddiwydiant hunan-feirniadol iawn. Yr oedd y broses o

hunan-asesiad yn ddisgyblaeth ardderchog yn fy nhyb i a'm teimlad oedd ein o bosibl yn rhy hunan-feirniadol. Fodd bynnag, yr oeddwn o'r farn nad oedd hynny'n beth rhy ffôl. Yr oeddem yn gorfodi ein hunain i archwilio rhai o'r arferion da a drwg. Mae hyd yn oed digwyddiadau fel heddiw yn fy ngorfodi i archwilio'n feirniadol y modd yr ydym yn rheoli'r coleg.

Yn ddiweddar, mynychais ddigwyddiad hyfforddiant ar gynllunio strategol a theimlais fod y digwyddiad wedi'i drefnu'n dda. Yr oedd yn darparu gwybodaeth, cafwyd cyfraniad da oddi wrth y rhai a oedd yn mynychu a gwnaeth gasglu ynghyd ystod eang o bobl. Ond yr hyn a oedd yr un mor fuddiol yn fy marn i, oedd cwrdd â rhai o'r llywodraethwyr a chadeiryddion eraill a gwrando ar rai o'r problemau a oedd ganddynt a'r rhai o'r pethau da y maent yn eu gwneud. Gwn ei bod yn feichus o ran ein hamser ond credaf fod manteision mawr o wneud hynny. Cyn belled ag y mae hyfforddiant yn y cwestiwn, gwn o'm profiad gwaith fy hun er bod cyrsiau hyfforddiant yn y gwaith, yn aml, ni fydd amser gennyf i'w mynychu. Fodd bynnag, yr ydym yn defnyddio fideos cryn dipyn. Efallai bod lle i ddefnyddio fideos. Yn hytrach na theithio am nifer o oriau, os bydd fideo da a pherthnasol ar gael, gall pobl fynd ag ef a'i wyllo gartref.

I ryw raddau, pan fyddwn yn siarad am wella—unwaith eto, efallai gan fy mod yn rhy hunan-feirniadol—mae'n rhaid bod lle i wella ym mha faes bynnag. Credaf yn gryf mewn meincnodi a phryderaf y gallwn fod yn hunanfodlon os cawn ein hasesu'n foddhaol. Pan mai ni yw'r gorau, nid ydym yn mesur ein hunain yn erbyn y math cywir o bobl. Mae'n rhaid inni barhau i ddadansoddi a gwerthuso ein hansawdd o hyd.

[138] Alison Halford: Cwestiwn i'r ddau brifathro unwaith eto os gwelwch yn dda, ond yr wyf yn siwr y bydd eich cadeiryddion yn fodlon cyfrannu hefyd. Efallai eich bod wedi ateb y cwestiwn hwn. Rhannu arfer da yw un o elfennau allweddol y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli. Sut mae'r broses yn gweithio? Beth yw rhai o'r arferion gorau allweddol yr ydych yn eu rhannu â sefydliadau eraill? Byddwn wrth fy modd o glywed am hynny.

Mr Morgan: Dechreuaf os gallaf. Mae'r Cyngor Cyllido wedi nodi drwy ei raglen datblygu llywodraeth a rheoli fod gan Goleg Ceredigion arfer da i'w gynnig mewn nifer o feysydd—cynllunio strategol, rheoli adnoddau dynol a chynllunio gweithredol. Yr ydym yn falch ein bod eisoes wedi rhannu dwy enghraifft â'r sector yn codi o hyn. Mae un yn gysylltiedig iawn â'r bwrdd hefyd. Hynny yw, y llynedd cymeradwyodd y bwrdd llywodraethwyr ddatganiad cenhadaeth newydd a chyfres newydd o nodau ac amcanion strategol i Goleg Ceredigion. Yr oeddem yn falch fod y Coleg Cyllido wedi gofyn a oeddem ni, fel coleg, yn fodlon rhannu ein nodau a'n hamcanion strategol gyda'r colegau eraill yng Nghymru sydd yn profi anawsterau yn y maes hwn oherwydd y cawn ein hystyried yn fodel o arfer da. Yr oeddem yn hynod o falch i wneud hynny.

Un ddiweddar iawn yw fy ail enghraifft yn wir. Fel rhan o raglen hyfforddiant y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli y cyfeiriodd Allison Coleman ati, cynhaliwyd digwyddiadau hyfforddiant yn gynharach y mis hwn yng ngogledd a de Cymru ar destun rheoli adnoddau dynol. Fe'n gwahoddwyd i gymryd rhan yn y sesiwn yn ne Cymru ar ddatblygu staff. Mae gennym raglen datblygu staff fewnol gynhwysfawr pum niwrnod, unwaith eto o bosibl yn deillio o'r angen am effeithlonrwydd ariannol lle y mae'n rhaid bod gennych efallai lawer mwy o hunan-gymorth, yn hytrach na dim ond gwario arian ar fynychu cyrsiau allanol. Yr hyn sydd gennym yn y coleg yw rhaglen fewnol pum niwrnod sefydlog ar gyfer y staff i gyd—staff dysgu a staff cymorth—staff cymorth dysgu yn enwedig. Caiff hyn ei ategu gan gyfres gynhwysfawr o weithdrefnau ysgrifenedig a dogfennaeth gysylltiedig i gadw llygad ar y system gyfan, ac yr oeddem yn falch iawn i rannu hynny yn y sesiwn yng Ngholeg y Barri tua phythefnos yn ôl.

[139] Alison Halford: Mr Robinson, a oes gennych unrhyw beth i'w ychwanegu ar y cwestiwn penodol hwnnw am arfer gorau allweddol?

Mr Robinson: Mae yna nifer o eitemau a nodwyd. Credaf bod yr un mwyaf buddiol o bosibl yn y maes prynu. Bu rheolwr prynu gennym ers tro ac mae'r person hwnnw gyda chymorth yr uwch reolwyr, wedi llunio cynnig, a gymeradwywyd gan y Cyngor Cyllido, i ddatblygu ymhellach ymagwedd gonsortiw m o fewn y sector. Mae'n ddyddiau cynnar iawn oherwydd newydd ddechrau yr ydym, ond efallai y gallai fod o fudd sylweddol i'r sector.

Os caf ddychwelyd at un o'ch cwestiynau blaenorol hefyd, ac at y pwynt a wnaethpwyd gan Patrick Lithgow. Dros y 12 mis diwethaf, bûm yn rhan o grwp a elwir y gweithgor llywodraethu da, a sefydlwyd gan y Cyngorau Cyllido yng Nghymru a Lloegr ac a dynnodd ar brofiad o amrywiaeth o ffynonellau, gan gynnwys nifer o gadeiryddion cyrff llywodraethol. Yr ydym bellach wedi cynhyrchu canllaw i lywodraethwyr, sydd ar fin cael ei gyhoeddi a bydd ar gael yn fuan. Ynghyd â'r canllaw y mae deunydd hyfforddiant a fydd o bosibl yn mynd i'r afael â'r pryder a fynegwyd ynghylch lleoliad hyfforddiant i lywodraethwyr sydd ag ymrwymiadau pwysig mewn meysydd eraill. Gall hynny o bosibl fod yn werthfawr iawn yn y dyfodol.

[140] Alison Halford: Mae gennyf un cwestiwn ar ôl ac unwaith eto gallwch i gyd ymgynghori yn ei gylch. Codwyd rhai pryderon gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ynglyn â'r ffordd y mae'r Cyngor Cyllido yn defnyddio meincnodau, yr ydych chi, Mr Lithgow, wedi cyfeirio ati eisoes. Pa mor ddefnyddiol yw'r wybodaeth ariannol a meincnodi a ddarperir gan y Cyngor Cyllido ar hyn o bryd? A ydyw o gymorth? A all fod yn well? Nid oes gwahaniaeth gennyf pwy sydd yn ateb hyn. A yw'r wybodaeth ariannol a meincnodi yn foddhaol i'r colegau ei gweithredu?

Mr Robinson: A oes eisiau i mi ddechrau?

[141] Alison Halford: Fel y mynnoch. Nid oes gwahaniaeth gennyf. Cewch ymgynghori ymhlith eich gilydd ar y cwestiwn hwn.

Mr Robinson: Yr wyf yn siwr y bydd y gweddi am gyfrannu. Credaf mai newydd ddechrau y mae meincnodi i raddau. Mae llawer o ddata ar gael ac efallai bod bron gormod. Yr ydym yn awr yn derbyn gwybodaeth yn rheolaidd gan y Cyngor Cyllido. Mae hynny'n ddefnyddiol, oherwydd gellwch farnu perfformiad y coleg o'i gymharu â'r safon ar gyfer y sector a hefyd gael hyd i wybodaeth oddi wrth y colegau eraill. Gall hynny fod yn rymus iawn. Un o'r problemau ar hyn o bryd yw fod llawer o'r wybodaeth yn tueddu i fod yn eithaf dyddiedig. Mae rhesymau da iawn dros hynny, oherwydd nad yw'r broses o gasglu'r data a'i ddadansoddi a chadarnhau ei gywirdeb yn un y gellir ei chyflawni yn gyflym. Mae oedi rhwng y gofynion presennol a'r data sydd ar gael mewn gwirionedd. Mae yna gynigion i geisio goresgyn hynny a chynhyrchu data mwy amserol, a chredaf y byddai croeso i hynny.

Mae'n amlwg bod colegau o'r farn fod meincnodi yn rhywbeth o'r pwys mwyaf, oherwydd mai meincnodi yw testun un arall o'r rhaglenni arfer gorau a ariennir gan y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli sydd wedi deillio o'r sector. Mae nifer o golegau wedi rhoi cynnig gerbron, unwaith eto â chymeradwyaeth y Cyngor Cyllido a fydd, gobeithio, yn symud y mater hwnnw ymhellach.

[142] Alison Halford: A ydych yn cytuno â hynny, Mr Morgan? A hoffech ychwanegu unrhyw beth arall? Yr wyf am ofyn un cwestiwn arall, ac mae'r amser yn mynd yn brin.

Mr Morgan: Hoffwn siarad yn fyr iawn a hynny, mae'n debyg, i ategu'r hyn a ddywedodd Brian Robinson . Mae meincnodi yn offeryn gwybodaeth pwysig a gwerthfawr i'r sector. Mae'r amryw o wybodaeth feincnodi a ddaw oddi wrth CCABC yn amrywio ryw ychydig, mae'n amlwg. Mae rhai agweddau ar yr wybodaeth feincnodi yn fwy defnyddiol na rhai eraill. Yn anffodus, mae'r wybodaeth yn tueddu i fod braidd yn ddyddiedig ond, wedi dweud hynny, y mae'n werthfawr. Nid yw'n fater o bosibl o ofyn a yw'n gywir neu anghywir gennym. Unwaith eto, mae'n golygu eich bod yn gallu dweud 'O, yr ydym yn cydymffurfio yn ôl pob tebyg' neu 'Yr ydym yn wahanol. Pam yr ydym yn wahanol? Beth yw'r rhesymau

dros hynny?’ Mae’n ein galluogi, fel rheolwyr, i werthuso’r hyn a wnawn, sut yr ydym yn ei wneud ac ati. Yn wir, yr oeddem ninnau yn ein hunan-asesiad ein hunain yn ystyried bod meincnodi mor bwysig inni ei ddatblygu fel rhan o’n rhaglen, yr ydym wedi cyflogi ymgynghorwyr i ymgymryd ag ymarferiad meincnodi, sydd wedi ein meincnodi trwy ein cymharu â 60 y cant o’r colegau ledled Cymru a Lloegr. Yr ydym yn ymfalchïo, wrth gwrs, er enghraifft pan fydd yr wybodaeth yr ydym newydd ei derbyn yn awgrymu inni fod ein costau gwariant fesul myfyriwr yn is na’r cyfartaledd yng Nghymru ac, yn wir, yn is na’r cyfartaledd yn Lloegr. Fodd bynnag, ar yr un pryd, nid dyma’r math o wybodaeth i ymfalchïo ynddi a mynd yn hunanfodlon yn ei chylch. Mae’n ein galluogi i archwilio pob maes yng ngweithgaredd y coleg yn feirniadol. Nid yw’n gwbl hanfodol, ond mae’n offeryn rheoli pwysig iawn.

[143] Alison Halford: Dyma fy nghwestiwn olaf wrth raid, neu bydd y Gadeiryddes yn fy saethu. Wrth edrych o’r ochr arall, mae rhyw awgrym bod yn rhaid i’r colegau ddarparu toreth o wybodaeth i’r Cyngor Cyllido. Clywais fod yn rhaid ateb tua 260 o gwestiynau a bod angen lluoedd o staff i gasglu’r wybodaeth hon ynghyd. A oes gennych unrhyw sylwadau ynglyn â hynny neu a yw hynny’n anghywir?

Mr Morgan: Mae’n debygol fod hyn yn cyfeirio at yr wybodaeth am gofnodion myfyrwyr yn bennaf y caiff ei hanfon at y Cyngor Cyllido lle mae ystod anferth o feysydd gwybodaeth ar system gyfrifiadurol am bob myfyriwr. Mae’r wybodaeth yn faith iawn ac yn achos Coleg Sir Gaerfyrddin sydd yn goleg llawer mwy na Choleg Ceredigion, mae’n llawer mwy hirfaith nag ydyw inni. Golyga hyn fod adran cofnodion myfyrwyr gennym a’r hyn y mae’n rhaid ei sicrhau yw bod yr adran yn darparu gwybodaeth reoli i Goleg Ceredigion yn ogystal â’r Cyngor Cyllido, gan fod cymaint o ddychweliadau, yn anochel, gyda thri dyddiad cyfrifiad y flwyddyn—

[144] Alison Halford: Felly faint y mae’n costio’n fras ichi gasglu’r holl wybodaeth angenrheidiol ynghyd ar gyfer y Cyngor Cyllido.

Mr Morgan: Yn ein hachos ni, golygai gyfran helaeth o gyflogau dau swyddog gweinyddol. Wedi dweud hynny, yr wybodaeth hon sydd yn dod â chyllid rheolaidd inni yn y pen draw.

[145] Alison Halford: Felly nid ydych yn beirniadu'r system? Gwn na allwch, yn eich sefyllfa anodd. Pe na baech yn y sefyllfa anodd honno, byddech yn ei beirniadu.

Mr Morgan: Mae'n dipyn o faich, ac yn destun siarad yn aml yn y sector.

[146] Janet Davies: Mae gennym gwestiynau eraill yr hoffem eu gofyn ichi, ond mae'n siwr y bydd yn dda gennych glywed, gan fy mod am ganiatáu amser i faterion eraill, yr hoffwn symud ymlaen yn awr at fater llywodraethu'r sefydliadau a efallai gyfeirio rhagor o gwestiynau at gadeiryddion y llywodraethwyr. Mae fy nghwestiwn cyntaf yn ymwneud â phwnc yr ydych eisoes wedi sôn amdano rywfaint. Gwaith di-dâl yw gwaith y llywodraethwr a byddai'n ddefnyddiol pe gallech roi amcan i'r Pwyllgor o lefel yr ymrwymiad y mae ei angen i fod yn llywodraethwr effeithiol ar sefydliad addysg bellach.

Ms Coleman: Efallai y byddai'n ddefnyddiol pe bawn yn rhannu fy ateb yn ddwy ran sef ymrwymadau llywodraethwyr ac yna ymrwymadau'r cadeirydd sydd ar ben hynny. Cawn isafswm o chwe chyfarfod o'r bwrdd y flwyddyn. Cynhelir pum cyfarfod o'r pwyllgor cyllid a dibenion cyffredinol a thri chyfarfod archwilio o leiaf. Mae'r pwyllgorau eraill, er enghraifft y pwyllgor chwilio ar gyfer recriwtio llywodraethwyr yn cyfarfod yn ôl y galw. Mae pob llywodraethwr yn eistedd ar y bwrdd wrth reswm a byddai pob llywodraethwr yn eistedd ar un o leiaf o'r pwyllgorau penodol hynny.

Yn ychwanegol at hynny, bydd llywodraethwyr yn mynychu sesiynau hyfforddiant, er enghraifft, y rhai allanol a ddarperir gan y Cyngor Cyllido. Cefais fy nghalonogi yn ddiweddar mewn cyfarfod o'r bwrdd pan gyflwynodd y Cyngor Cyllido ei raglen hyfforddiant, bod ymateb bywiog a brwdfrydig oddi wrth y llywodraethwyr a'u bod yn awyddus iawn i fynychu sesiynau hyfforddiant. Mae fwy na thebyg yn golygu diwrnod o

waith yn nhermau teithio a mynychu. Ar ben hynny mae teithio i gyfarfodydd. Byddai pob llywodraethwr yn teithio am ddwy awr a hanner i dair awr o bosibl i fynychu cyfarfod penodol. Wedyn ceir digwyddiadau cyhoeddus, megis diwrnodau agored, yr ydym yn gwneud pob ymdrech i'w mynychu, a hefyd arddangosfeydd. Er enghraifft, pan fydd y myfyrwyr yn trefnu arddangosfa ar rywbeth neu'i gilydd, anogir y llywodraethwyr i'w mynychu. Bydd llywodraethwyr hefyd yn mynychu digwyddiadau megis llofnodi cytundebau â cholegau addysg uwch ac addysg bellach. Cafodd memorandwm cyd-ddealltwriaeth â'r brifysgol yn Aberystwyth ei lofnodi ddydd Llun. Mae digwyddiadau ar y cyd ag addysg uwch hefyd. Dyma'r math o beth y byddai llywodraethwr yn ei fynychu.

Yn ogystal, fel Cadeirydd, byddwn yn cymryd rhan, ynghyd â'r prifathro, yn y gwaith o drefnu cyfarfodydd, fel y byddem yn cael un cyfarfod o leiaf cyn cyfarfod o'r bwrdd. Mae llawer o waith papur a chylchlythyrau hefyd, a gohebiaeth a chyfarfodydd â'r Cyngor Cyllido. Nid yw'r rhain yn rheolaidd o reidrwydd ond y maent yn cymryd llawer o amser ar gyfnodau penodol yn ystod y flwyddyn. Yr wyf yn siarad â'r prifathro dros y ffôn neu yr ydym yn cwrdd o leiaf unwaith yr wythnos, yn amlach weithiau. Mae'n dibynnu ar yr hyn sydd yn digwydd. Yr ydym yn trafod materion megis staffio, datblygiadau polisi, digwyddiadau sydd yn codi, a'r math hwnnw o beth. Wedyn mae pethau eraill yn codi o bryd i'w gilydd megis dod gerbron y Cynulliad, sydd hefyd yn cymryd rhywfaint o amser wrth gwrs. Mae'n gryn ymrwymiad.

[147] Janet Davies: A gaf ofyn a ydych yn teimlo bod hyn yn peri i bobl gefnu ar fod yn llywodraethwyr, ac a oes unrhyw fesurau ymarferol a allai leihau'r baich, yn eich barn chi?

Ms Coleman: Credaf nad oes modd inni leihau'r baich os ydym am gydymffurfio â rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli. Teimlaf fod hynny bellach wedi gosod strwythur inni sydd yn golygu fod lleiafswm y mae'n rhaid inni ei fodloni. Felly, yr wyf o'r farn na allwn wneud unrhyw beth i'w leihau. Cyn gynted ag y bydd rhywun yn sôn wrth llywodraethwr am y posibilrwydd o fynd yn llywodraethwr neu ei fod yn cael ei gyfweld gan y pwyllgor chwilio, dyma'r cwestiwn cyntaf a ofynnir bob tro: faint o amser? Yr ydym yn ceisio lleihau ar yr

anhwylustod mewn sawl ffordd trwy waith cynllunio da at y dyfodol. Yr ydym bob amser yn cyhoeddi cylch y cyfarfodydd am y flwyddyn gyfan ym mis Mehefin fel y gall pobl gynllunio ymlaen llaw a'u nodi yn eu dyddiaduron ac ati. Fodd bynnag, mae'n achos pryder ac os bydd llawer mwy o gynnydd yna bydd problemau gennym yn fy marn i. Fodd bynnag, fel arfer mae'r bobl hynny sydd â diddordeb mewn bod yn llywodraethwyr yn fodlon rhoi cryn dipyn o amser, neu ni fyddant fel arall yn ymgynnig yn y lle cyntaf.

[148] Janet Davies: **Mr Lithgow, a hoffech ychwanegu unrhyw beth?**

Mr Lithgow: Mae'r rhan fwyaf o gyfarfodydd Ceredigion yn debyg i'n rhai ni yn fy marn i. Mae gennym wyth cyfarfod bwrdd corfforaethol. Byddai'r rhan fwyaf o'r llywodraethwyr yn eistedd ar un pwyllgor neu'i gilydd—pwyllgor archwilio, neu bwyllgor safonau. Maent hefyd yn debygol o fod yn Gadeirydd ar un o'n pwyllgorau ymgynghorol. Mae pethau eraill megis dyddiau hyfforddiant. Fel cyfrifydd, yr oeddwn yn ceisio cyfrif faint o oriau y byddwn yn disgwyl i lywodraethwr arferol eu treulio. Fy amcangyfrif i yw tua 70 awr y flwyddyn—ac nid wyf wedi ychwanegu amser teithio.

[149] Janet Davies: **Awr a hanner yr wythnos.**

Mr Lithgow: Wythnos a hanner neu ddwy wythnos o oriau gwaith. Mae teithio ar ben hynny. I'r cadeirydd, nid wyf yn siwr a fyddwn yn dyblu neu'n treblu'r ffigwr hwnnw. Yr wyf yn ceisio cwrdd â'r prifathro unwaith yr wythnos. Yr oeddwn wedi trefnu i mi fynd i'r coleg a threulio amser gydag ef bob prynhawn dydd Gwener o leiaf neu hanner prynhawn Gwener. Byddai hynny yn ychwanegu tua 30 wythnos neu ryw dair awr ar gyfartaledd yn fy nhyb i. Felly tua 200 awr y flwyddyn ar gyfer cadeirydd a hanner yr oriau hynny ar gyfer llywodraethwr.

[150] Janet Davies: **Mae'n gryn ymrwymiad.**

[151] Christine Chapman: Hoffwn ofyn cwestiwn i'r ddau gadeirydd. O ystyried yr anawsterau a'r heriau yr ydych wedi bod yn sôn amdanynt, hoffwn wybod sut yr ydych yn mynd wrthi i recriwtio aelodau newydd i'r bwrdd llywodraethol. A ydych yn fodlon, er enghraifft, eich bod yn recriwtio o'r maes ehangaf posibl o ymgeiswyr?

Mr Lithgow: Mae'n siwr mai'r hyn yr ydym yn chwilio amdano, neu'r hyn yr wyf i'n chwilio amdano, mewn llywodraethwr yw rhywun a fyddai'n sicr o gynrychioli buddiannau'r gymuned leol ac, mae'n debyg, y cyhoedd yn gyffredinol. Yr wyf yn chwilio am y gymysgedd honno oherwydd, mewn rhai achosion, byddai angen pobl â sgiliau penodol arnom. Pe bawn yn ymddeol ac angen cyfrifydd cymwys fel llywodraethwr arnom yn bendant, nid wyf yn sicr y byddai rhoi hysbyseb yn y papur o anghenraid yn denu'r bobl yr ydym yn chwilio amdanynt. Felly, mewn rhai achosion byddem yn ceisio anelu'n benodol at sector. Dim ond nifer benodol o gyfarwyddwyr cyllid fyddai'n bodloni'r meini prawf ac yr wyf o'r farn y byddem fwy na thebyg yn anelu at hynny. Yr ydym yn hysbysebu. Cyhoeddwyd hysbyseb gennym. Yr oedd yr ymateb i'r hysbyseb, mi gredaf, mewn ffigurau sengl, ond fe wnaethom ddewis llywodraethwr o'r hysbyseb hwnnw.

Y prif beth neu'r gair mawr, mae'n debyg, yw ymrwymiad. Yr ydym newydd fod yn sôn am yr ymrwymiad o ran amser. Fodd bynnag, byddwn yn disgwyl i lywodraethwyr fod ag ymrwymiad i addysg yn gyffredinol. Mae hynny mor hanfodol. Ni allaf orbwysleisio pa mor hanfodol yw hynny. Mae'n ymrwymiad o ran amser, ymrwymiad i addysg, i lwyddiant y coleg ac ymrwymiad i ansawdd. Mae'n rhaid inni barhau i wella a gwella. Prif egwyddorion bywyd cyhoeddus yw nodweddion eraill y bobl yr wyf yn chwilio amdanynt: ymagwedd agored a gonestrwydd. Yr wyf hefyd yn chwilio am rywun â synnwyr digrifwch, gan fod angen hynny arnoch ar brydiau.

[152] Christine Chapman: A allaf ofyn, er enghraifft, beth fyddai'r cydbwysedd o ran rhyw? A ydych yn chwilio am hynny? A ydych yn fodlon y byddwch yn bodloni'r gofynion hynny?

Mr Lithgow: Byddem bron â gwneud hynny, gan fod ein dau gynrychiolydd myfyrwyr yn fenywaidd, yn ogystal â thri llywodraethwr arall. Felly, mae'r cydbwysedd o ran rhyw yn eithaf cyfartal. Cofiaf, flwyddyn neu ddwy yn ôl, pan oeddwn yn chwilio am rywun o'r proffesiwn cyfreithiol, imi ddweud y byddwn yn awyddus i gael rhywun a oedd yn ifanc ac yn yn gyfreithwraig. Mae hynny'n eithrio cyfran helaeth o'r boblogaeth, ond yr oeddwn o'r farn fod angen rhywun â phrofiad cyfreithiol arnom a hefyd ceisio cael cydbwysedd o ran rhyw.

Ms Coleman: Efallai y gallaf ateb y cwestiwn hwnnw mewn ffordd ychydig yn wahanol, er fy mod yn cytuno gyda'r rhan fwyaf o'r hyn a ddywedodd Patrick Lithgow. O safbwynt strwythurol, mae gennym bwyllgor chwilio. Mae'r pwyllgor chwilio yn cwrdd er mwyn penderfynu pa fath o lywodraethwr yr hoffem ei gael, er enghraifft yn nhermau arbenigedd megis arbenigedd cyfreithiol, gwybodaeth archwilio, cyfrifeg—y math yna o beth. Mae gennym hefyd weithdrefn recriwtio, yr ydym yn ei dilyn yn eithaf caeth. Yna yr ydym yn hysbysebu. Mae ein hysbysebion yn amrywio o ran llwyddiant, ond yn ddiweddar cawsom ymateb da iawn i'n hysbyseb pan oeddem yn chwilio am bobl ag arbenigedd ariannol. Cawsom ddau gyfarwyddwr cyllid a ymatebodd i'r hysbyseb hwnnw ac maent yn llywodraethwyr rhagorol. Fel arall, yr wyf o'r farn na allaf ychwanegu unrhyw beth at yr hyn a ddywedwyd eisoes.

[153] Christine Chapman: Gan symud ymlaen, gallai Mr Lithgow ateb y cwestiwn hwn o bosibl. Yr ydych wedi sôn ychydig am ddethol, ond pa sicrwydd y gallwch ei roi i'r Pwyllgor eich bod wedi bod yn agored ac yn deg wrth ddethol llywodraethwyr newydd, a pha wiriadau yr ydych yn eu gwneud ar ddarpar aelodau newydd?

Mr Lithgow: Dylwn ddweud bod gennym hefyd bwyllgor chwilio. Fodd bynnag, byddem yn gofyn i bobl lenwi ffurflen gais. Byddai'r ffurflen gais honno ar ffurf CV. Byddai hynny'n cynnwys datganiad ynglyn ag a oes ganddynt unrhyw gofnod troseddol ac a ydynt wedi eu

datgan yn fethdalwyr. Petaent yn cael eu penodi, byddem hefyd yn gofyn iddynt gwblhau ffurflen debyg yn cadarnhau hynny. Yr ydym hefyd yn gofyn iddynt gwblhau cofrestr o fuddiannau: unrhyw gyfranddaliadau neu fuddiannau yn y coleg.

Ms Coleman: Mae ein gweithdrefn ni yn eithaf tebyg ac yr ydym yn cymryd gofal mawr i sicrhau bod ymagwedd agored a thryloyw iddi. O ran cymryd datganiadau ynghylch addasrwydd person, ni allwn wneud gwiriadau ar droseddau er y gallwn wneud hynny mewn perthynas â chyflogeion y coleg oherwydd bod pobl ifanc yn gysylltiedig. Felly, o ran llywodraethwyr yn rhoi datganiadau ynghylch troseddau neu fynd yn fethdalwyr er enghraifft, yr ydym yn dibynnu arnynt i lofnodi ffurflen sydd yn dweud nad oes unrhyw broblemau yn y cyswllt hwnnw. Mae gennym hefyd restr, ac yr wyf wedi dod â hi gyda mi, o'r bobl sydd yn anghymwys i fod yn aelodau fel y gallwn ei defnyddio fel rhestr wirio pan fyddwn yn mynd drwy ein gweithdrefnau. Fodd bynnag, fel Coleg Sir Gaerfyrddin, mae gennym ffurflen gais sydd yn gofyn am ddarparu CV.

[154] Dafydd Wigley: To follow on from Christine Chapman's question and the answers we were given, there has been much emphasis on specialism among governors—accountants, solicitors and professional people—and on the need to fill in a CV. Is there also an effort to ensure that there are governors who are aware of the problems faced by many people who are on low incomes or who are unemployed? That experience is part of the knowledge one has as a governor, so that it is not all from the perspective of those who are perhaps in a better situation in life.

Ms Coleman: Credaf, o bosibl, fod ein hymateb i hynny wedi'i lywio'n rhannol gan y ffaith ein bod yn ymddangos gerbron y Pwyllgor Archwilio. Felly, pwysleisiwyd yr arbenigedd yn yr ystyr broffesiynol, yn arbennig yr ystyr ariannol. Fodd bynnag, yr ydym hefyd yn ymwybodol iawn o'r materion hynny a hoffwn hefyd gael pobl â chryn arbenigedd mewn addysg, a diddordeb mewn recriwtio o faes ehangach a'r holl broblemau cymdeithasol penodol hyn yn ogystal.

[155] Christine Chapman: **A ydych o'r farn y gallai'r ddau goleg wneud mwy i wella'r broses ddethol neu'r ffordd yr ydych yn dethol?**

Ms Coleman: **Mae'n anodd iawn gwybod beth arall y gallem ei wneud. Yr ydym yn hysbysebu ac yn ceisio sicrhau ein bod ar gael i'r cyhoedd a'r math yna o beth. Byddwn yn croesawu awgrymiadau ar hynny.**

Mr Lithgow: **Ni allaf ychwanegu llawer mwy at hynny. Yn sicr pan gyhoeddir hysbyseb gennym mae'n hysbyseb agored a byddem yn edrych ar unrhyw ymateb iddo. Ni allaf ychwanegu llawer mwy, mae'n ddrwg gennyf.**

[156] Brian Hancock: **A fyddech yn targedu, er enghraifft, undebau llafur sydd, yn fy marn i, yn bwysig iawn o ran addysg i oedolion ac ati?**

Ms Coleman: **Wn i ddim. Dim ond yn ddiweddar—ym mis Hydref—y deuthum yn Gadeirydd bwrdd llywodraethwyr Coleg Ceredigion. Felly, ni allaf ateb o ran y gorffennol. Byddwn yn targedu pob sefydliad posibl a bellach mae'n ofynnol inni gael cynrychiolwyr o'r gymuned, fel rhan o'n cyfansoddiad newydd. Yn yr ystyr bod undebau llafur yn cael eu hystyried yn rhan o'r gymuned, byddem yn croesawu hynny'n fawr iawn. Ni oes neb yn cael ei eithrio, yn sicr.**

[157] Brian Hancock: **A gânt eu cynnwys?**

Ms Coleman: **Cânt yn wir. Nid wyf yn credu bod gennym lywodraethwr yn yr ystyr honno, ond efallai y gall Mr Morgan ymateb i hynny.**

Mr Morgan: Hoffwn ychwanegu at hynny a dychwelyd hefyd at y cwestiwn blaenorol gan Mr Wigley. Mae'r Offerynnau a'r Erthyglau newydd wedi newid deinameg bwrdd llywodraethwyr a bydd hyn yn weithredol o fis Awst eleni. Y sefyllfa bellach yw bod gofyniad am gynrychiolydd o'r cyngor sir a hefyd rhaid cael cynrychiolaeth o'r gymuned. Yn achos Coleg Ceredigion, er enghraifft, yr ydym wedi gwneud penderfyniad ymwybodol ein bod am gael dau gynrychiolydd o'r gymuned ar y bwrdd. Yr anhawster mewn gwirionedd yw ein bod yn y broses o recriwtio'r rheini ar hyn o bryd. Bydd hyn yn newid y ddeinameg yn gyflym iawn. Realiti'r sefyllfa o ran cynrychiolaeth myfyrwyr yw ein bod wedi bod yn ffodus, dros y ddwy flynedd ddiwethaf, o gael myfyrwyr aeddfed sydd yn oedolion sydd wedi cyfrannu o safbwynt gwahanol iawn.

O ran undebau llafur, mae'n eithaf diddorol bod un o gynrychiolwyr y staff ar y bwrdd llywodraethwyr yng Ngholeg Ceredigion yn gynrychiolydd Cymdeithas Genedlaethol Athrawon mewn Addysg Bellach ac Uwch yn y coleg. Er nad oes gennym le ffurfiol i undeb llafur ar y bwrdd, mae gennym gynrychiolydd undeb llafur ar y bwrdd ar hyn o bryd. Wrth i'r flwyddyn fynd yn ei blaen, credaf y bydd y ddeinameg newydd a gaiff ei chreu gan y newid pwyslais, o aelodau busnes i fwy o gymysgedd rhwng aelodau busnes ac—os gallaf ddefnyddio'r term—aelodau'r gymuned—yn gwella'r sefyllfa y cyfeiriodd Mr Wigley ati.

Mr Robinson: Yr ydym wedi cael aelodau o sefydliadau'r gymuned ers yr ymgorffori. Bu cynrychiolydd o'r cyngor sir a grwpiau cymunedol lleol eraill. Mae gennym hefyd ddau gynrychiolydd myfyrwyr ar y corff llywodraethol. Hwyl, fwy na thebyg yw'r dadleuwyr mwyaf pwerus dros anghenion gwirioneddol y gymuned leol. Mae gennym un sydd yn cynrychioli'r garfan addysg uwch ac un sydd yn cynrychioli'r garfan addysg bellach. Yn ogystal, mae gennym ddau gynrychiolydd staff, un sydd yn dysgu ac un nad yw'n dysgu, a hefyd aelod sydd yn ddirprwy bennaeth ysgol iau. Felly, mae'r math hwnnw o arbenigedd—sydd yn cynrychioli'r gymuned, myfyrwyr a staff—yn rhoi cydbwysedd i'r arbenigedd mwy penodol ym meysydd swyddogaethol cyllid, y gyfraith, ystadau ac ati.

[Cafwyd egwyl goffi rhwng 10.50 a.m. ac 11.00 a.m.]

[158] Janet Davies: Gofynnaf i Alun Pugh ofyn ychydig mwy o gwestiynau ar lywodraethu ac yna awn ymlaen i sôn am gynllunio strategol a rheolaeth ariannol.

[159] Alun Pugh: Mae'r adroddiad hwn yn tynnu sylw at y posibilrwydd o rai achosion difrifol iawn o wrthdaro buddiannau, a nodwyd gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol. Yn amlwg, nid yw'r enghreifftiau hyn yn ymwneud â'ch colegau, ond sut ydych chi'n sicrhau na fydd y math hwn o wrthdaro yn codi?

Ms Coleman: Yr ydym yn cadw cofrestr o fuddiannau ar gyfer pob aelod o'r bwrdd ac mae'r cadeirydd yn ymwybodol o'r hyn a gofrestrir. Mae'r gofrestr honno ar gael i'r cyhoedd. Yr ydym hefyd yn mynnu, ar sail fwy dyddiol, bod llywodraethwyr yn ymadael â chyfarfodydd y bwrdd pan fydd unrhyw beth sydd â phosibilrwydd o wrthdaro buddiannau yn codi. Nid wyf yn ymwybodol o unrhyw broblemau gyda phobl yn fodlon ymadael. Nid ydym erioed wedi cael unrhyw anhawster. Mae pryderon difrifol ynglyn â hyn, ond yr wyf yn hyderus nad yw'r rheini wedi digwydd yn ein coleg ni ac fe wnafe fy ngorau i sicrhau na fyddant yn digwydd.

Mr Lithgow: Mae Coleg Sir Gaerfyrddin yn glynu wrth y model o god ymddygiad ar gyfer aelodau'r gorfforaeth, a gyhoeddwyd gan y Cyngor Cyllido. Rhoddir copi o'r cod hwn i lywodraethwyr pan gânt eu penodi. Os bydd unrhyw bosibilrwydd o wrthdaro buddiannau, yn fy mhrofiad i caiff hyn ei ddatgan yn ystod cyfarfod. Gallaf gofio sefyllfa a gawsom sawl blwyddyn yn ôl, pan oeddem yn trafod cyllid, mynegodd rheolwr banc, a oedd yn llywodraethwr, ei ddiddordeb yn bendant ac ymadawodd pan oeddem yn trafod a oeddem yn bwriadu derbyn y cyllid. Felly, gobeithiaf ein bod yn osgoi gwrthdaro buddiannau.

[160] Alun Pugh: Dywedasoeh fod y cofrestrau o fuddiannau ill dwy yn ddogfennau cyhoeddus. Mae yna ddogfennau cyhoeddus a dogfennau cyhoeddus. A yw'r cofrestrau

hyn, er enghraifft, wedi'u cyhoeddi ar eich gwefan? Gwn fod gan eich colegau ill dau wefannau. A yw hynny'n ymestyn wedyn i bethau megis cofnodion cyfarfodydd a phapurau'r llywodraethwyr? Tybiaf eu bod ill dau yn ddogfennau cyhoeddus ond yn ogystal â ffeilio copi mewn blwch llyfrgell, o bosibl, a gânt eu cyhoeddi ar eich gwefannau ac a drefnir eu bod ar gael yn rheolaidd?

Ms Coleman: Na chânt. Maent ar gael i'r cyhoedd, ond mewn ystyr fwy hen ffasiwn. Nid ydynt ar gael ar y we. Credaf y byddwn yn gwrthwynebu cyhoeddi cofrestr o fuddiannau ar y we hyd nes i eraill, sydd â bywydau mwy cyhoeddus o bosibl, gofrestru eu buddiannau tebyg ar y we. Soniwyd yn gynharach am beth sydd yn atal pobl rhag dod yn llywodraethwyr ac yr wyf o'r farn y byddai rhoi cofrestr o'u buddiannau a buddiannau eu priod a'u perthnasau ar y we yn ddilyffethair yn atal llywodraethwyr rhag ymuno â'r bwrdd, a hynny i raddau helaeth iawn.

Mr Lithgow: Cedwir cofnodion pob cyfarfod yn gyhoeddus yn y llyfrgell. Mae'r datganiad o fuddiannau ar gael gan glerc y bwrdd hefyd. Nid oeddwn wedi ystyried ei roi ar y we. Credaf y byddwn yn adleisio'r teimladau a fynegwyd gan fy nghyd-gadeirydd.

[161] Alun Pugh: Bydd y cwestiynau nesaf yn ymwneud â natur y berthynas rhwng y prifathro a'r corff llywodraethol. A yw'r ddau ohonoch yn gwerthuso perfformiad eich prifathrawon yn ffurfiol? Beth yw prif elfennau'r broses hon a pha gofnodion a gedwir o'r gwerthusiad hwnnw?

Mr Lithgow: Ydwyf, yr wyf yn gwerthuso'r prifathro a'r dirprwy brifathro yn flynyddol. Yr ydym yn edrych ar gynllun gweithredu'r flwyddyn flaenorol ac yn trafod eu perfformiad yn erbyn y cynllun gweithredu. Yna yr ydym yn edrych i weld beth y gallwn ei wneud i ddatblygu neu oresgyn unrhyw gryfderau neu wendidau. Mae honno'n broses ffurfiol.

Ms Coleman: **Mae ein proses ninnau hefyd yn un ffurfiol. Yr ydym yn gwerthuso perfformiad y prifathro o dan benawdau cynllunio; targedau myfyrwyr a'r cwricwlwm; targedau ariannol; adnoddau dynol; adnoddau ffisegol a rheolaeth gyffredinol ac archwiliad o'r coleg. Nid yw'r gwerthusiad ar gael i'r cyhoedd. Cefais fy hyfforddi fel gwerthuswr yn fy nghyflogaeth fy hun. Mabwysiadasom yr ymagwedd bod y rhain yn faterion cyfrinachol. Eto, byddai'n annheg ar unrhyw unigolyn—boed mewn swydd ysgrifenyddol, yn brifathro neu unrhyw un arall a gyflogir gan y sefydliad—petai'r ddogfen ar gael i'r cyhoedd gan fod elfen o ddatblygiad staff yn ogystal â gwerthuso a monitro.**

[162] Alun Pugh: **Yn y ddau achos, ymddengys bod hynny'n werthusiad bras o berfformiad y prifathro ar draws sawl maes o waith. A oes unrhyw gyswllt rhwng canlyniadau'r broses honno a chyflog y prifathro?**

Ms Coleman: **Nid yn uniongyrchol. Nid oes gennym system tâl yn ôl perfformiad.**

Mr Lithgow: **Mae'r un peth yn wir am Goleg Sir Gaerfyrddin.**

[163] Janet Davies: **Symudwn ymlaen yn awr at y materion cynllunio strategol a rheolaeth ariannol. Eto, byddaf yn agor y drafodaeth ac yna'n gofyn i Peter Black barhau. Efallai y bydd ambell gwestiwn ynglyn â sut yr ydych yn gweithio tuag at Amcan 1 hefyd.**

Mr Robinson, **deallaf fod eich coleg wedi ei asesu'n gyson gan y Cyngor Cyllido fel coleg sydd wedi cynhyrchu cynlluniau strategol o ansawdd da. A allech ddweud ychydig wrthym am elfennau allweddol eich proses o gynllunio strategol a'r manteision i'ch coleg a ddaw, yn eich barn chi, yn sgîl y cylch cynllunio hwn?**

Mr Robinson: **Y man cychwyn fyddai amserlen glir ar gyfer y broses o gynllunio strategol. Mae bron yn weithgaredd sydd yn digwydd gydol y flwyddyn ond mae yna ddechrau**

tybiannol ym mis Tachwedd ar gyfer dyddiad cwblhau yn ystod y mis Mehefin canlynol. Mae'r amserlen honno ar gael i bob aelod o'r staff ac i aelodau'r bwrdd corfforaethol ac mae'n nodi'n glir pwy sydd yn gwneud beth a phryd. Felly, mae disgwyliadau'r amrywiol gyfranwyr i'r broses cynllunio strategol yn hysbys o'r cychwyn cyntaf. Elfen allweddol arall yw bod dechrau'r broses flynyddol yn digwydd gyda'r corff llywodraethol. Dros y ddwy neu dair blynedd ddiwethaf, yr ydym wedi cwrdd â'r corff llywodraethol—bron na allech ei alw'n ddiwyddiad hyfforddi neu'n seminar—ac yr ydym wedi trafod y materion strategol allweddol nid y manylion, ond yn hytrach brif bwyslais strategol y sefydliad, gan ddechrau gyda'r genhadaeth ac yna symud ymlaen i edrych ar yr amcanion strategol. Bu'n ymagwedd yn seiliedig ar weithdai, lle cafodd yr holl lywodraethwyr gyfle i lunio cyfeiriad y coleg. Credaf fod hynny'n rhan hanfodol o'r broses.

Wrth inni fynd drwy amserlen y gweithgareddau, mae bob amser yn dychwelyd at y corff llywodraethol. Caiff amrywiol gamau'r cynnyrch eu cyflwyno gerbron y llywodraethwyr i gael eu barn a'u sylwadau fel eu bod yn rhan o'r broses, nid yn unig ar y dechrau neu'r diwedd, ond drwy gydol y broses. Mater allweddol arall, yn fy marn i, yw bod y cylch cynllunio strategol a'r cylch cynllunio cyllideb yn rhedeg ochr yn ochr ac yn rhyngweithio. Mae'n hawdd iawn gweld y berthynas rhwng y ddwy broses. Mae'r cylch pennu cyllideb hefyd yn gyhoeddus iawn. Y corff llywodraethol sydd yn meddu arno fel bod y llywodraethwyr yn gwybod yn union beth y dylent ei ddisgwyl a phryd.

Credaf eich bod wedi derbyn copïau o'r cynllun strategol; fe welwch ei strwythur. Y ddogfen allweddol, mewn sawl ffordd, yw'r cynllun gweithredu blynyddol. Dyna'r manylion. Dyna lle yr ydych mewn gwirionedd yn gosod eich amcanion a'ch targedau ar gyfer y flwyddyn yr ydych yn mynd i weithredu ynddi. Un o elfennau allweddol y broses gynllunio yw adolygu hynny wrth ichi fynd drwyddi. Yr ydym yn cynnal dau arolwg: un ym mis Rhagfyr a'r llall ym mis Mai, pan fyddwn yn mynd drwy pob targed, yn edrych arnynt ac yn asesu perfformiad yn erbyn y targed hwnnw a'i farcio i bob pwrpas. Yr ydym yn defnyddio rhyw fath o god AEM o raddfa o un i bump, lle mae un yn dda iawn neu'n rhagorol a phump yn destun pryder sylweddol. Disgyblaeth fewnol a fabwysiadwyd yw hyn. Caiff aelodau o'r

corff llywodraethol gyfle i wneud sylwadau ar integreidd y broses honno yn ogystal, wrth inni ei chyflawni. Fel y dywedais, mae'r broses honno'n digwydd ddwywaith y flwyddyn.

Y llynedd, ac yr wyf yn credu bod hyn yn eithaf nodweddiadol, llwyddasom i fodloni ag 88 y cant o'r targedau hynny. Mae hynny'n dda, ond efallai ei bod yn fwy defnyddiol wedyn mynd i'r afael â pham na wnaethoch gwrdd â'r ganran lai arall. Mae hynny'n rhywbeth y mae'n rhaid inni ei wneud. Pam na chafodd targed ei fodloni? Mewn rhai achosion, y canlyniad fydd cael rhywbeth diwerth ar eich dwylo. Nid yw bellach yn amcan perthnasol. Mae pethau wedi symud yn eu blaenau ac nid yw bellach yn rhywbeth y byddech yn dymuno ei ddatblygu. Mewn achosion eraill, y rheswm yw gwendid neu fethiant ac yn amlwg mae angen ichi roi gweithgaredd ar waith er mwyn goresgyn hynny mewn blwyddyn ddilynol.

Elfen allweddol arall yw cynnwys pob aelod o staff. Nid yw'n broses a wneir gan nifer bychan o bobl ac yna ei gorfodi. Mae'n broses sydd yn cynnwys pob aelod o'r staff, ar bob lefel. Mae gennym strwythurau amrywiol i geisio sicrhau bod hynny'n digwydd. Mae rhai yn ffurfiol, gyda chyfarfodydd wedi'u hamserlennu ar adegau allweddol yn ystod y flwyddyn. Er enghraifft, cyn y Nadolig, yr oedd pob aelod o'r staff dysgu yn ymwneud â gweithgaredd a barhaodd am hanner diwrnod, yn mynd i'r afael â rhai o'r materion strategol allweddol sydd yn gysylltiedig â'r cynllun strategol yr ydym yn bwriadu ei adeiladu ar gyfer y flwyddyn nesaf. Byddai hynny'n un enghraifft. Mae gan gynllun strategol da ddadansoddiad o'r cyd-destun yr ydych yn gweithio o'i fewn a sensitifrwydd tuag at ofynion y gymuned yr ydych yn gweithio ynddi, yn amlwg yn hanfodol. Os bydd hynny'n anghywir gennych ac yr ydych yn datblygu strategaethau nad ydynt ar yr un donfedd ag anghenion yr ardal yr ydych yn ei gwasanaethu, yn amlwg mae gennych gamgyfatebiaeth fawr. Felly, rhoddwn lawer o bwyslais ar sicrhau bod y data, y cyd-destun a'r wybodaeth ystadegol sydd yn sail i'n cynllun yn gywir.

Yn olaf, hoffwn ddweud, ar ôl ei gynhyrchu, gwnewch yn siwr fod pawb yn ymwybodol ohono a'i fod yn cael ei gyfleu yn effeithiol i bob aelod o'r staff. Fel rhan o'r pecyn, byddwch wedi derbyn crynodeb dwyieithog bychan o'r cynllun strategol. Fe sylwch hefyd ei bod yn ddogfen lawer mwy defnyddiol ar sail ddyddiol arferol. Fel y dywedais, caiff ei dosbarthu i bob aelod o'r staff yn hytrach na chael ei rhoi allan yn unig. Dyna'r hyn a wnaethom yn ystod y flwyddyn gyntaf, ond wrth inni fynd ymlaen yr ydym bellach yn ei seilio ar gysylltu'r staff â'r cynnyrch. Y gobaith bod staff yn cymryd meddiant ohono ac yn rhannu ac yn cyfrannu eu helpen benodol o symud y cynllun yn ei flaen.

[164] Janet Davies: Diolch. Yr ydych wedi ateb y cwestiynau eraill a oedd gennyf mewn golwg.

[165] Peter Black: A ydych yn cynnwys myfyrwyr o gwbl wrth lunio'r cynllun hwn?

Mr Robinson: Ydym, yn yr ystyr bod gan y myfyrwyr ddau gynrychiolydd ar y corff llywodraethol a byddent yn rhan o'r broses gyfan, gan gynnwys y cam cyntaf hwnnw a grybwyllais pan fyddwn yn cynnal sesiwn i lywodraethwyr ym mis Tachwedd. Mis Tachwedd diwethaf, yr oedd un o'r cynrychiolwyr myfyrwyr yn bresennol ac yr oedd ganddi rôl weithredol. Nodir barn ac anghenion y myfyrwyr yn glir. Yr wyf yn amau a yw'n mynd y tu hwnt i hynny ac a yw'r myfyrwyr eu hunain yn ffurfioli'r broses. Nid wyf yn ymwybodol bod hynny'n digwydd, ond o ran y cyfle i'w cynrychiolwyr gyfrannu, mae hynny wedi'i hen sefydlu.

[166] Peter Black: Mr Lithgow, cawsom esboniad manwl gan Mr Robinson o ran y llywodraethwyr yn hyn o beth. A yw'r llywodraethwyr yn cymryd y cyfle o'r cysylltiad hwnnw i feithrin profiad mwy uniongyrchol o sut y mae'r coleg yn gweithredu drwy gysgodi adrannau, eistedd mewn darlithoedd ac ati?

Patrick Lithgow: Ar adegau mae cyfyngiadau yn ein hatal rhag gwneud hynny yn gyffredinol. Yn sicr, mae Brian Robinson wedi mynd drwy ran y llywodraethwyr yn ein hamserlen digwyddiadau ar gyfer y cynllun strategol. Yr ydym yn edrych yn ffurfiol ar y cynllun bedair gwaith yn ystod y flwyddyn. Mae'n gyfle yn y cam cyntaf, ym mis Tachwedd, nid i gynllunio ond yn hytrach i feddwl yn strategol, a cheisio camu'n ôl mor bell â phosibl ac edrych ar y darlun mwy. Mae digon o gyfleoedd drwy gydol y flwyddyn i ganolbwyntio'n fwy ar rannau o'r cynllun a rhoi pwyslais ar feysydd lle y credwn bod gwendidau neu lle yr hoffem weld rhai newidiadau. Fodd bynnag, ar ddiwedd y dydd cynllun y coleg a'r gweithwyr ydyw ac mae'n rhaid iddynt brynu i mewn iddo. Felly, ni ddylai fod yn gynllun y mae'r llywodraethwyr wedi penderfynu arno. Dogfen fyw ydyw.

[167] Peter Black: Mr Morgan, yr wyf yn deall, ar sail eich cynllun strategol ar gyfer 1999, fod y Cyngor Cyllido wedi ystyried hyn yn welliant sylweddol ar flynyddoedd blaenorol. A allech ddisgrifio'r newidiadau a wnaethoch i wella eich cynlluniau, a'r manteision a ddaeth yn sgîl hyn i'ch coleg yn eich barn chi?

Mr Morgan: O edrych yn ôl ar ddogfennaeth y Cyngor Cyllido, credaf iddynt ddweud yr un peth hefyd mewn perthynas â 1998 a'i ymestyn i 1999 yn ogystal. Wrth wrando ar Brian Robinson yn sôn am y patrymau, mae'n eithaf diddorol a hynod, ac yn sicrwydd meddwl hefyd—os yw honno'n broses hirsefydlog—gan eu bod mor debyg i'r hyn yr ydym yn ymgymryd ag ef bellach yng Ngheredigion. Gobeithiaf ein bod ar y trywydd iawn.

Fel y dechreuodd Brian ddweud, mae'n wirioneddol yn rhywbeth sydd yn digwydd drwy gydol y flwyddyn ac nid wyf yn siwr ble i ddechrau sôn am y broses. Ni wnaaf ei disgrifio mor fanwl. Fodd bynnag, hoffwn ddechrau o bosibl ar ddiwedd y cynllun. Mae'n rhaid cyflwyno'r cynllun i'r Cyngor Cyllido erbyn mis Gorffennaf a'r peth cyntaf sydd yn digwydd ar ddechrau tymor yr hydref yw fy mod yn cyflwyno'r cynllun mewn cyfarfodydd staff ar y ddau gampws, gyda chrynodeb o'r darnau sydd yn mynd i'r afael â'r materion allweddol. Cyflwynir y cynllun i bob aelod o staff y coleg.

Yn yr un modd, yn nhymor yr hydref, mae'r broses yn dechrau mewn dwy ffordd. Mae bwrdd y llywodraethwyr yn dechrau drwy edrych ar y datganiad cenhadaeth a'r amcanion strategol yn ei gyfarfod cyn y Nadolig. Mae'n trafod y materion ehangach, fel y dywedodd Patrick Lithgow. Ar yr un pryd, mae'r staff yn cymryd rhan lawn. O safbwynt gweithredol, yr ydym yn dechrau gyda thimau cwrs cwricwlwm. Daw'r staff dysgu a chynnal ynghyd i gwblhau ystod gynhwysfawr o ddogfennaeth cynllunio cwricwlwm sydd yn cwmpasu pob math o feysydd. Er enghraifft, cyrsiau sydd newydd ddod i ben, cyrsiau newydd a ddatblygwyd, unedau newydd o fewn cyrsiau a goblygiadau hynny o ran ystafelloedd, adeiladau, offer, adnoddau, cyllid, staff, datblygu a chyflwyno dwyieithrwydd, ac ystod gyfan o ddogfennaeth ble mae hynny'n cydweddu â mentrau diweddar: dysgu gydol oes, cynwysoldeb ac ati. Yna caiff hyn ei raeadru i benaethiafid adran a, drwy broses o gynnwys y tîm rheoli cwricwlwm a'r uwch dîm rheoli, daw i'r bwrdd yn ddiweddarach yn y cylch cynllunio. Mae gennym hefyd amserlen wybodaeth—nid un mor goeth â Choleg Sir Gaerfyrddin o bosibl ond ar batrwm tebyg—sydd yn mynd at y bwrdd.

Yn ddiddorol, yr wyf yn cytuno'n llwyr â'r hyn a ddywedodd Brian ynglyn â'r ffaith mai rhan allweddol y cynllun sefydliadol yw'r datganiad gweithredu blynyddol, sydd yn cynnwys yr amcanion a'r targedau allweddol ar gyfer y flwydyn. Yr ydym yn ymgymryd â'r un broses. Mae gennym ddau arolwg sydd yn mynd yn ôl at y bwrdd, lle caiff pob targed ei ddadansoddi'n feirniadol. Yn ddiddorol ddigon, ac efallai braidd yn siomedig ar adegau ar gyfer yr uwch dîm rheoli, mae bwrdd y llywodraethwyr yn tueddu i ganolbwyntio ar dargedau nad ydynt wedi'u cyflawni neu na chânt eu cyflawni am resymau amrywiol. Mae'n gylch mor debyg i un Coleg Sir Gaerfyrddin fel ei fod bron yn synnu rhywun wrth wrando arno ar un ystyr.

Mae cynllunio yn amlwg yn cynnwys y corff llywodraethol a'r holl staff, ond yr agwedd allweddol y cyfeiriwyd ati gan Brian yw na allwch gynllunio ar gyfer unrhyw beth ar ei ben ei hun ar ddiwedd y dydd. Mae'n rhaid i bopeth ymwneud yn agos iawn â'r holl fater o

ragolygu ariannol. Mae'n rhaid bod cyswllt cyflawn rhwng y cwricwlwm, materion yn ymwneud â'r ystad, rhagolygu cyllid a rheoli adnoddau dynol.

Un enghraifft yw ein bod dros y tair blynedd ddiwethaf wedi cynnal arolwg blynyddol ar ddefnydd o le yn y coleg, gan gynnwys arolwg manwl o bob ystafell ddosbarth am wythnos gyfan ym mis Tachwedd. Ceir bob math o esgusodion gan y staff; er enghraifft, bod myfyrwyr ar brofiad gwaith neu eu bod yn sâl neu allan ar ymweliad. Fodd bynnag, mae'n rhaid ichi edrych, nid yn unig ar yr hyn sydd ar yr amserlen neu ar y gofrestr, ond ar arolwg o'r bobl sydd yno. Eto, mae hyn yn llywio'r broses gynllunio, oherwydd, er enghraifft, gall amserlen ddangos bod angen tair ystafell arall arnom, ond efallai bod arolwg defnydd o le yn dangos nad oes angen tair ystafell arall arnom, bod angen un arnom neu nad oes angen un arnom o gwbl. Mae'n rhaid ichi ddod â'r holl bethau hyn ynghyd. Mae'n broses soffistigedig ac, fel y dywedodd Brian, mae'n broses barhaus gydol y flwyddyn.

[168] Peter Black: A yw'n sefyllfa debyg i Goleg Sir Gaerfyrddin yn yr ystyr bod y rhan y mae eich myfyrwyr yn ei chwarae yn digwydd drwy fyfyrwyr sydd yn lywodraethwyr yn unig, neu a gaiff myfyrwyr eu cynnwys mewn modd llawer ehangach?

Mr Morgan: Mae cynnwys y corff o fyfyrwyr yn digwydd mewn dwy ffordd: yn gyntaf mae yna fyfyrwr yn lywodraethwr ac yn ail mae gennym gynrychiolwyr myfyrwyr ar y timau cyrsiau yn ystod y camau cynllunio cynnar. Fodd bynnag, fel Brian, ni fyddwn yn bod mor hy â thybio eu bod yn rhoi adborth i'r myfyrwyr mewn gwirionedd. Mae'n rhaid inni dderbyn bod hyn yn digwydd ar sail nifer fechan o gynrychiolwyr.

[169] Peter Black: Mae'r Cyngor Cyllido yn amlwg yn cymryd cryn ddiddordeb yn y cynlluniau strategol hyn. A ydych yn credu y gallai eich cynorthwyo ymhellach wrth lunio'r cynlluniau hynny, efallai drwy gynnig templed neu gymorth? Gofynnaf y cwestiwn i'r ddau brifathro.

Mr Morgan: Mae'n cynnig fframwaith, ac yr ydym yn ei ddilyn. Er enghraifft, rhan allweddol o'r fframwaith yw rhagolygon ariannol ar gyfer cyfnod o bedair neu bum mlynedd a'r ffordd yr ydym yn cwblhau hynny. Yr ydym yn ceisio dilyn y fframwaith hwnnw mor glós â phosibl, ond ar ddiwedd y dydd, fel y dywedodd Brian—neu fel y dywedodd Mr Lithgow, ni allaf gofio pa wr a ddywedodd hynny—mae'n rhaid i staff y coleg feddiannu'r cynllun hwnnw. Mae pob coleg yn wahanol. Mae pob ardal yn wahanol. Mae ganddynt wahanol arbenigeddau, gwahanol ddeinameg, poblogaeth wahanol a chymuned wahanol: yn gymdeithasol, yn economaidd ac yn ddiwylliannol. Ni all y Cyngor Cyllido fod yn rhy orchmynnol na phedantig o ran y strwythur. Yr hyn y gall ei gynnig yw cyngor, cymorth ac arweiniad cadarn. Ni allant ysgrifennu'r cynllun ar ein rhan. Ni fyddai hynny'n briodol. Mae'n rhaid i'r coleg fod yn gyfrifol am y cynllun. Mae'r rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli wedi ein cryfhau mewn gwirionedd. Dyna sut y maent wedi helpu yn anuniongyrchol, yn fy marn i, yw drwy wneud inni edrych arnom ein hunain yn fwy hunan-feirniadol. Credaf mai dyna'r ffordd orau: darparu gwybodaeth feincnodi ddefnyddiol inni gyda strwythur drwy'r rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli. Mae'r rhain yn ffyrdd cadarnhaol a chanmolaf ran y Cyngor Cyllido yn hynny yn fawr iawn. Fodd bynnag, ar ddiwedd y dydd, mae'n rhaid i'r cynllun fod yn gynllun y coleg.

Mr Robinson: Credaf fod y broses yn eithaf gorchmynnol. Credaf nad oes gennym unrhyw amheuaeth bod y Cyngor Cyllido wedi pennu rhai canllawiau eithaf clir o ran beth ddylai cynllun strategol priodol ei gynnwys. Yn ogystal, mae'r broses o'i werthuso wedi dod yn fwy soffistigedig flwyddyn ar ôl blwyddyn. Mae'r dadansoddiad o gynllun strategol y llynedd—yr un yr ydym yn gweithio iddo ar hyn o bryd—yn gynhwysfawr iawn, gyda llawer o adborth manwl ar bob adran. Mae hynny'n caniatáu mwy o hyder mewn sawl maes. Os rhywbeth, efallai ei fod ychydig yn rhy benodol. Credaf, yn sgîl yr aeddfedrwydd cynyddol yn y sector, y gall fod cyfle i lacio'r graddau o orchymyn. Mae cynlluniau i wneud newidiadau yn y dyfodol i'r ffordd y gwneir cynllunio strategol ac efallai y gellir adeiladu aeddfedrwydd y sector yn rhan o hynny yn y cam cynllunio nesaf.

[170] Peter Black: Symudaf ymlaen i gynllunio adnoddau dynol gan ddechrau efallai gyda'r ddau brifathro. A ydych yn ystyried bod gennych strategaeth adnoddau dynol? Os ydych, a allech amlinellu elfennau allweddol eich gwaith cynllunio adnoddau dynol? Efallai y gallai Mr Robinson ddechrau.

Mr Robinson: Pan ddechreuais yn fy swydd yn 1996, un o'r penderfyniadau cyntaf a wnaethpwyd gan yr uwch dîm rheoli newydd oedd ceisio cyrraedd statws Buddsoddwyr mewn Pobl. Mae'r broses honno, fel yr ydych oll yn siwr o fod yn gwybod, yn ymwneud â datblygu cynllun gweithredu i sicrhau eich bod yn symud ar hyd y trywydd angenrheidiol er mwyn ennill y statws hwnnw. Nodwyd diffyg strategaeth adnoddau dynol ddigonol gennym. Yr oedd yn rhaid inni greu'r strategaeth angenrheidiol yn eithaf manwl. Cawsom gymorth ymgynghorol i'n helpu yn y broses honno ac o hynny bu inni nodi polisi, a ffactorau llwyddiant hanfodol o'i fewn. Hefyd datblygasom ymhellach nifer o'r prosesau cynllunio a oedd eisoes wedi'u sefydlu ond nid efallai wedi'u cysylltu fel rhan o strategaeth adnoddau dynol gydlynus. Mae'r polisi yn ei le gennym bellach. Mae yn ei le ers blwyddyn neu ddwy a llwyddasom i ennill statws Buddsoddwyr mewn Pobl yn ystod yr haf y llynedd. Yr oedd yr adborth ar y broses asesu yn gadarnhaol iawn ynglyn â nifer o elfennau o'r broses cynllunio adnoddau dynol.

Mr Morgan: Mae gennym strategaeth adnoddau dynol, a ddatblygwyd gennym dros y flwyddyn neu ddwy ddiwethaf. Mae'n un sydd yn fy marn i wedi cael clod yn yr asesiad gan CCABC, y cyfeiriodd Brian Robinson ato ychydig funudau yn ôl. Ar y pwnc hwn, hoffwn egluro'r ffordd y mae angen i bob strategaeth fod yn wahanol ac egluro rhai o nodweddion allweddol y strategaeth drwy fod yn hynod benodol mewn perthynas â'r colegau. Gan fod gennym goleg ar ddau safle, sydd fwy neu lai yn hafal o ran maint ac o ran nifer y staff, myfyrwyr, oriau a addysgir ac ati, un o brif elfennau ein strategaeth yw nad oes gennym, yn wahanol i golegau eraill, strwythur adrannol neu gyfadrannol yn seiliedig ar bynciau. Yr ydym wedi mynd i'r cyfeiriad arall yn llwyr mewn gwirionedd ac mae gennym dîm rheoli cwricwlwm ym mhob campws. Mewn geiriau eraill, mae'r rheolwyr cwricwlwm yn rheoli'r holl ddarpariaeth ar eu safleoedd. Os oes gennych, er enghraifft, ddarpariaeth ieched neu

astudiaethau busnes ar y ddau safle, cânt eu rheoli ar wahân ar bob safle. Gallech ddadlau fod hynny'n peri rhwyg. Fodd bynnag, mae'n deillio o'n profiad. Newdiasom i hynny wedi blynyddoedd o geisio edrych ar bethau mewn ffyrdd gwahanol. Mae'n addas ar gyfer Coleg Ceredigion. Nid wyf yn dweud y byddai o anghenraid yn gweithio mewn mannau eraill. Fodd bynnag, o gofio maint a natur ein sefydliad, mae'n addas inni ac mae'n gweithio'n effeithiol iawn, oherwydd bod gennych grwp bychan o reolwyr cwricwlwm sydd ar gael o ddydd i ddydd i ymateb i anghenion a phroblemau'r staff a'r myfyrwyr. Yn amlwg, mae perygl i'r ddau safle fynd eu ffyrdd eu hunain. Mae'n bwysig iawn felly bod tîm rheoli cwricwlwm sydd yn gorfforaethol iawn ac wedi'i leoli yn y sefydliad yn sail i hyn ac yn ei gefnogi gyda set o weithdrefnau a strwythurau i sicrhau systemau cyffredin mewn perthynas â chyflwyno, ansawdd ac ati, gan ein tynnu ynghyd fel un coleg. Dyna un nodwedd benodol.

Nodwedd arall yw ein bod yn ceisio amlygu blaenoriaethau staffio bob blwyddyn yn ein strategaeth, a'u harolygu bob blwyddyn. Eleni, er enghraifft, mae gennym dair blaenoriaeth yng Ngholeg Ceredigion. Y gyntaf, ac eto efallai bod hyn yn deillio o'r argyfwng neu'r problemau ariannol y cyfeiriwyd atynt mewn cwestiwn cynharach, yw bod nifer y staff dysgu llawn amser yn y coleg wedi gostwng yn sylweddol dros gyfnod. Gwnaethpwyd penderfyniad ymwybodol eleni, oherwydd bod y rhagolygon ariannol a'r adnoddau wedi ein galluogi i wneud hynny, i newid y gymysgedd o staff llawn amser o'u cymharu â staff rhan amser a chyflwyno nifer o swyddi llawn amser i helpu i ddatblygu meysydd newydd yn y cwricwlwm a hefyd i wella ansawdd y cwricwlwm mewn un neu ddau o feysydd allweddol. Yr oedd hynny'n benderfyniad bwriadol o fewn yr adnoddau.

Yr ail ran o'r strataegaeth ar gyfer eleni yn arbennig, yw ein bod yn datblygu ac yn cwblhau ein cynllun iaith Gymraeg ar hyn o bryd. Rhoddir pwyslais arbennig ar yr angen i ddatblygu defnydd o'r Gymraeg yn y coleg. Gellir gwneud hyn mewn dwy ffordd, drwy chwilio am fwy o benodiadau Cymraeg mewn meysydd allweddol, ond hefyd drwy roi'r cyfle i bob aelod o'r staff ymgymryd â datblygiad staff naill ai er mwyn gwella eu Cymraeg neu

er mwyn dechrau ar y broses o ddysgu Cymraeg. Mae hynny yn rhan allweddol o'n strategaeth ar gyfer eleni.

Mae'r trydydd yn benodol iawn, sef penodi swyddog cwricwlwm a gwasanaethau myfyrwyr ym mhob campws fel bod ansawdd ein gweithdrefnau recriwtio a sefydlu ar gyfer myfyrwyr, a'r ffordd y maent yn dewis eu cyrsiau yn cael eu gwella. Yr ydym yn gwella'r gwasanaethau a ddarperir ar gyfer myfyrwyr sydd yn dod i mewn i'r coleg ac mae cyswllt agos iawn rhwng hyn â strategaeth gadw newydd yr ydym wedi ei datblygu i'n galluogi i gadw nifer mwy o fyfyrwyr nag o'r blaen. Mae twf a recriwtio yn un maes allweddol ond mae cadw yn un arall. Yr ydym wedi nodi strategaeth staffio newydd i helpu gyda hynny o beth. Dim ond ym mis Medi y dechreuwyd hynny ond dengys ein hystadegau hanner blwyddyn ei fod yn gweithio. Dyna'r tri maes sydd yn arbennig o bwysig mewn perthynas ag eleni.

Hefyd, mae datblygiad staff yn fater parhaus inni. Yr hyn a wnawn o ran dysgu, er enghraifft, yw ceisio gosod thema i'r rhaglen bob blwyddyn. Yr oedd y llynedd yn flwyddyn addysgu a dysgu, lle y ceisiwyd dylanwadu ar bobl i edrych ar ffordd fwy hyblyg o gyflwyno'r cwricwlwm. Mae eleni yn flwyddyn dysgu cynhwysol. Yr ydym yn ceisio gosod themâu bob blwyddyn. Mae'n rhaid i ddatblygiad staff fod yn flaenoriaeth bwysig a pharhaus.

Maes allweddol arall, er fy mod wedi'i grybwyll mewn cyd-destun gwahanol funud yn ôl, yw staff dysgu rhan amser. Mewn coleg bychan fel Coleg Ceredigion, ni allwch gael yr arbenigeddau ym mhob maes drwy'r staff llawn amser. Ni allem fforddio'r costau staffio ac ni allem roi amserlen lawn iddynt. Mae arbenigedd penodol staff rhan amser yn gwbl allweddol inni. Un o elfennau allweddol ein strategaeth, ar sail parhaus, yw cael y gymysgedd gywir bob amser rhwng elfen hanfodol arbenigedd rhan amser a'r garfan llawn amser. Ceir hefyd y newid mewn perthynas â'r ystadau a'r ymagwedd fwy hyblyg sydd yn gysylltiedig â staff ystadau a grybwyllais yn gynharach.

Credaf y gwnaf grybwyll un mater arall, sef marchnata. Soniwyd am ddenu incwm a chynhyrchu incwm yn gynharach. Pan ofynnasom i'n staff lofnodi contractau hyblyg newydd, rhoddwyd cyfrifoldeb penodol i bob un o'n staff rheoli a phob aelod o'n staff dysgu mewn perthynas â marchnata'r coleg. Mae'r contract hyblyg newydd a gyflwynwyd ddwy flynedd yn ôl ar gyfer staff cynnal hefyd yn awgrymu'r cyfrifoldeb hwnnw. Nid ydym yn gweld marchnata fel cylch gorchwyl swyddog marchnata yn unig. Disgwylir i bawb gyfrannu i gynhyrchu incwm, twf a llwyddiant y coleg ac i ddenu arian ychwanegol. Mae marchnata wedi'i sefydlu a bydd yn parhau o fewn y strategaeth fel elfen allweddol o'n proses gynllunio.

[171] Peter Black: Yr oedd hynny'n ateb cynhwysfawr. Yn gryno iawn, a ydych yn cynnal asesiadau unigol o staff a chynlluniau perfformiad unigol ar gyfer staff mewn gwirionedd?

Mr Morgan: Eleni yr ydym yn y broses o lunio polisi hunan-werthuso ffurfiol—os gallaf ddefnyddio'r term. Mae'n wendid yn ein strategaeth ar hyn o bryd.

[172] Dafydd Wigley: Cododd Brian y mater o statws Amcan 1 yn gynharach. Yng nghydestun cynllunio strategol, mae cyfleoedd strategol yn amlwg yn ganolog i hynny. Gwn y cyfeirir at statws Amcan 1 yng nghynllun sefydliadol Sir Gaerfyrddin fel rhywbeth yr ydych wedi'i nodi fel cyfle. O gofio graddfa'r cyfle hwn—bod yr arian sydd ar gael o Ewrop yn £180 miliwn y flwyddyn, a £360 miliwn y flwyddyn gydag arian cyfatebol, ac mai'r profiad yn Iwerddon oedd bod tua thraean o'u harian Amcan 1 wedi mynd tuag at uwchraddio sgiliau a hyfforddi'r gweithlu—gallai rhwng tua £100 miliwn a £120 miliwn y flwyddyn ddod i mewn i Gymru. Byddai hynny yn golygu o bosibl £4 miliwn neu £5 miliwn yn eich ardal chi, a byddai cyfran sylweddol o hynny yn berthnasol i'ch coleg. Mae'r cynllun hwn bellach ar waith o safbwynt Ewrop. Yr ydym yn y flwyddyn 2000 ac, o fis Ebrill ymlaen, yr ydym yn disgwyl y bydd y rhaglenni yn symud yn eu blaenau. Pa fuddiannau penodol a welwch yn deillio o gynlluniau Amcan 1, os ydych wedi'u hadeiladu i mewn ar gyfer eich rhaglen, o fis

Medi nesaf dyweder? A ydych wedi derbyn digon o wybodaeth ynghylch faint o arian a gewch a'r math o ddatblygiadau y gellid defnyddio'r cyllid hwnnw ar ei gyfer? A ydych yn cael yr arweinyddiaeth a'r arweiniad er mwyn manteisio ar hynny?

Mr Robinson: Mae hwn yn gwestiwn hir a chymhleth.

[173] Dafydd Wigley: Mae'n un eithaf pwysig.

Mr Robinson: Ar rai o rannau olaf y cwestiwn, mae'n rhaid imi ddweud ar hyn o bryd nad oes gennym yr wybodaeth gyflawn ynghylch faint fydd lefel yr arian, ac ati. Mae'r ddogfennaeth a fydd yn llywio'r hyn y gallwn ei wneud yn parhau i gael ei datblygu. Ond, hyd y gallwn, yr ydym yn bwriadu ceisio sicrhau ein bod yn dechrau ar yr un pryd, ar y cyd â'n partneriaid. Pwysleisïaf hynny, oherwydd ein bod yn credu na allwn wneud unrhyw gynnydd sylweddol oni fyddwn yn gweithredu mewn partneriaeth ag eraill mewn cyd-destun lleol a chenedlaethol.

Gwneir llawer o'r gwaith cynllunio cyfredol gyda phartneriaid. Yn genedlaethol, y datblygiad mwyaf sylweddol yn amlwg fydd strategaeth datblygu adnoddau dynol briodol. Dyna'r hyn a welwn fel y peth sydd yn hanfodol iawn. Yr ydym yn gweithio gyda chydweithwyr mewn addysg uwch a'r symudiad CHM er mwyn ceisio sicrhau ein bod yn gallu cyflwyno ein cydran o'r strategaeth genedlaethol honno. Yr ydym yn sensitif i'r gofyniad bod yn rhaid iddo symud yr economi yn ei blaen os bydd o unrhyw famtais gwirioneddol. O ganlyniad, mae anghenion yr economi leol yn ne-orllewin Cymru yn flaenllaw yn y broses gynllunio hon.

Yn fewnol, yr ydym wedi sefydlu'r hyn a elwir gennym yn dasglu—tasglu Amcan 1. Felly, yr ydym mewn sefyllfa dda ar hyn o bryd o ran sicrhau fod pob un o'r prif feysydd cwricwlwm wedi cymryd rhan ym mhotensial yr arian ychwanegol hwn, fel bod gan eu

cynlluniau mewn perthynas ag anghenion y galwadau penodol a wasanaethir gan y maes cwricwlwm hwnnw y potensial o gael eu cysylltu gyda'r cynllun lleol a chenedlaethol. Mewn gwirionedd, mae'n gwestiwn o rwydweithio i sicrhau bod ein cydran o'r rhwydwaith cyffredinol hwnnw yno, yn barod i'w chyflwyno.

Mr Morgan: Mae ein sefyllfa yn debyg. Yn sicr, o ran y cwestiynau a ofynasoch, Mr Wigley, mae'n anos ateb y rhannau olaf ynghylch ble union yr ydym mewn perthynas â'r lefel ariannu ac ati. Nid ydym yn glir ynghylch hynny. Yr ydym yn gweithio mewn partneriaeth i raddau helaeth, gan drafod gyda'r Cyngor Sir, CHM Canolbarth Cymru a'r sefydliadau addysg uwch. Yn fewnol, mae gan y coleg ychydig o broblem ar hyn o bryd, yn yr ystyr ein bod wedi ymestyn rôl ein swyddog Ewropeaidd i ymgysylltu â thimau cyrsiau er mwyn ceisio adeiladu'r math o bethau yr oedd Brian yn sôn amdano. Yn anffodus—yn arbennig iawn inni—mae ei rheolwr llinell, y rheolwr prosiectau, i ffwrdd o'r gwaith ar gyfnod o salwch tymor hir ac y mae ein swyddog Ewropeaidd wedi cael swydd newydd felly yr ydym yn hysbysebu am rhywun i gymryd ei lle. Mae'n rhaid imi gyfaddef bod y gromlin ddysgu ar gyfer person newydd sydd yn dod i mewn i'r coleg yn peri pryder imi ar hyn o bryd, oherwydd fy mod hefyd yn ymwybodol o'r raddfa amser. Fel y dywedwch, mae'n ymwneud â'r economi, mae'n ymwneud ag edrych ar bethau ar lefel genedlaethol, ond mae hefyd yn ymwneud â gweithredu strwythurau o fewn y sefydliad fel ein bod yn barod i ddarparu ein cyfraniad cyn gynted â phosibl. Oherwydd amgylchiadau, mae gennyf bryder bach byr dymor ynghylch hynny.

[174] Dafydd Wigley: A ydych yn credu y bydd rhai o'r rhain wedi'u sefydlu erbyn mis Medi?

Mr Morgan: **Wn i ddim.**

Mr Robinson: Gobeithiaf y byddant oherwydd, fel y crybwyllais yn gynharach pan ofynnwyd cwestiwn imi yn ymwneud ag incwm ar wahân i incwm gan y Cyngor Cyllido, un o'n prif

ffynonellau yw drwy arian Ewrop: incwm o tua £1 miliwn y flwyddyn. Mae hynny'n llawer o weithgaredd yn ardal de-orllewin Cymru. Mae gennym staff sydd yn ymwenud â'r amrywiol brosiectau hynny ac mae gennym adnoddau yn benodol ar eu cyfer. Ni fyddwn am weld sefyllfa lle bu toriad yn y broses honno; yn rhannol, yn amlwg, oherwydd goblygiadau'r ffrwd incwm ar gyfer y coleg, ond hefyd o ran symud prosiectau da yn eu blaenau. Felly byddwn yn sicr yn gobeithio y gellid nodi rhaglenni newydd o fis Ebrill ymlaen ac y byddant yn barod i'w gweithredu cyn gynted â phosibl.

[175] Dafydd Wigley: Hoffwn ofyn un cwestiwn terfynol. A ydych yn gweld y cyfle pennaf yn y cyd-destun hwn fel un sydd yn darparu cyrsiau newydd nad oeddent ar gael yn flaenorol, neu fel un sydd yn sicrhau bod cyrsiau sydd eisoes yn bodoli ar gael i bobl nad ydynt wedi manteisio arnynt tan nawr, naill ai oherwydd nad oes ganddynt yr adnoddau i dalu amdanynt neu oherwydd diffyg anogaeth gan gyflogwyr?

Mr Robinson: Credaf mai'r ateb i'r cwestiwn hwnnw yw'r ddau. Yn sicr, mae'r mater o fynediad i addysg a hyfforddiant yn fater pwysig. Mae arian o Ewrop wedi helpu'r broses honno yn sylweddol dros y blynyddoedd ac yr wyf yn siwr y bydd yn parhau i wneud hynny. Fodd bynnag, mae yna hefyd nifer o feysydd newydd o ddarpariaeth, yn arbennig mewn perthynas â gofynion mentrau bach a chanolig lle, oherwydd y cyfyngiadau a bennwyd gan faint y sefydliad, mae mynychu'n arferol mewn cyfleoedd addysg a hyfforddiant yn eu rhwystro. Nid yw'n ymarferol. Felly, ceir cyfle anferth i fynd i'r afael ag anghenion hyfforddi'r grwpiau hynny.

Yn ein hardal ni, mae anghenion yr economi wledig hefyd yn arbennig o sensitif. Yr ydym eisoes wedi sefydlu canolfan arallgyfeirio amaethyddol. Mae wedi'i hen sefydlu ac wedi bodoli ers ryw 18 mis. Mae potensial i gynyddu'r defnydd o'r math hwnnw o gyfleuster, lle ceir mynediad mewn amrywiaeth o ffyrdd—drwy ddysgu o bell, darparu cyrsiau ar adegau nad ydynt o fewn y diwrnod coleg arferol, datblygiadau TG defnyddiol ac ati. Maent oll yn

ffyrdd o ddatblygu'r ddarpariaeth i ddiwallu anghenion penodol yr economi leol. Dyna un o'r heriau mwyaf ar gyfer y chwe neu saith mlynedd nesaf.

Mr Morgan: Os gallaf ddod i mewn ar hynny eto yn fyr, yn amlwg mae yna sefyllfa debyg iawn yng nghanolbarth Cymru gyda mentrau bach a chanolig. Un fenter yr wyf yn falch o glywed amdani yw ein bod wedi cyflwyno cyd-fenter i'r Cyngor Cyllido ar y cyd â Choleg Powys a Choleg Meirion Dwyfor i gael arian o dan gynllun hyfforddiant ac ymgynghori mewn addysg bellach. Prif bwyslais hynny oedd gweld a allem ni fel grwp o dri choleg ymateb yn fwy effeithiol i anghenion hyfforddi mentrau bach a chanolig eu maint mewn ardal wledig. Gwyddom y gallwn wneud hynny. Unwaith eto, ond megis dechrau mae'r gwaith o ddatblygu hyn, ond eto mae'n ffordd arall y gallwn, gobeithio, greu strwythur lle y gallwn gyfrannu.

[176] Janet Davies: Alun, a hoffech chi ddod i mewn nawr?

[177] Alun Pugh: A gaf ddechrau gyda Mr Morgan? Gan ddod â'r materion rheoli adnoddau dynol yn ôl i'r ddadl, yr wyf yn derbyn yr hyn a ddywedsoch o ran defnyddio arbenigwyr rhan amser. Bu ganddynt ran amlwg mewn addysg bellach erioed. Fodd bynnag, yn y blynyddoedd diwethaf, mae colegau addysg bellach wedi symud oddi wrth staff llawn amser i staff rhan amser ac yn wir staff asiantaethau oherwydd pwysau ariannol yn hytrach nag unrhyw beth yn gysylltiedig â rheoli'r cwricwlwm. Gwn fod rhywfaint o arian ychwanegol yn dod i mewn i'r system, yn bennaf er mwyn gwyrddroi'r duedd hon. I ba raddau y mae'r pwysau ariannol hynny i symud oddi wrth staff llawn amser i staff rhan amser neu staff asiantaethau yn andwyo ansawdd?

Mr Morgan: Gan ddychwelyd at ein sefyllfa ein hunain o orfod rheoli gwariant yn fanwl, ni fyddwn yn dweud ei fod wedi andwyo ansawdd ond nid wyf yn credu ei fod wedi galluogi'r coleg i symud yn ei flaen mor gyflym.

[178] Alun Pugh: A wnaeth llesteirio dyfeisgarwch, o bosibl?

Mr Morgan: Do. Yn ffodus, gyda'r cynnydd yn y setliad eleni, yr ydym wedi cynyddu nifer ein staff dysgu llawn amser dros 20 y cant. Mae hyn yn ymddangos yn gynnydd mawr, ond nid felly gan fod ein niferoedd ar y cyfan yn fach. Dychwelaf at yr hyn a ddywedais yn gynharach. Mae staff rhan amser yn allweddol inni ond mae'n rhaid ichi gael sefyllfa lle mae arweinyddiaeth cyrsiau ac ati yn gylch gorchwyl staff llawn amser. Ni allwch ddisgwyl gormod gan staff rhan amser. Y peth mwyaf y gallant ei roi ichi yw arbenigedd mewn meysydd pwnc allweddol penodol. Gobeithio y bydd y duedd yr ydym bellach wedi'i sefydlu yn y coleg yn parhau.

[179] Alun Pugh: A yw 'llesteirio dyfeisgarwch yn hytrach nag andwyo ansawdd' yn grynodeb teg? A yw hynny'n ddisgrifiad teg?

Mr Robinson: Ni fyddwn yn cytuno'n llwyr â hynny. Yn sicr, nid ydym erioed wedi ystyried staff asiantaethau. Mae ein staff dysgu ar hyn o bryd yn cynnwys 20 y cant o ddarlithwyr rhan amser neu ddarlithwyr sydd yn ymweld. Nid wyf yn credu bod darlithwyr rhan amser o anghenraid yn wendid. Mae llawer o'r cwricwlwm yn dibynnu ar fewnbynau arbenigol ac ni allech fforddio na chyfiawnhau cyflogi aelod llawn amser o staff i gwmpasu nifer o'r arbenigeddau hynny. Mae angen staff rhan amser arnoch. Maent yn aml yn ymwneud â gweithgaredd proffesiynol arall, sydd yn dod â mantais arall, gan eu bod yn dod â'r gweithgaredd proffesiynol hwnnw i'r ystafell ddosbarth pryd bynnag y byddant yn dysgu. Nid oes unrhyw dystiolaeth o gwbl fod yr ansawdd wedi dioddef. Mae canlyniadau asesiadau arolygwyr eu mawrhydi yn ein hachos ni wedi gwella dros y tair neu'r pedair blynedd ddiwethaf ac mae'r staff rhan amser wedi gwneud cyfraniad gwerthfawr i'r gwelliant hwnnw. Nid wyf yn credu ei fod wedi llesteirio datblygiad, a bod yn onest. Mae staff rhan amser da yn asedau gwerthfawr i'r sefydliad a gallant chwarae rôl hanfodol yn iechyd y sefydliad.

[180] Peter Black: Mae gennyf un cwestiwn olaf ar reoli adnoddau dynol. Mae'r Cyngor Cyllido yn rhoi llawer o gyngor a chymorth ichi ar faterion ariannol. Yr oedd peth beirniadaeth na wnaeth yr un peth o ran materion adnoddau dynol. A ydych o'r farn fod mwy o le ar gyfer arweiniad a chymorth gan y Cyngor Cyllido ar strategaethau adnoddau dynol, heb fod yn rhy orchmynnol, wrth gwrs, o ran eich cynorthwyo i ddatblygu eich strategaethau eich hunain?

Mr Robinson: Ni welaf yr angen am hynny mewn gwirionedd. Ers ei sefydlu, bu sefydliad sydd yn cynrychioli'r cyflogwr bob amser. I ddechrau y CEF ydoedd, a ddaeth yn Gymdeithas y Colegau. Mae wedi darparu bwletinâu rheolaidd. Maent bron yn rhy rheolaidd. Dônt yn wythnosol. Gwyr y Cadeirydd fod y pecyn croeso hwn yn cyrraedd yn rheolaidd gan Gymdeithas y Colegau gydag arweiniad a manylion sylweddol ar ystod eang o faterion adnoddau dynol. Mae Cymdeithas y Colegau hefyd wedi trefnu cyfres o gynadleddau, seminarau a rhwydweithio. Ceir desg gymorth. Gall unrhyw uwch reolwr coleg gysylltu â'r ddesg gymorth hon bron 24 awr y dydd. Mae'n wasanaeth da iawn.

Ychydig yn nes adref, mae FFORWM, cymdeithas colegau Cymru, wedi sefydlu rhwydwaith hefyd ar gyfer rheolwyr personél. Mae'n cwrdd yn rheolaidd gan fynd i'r afael â materion allweddol. Mae'n trefnu cynadleddau ac ati. Mae gan golegau, yn fy marn i— mae gennym ni yn sicr—reolwr adnoddau dynol arbenigol â chefnidir mewn rheoli personél ac sydd yn aelod o'r uwch dîm rheoli. Felly, ceir llawer o gyngor mewnol. Hefyd, ceir datblygiad staff wedi'i noddi a'i gydlynu gan y Cyngor Cyllido, sydd wedi deillio'n bennaf o broses y rhaglen datblygu llywodraeth a rheoli, lle mae colegau wedi nodi materion cyffredin o bryder ac mae'r Cyngor wedi gallu dod i mewn i drefnu'r digwyddiadau er mwyn symud hynny yn ei flaen.

Mr Morgan: Cytunaf â'r hyn a ddywed Brian Robinson. Mae gennym sefyllfa debyg. Mae gennym reolwr personél ar ein huwch dîm rheoli. Na, nid wyf o'r farn y dylai'r Cyngor

Cyllido gymryd mwy o ran. Byddaf yn hyd yn oed yn fwy penodol. Gyda phob parch i'r Cyngor Cyllido, nid wyf o'r farn fod ganddo'r arbenigedd yn y maes hwnnw ac nid wyf yn credu y dylai wneud hynny ac nid oes angen iddo wneud hynny. I ddychwelyd at yr hyn a ddywedais yn gynharach, yn y pen draw mae sefyllfa pob coleg yn wahanol ac yn unigryw a chyfrifoldeb y coleg hwnnw yw tyfu a datblygu a rheoli'r system honno yn y ffordd fwyaf effeithiol. Gall y Cyngor Cyllido wrth gwrs helpu mewn ffyrdd penodol. Un ffordd dda yw drwy gynhyrchu gwybodaeth meincnodi. Os bydd un coleg yn darganfod ei fod yn gwario 80 y cant o'i arian ar staff a choleg arall yn gwario 60 y cant, neu os bydd un coleg yn gwario dim ond hanner ei arian ar staff dysgu tra bod un arall yn gwario llawer mwy, nid yw hynny o anghenraid yn golygu eu bod yn gywir neu'n anghywir. Yr hyn mae'n ei olygu yw bod yn rhaid edrych yn fanwl ac yn feirniadol ar hynny. Credaf y dylai'r Cyngor Cyllido fod yn gysylltiedig â broses o ddarparu gwybodaeth a rhoi arweiniad. Yn y pen draw, cyfrifoldeb y sefydliadau unigol yw datblygu eu cynlluniau adnoddau dynol eu hunain.

[181] Janet Davies: Dyma adran olaf yr adroddiad yr hoffem edrych arni. Mae'n ymwneud â chaffael nwyddau a gwasanaethau. Mr Robinson, deallaf eich bod wedi penodi swyddog prynu ers 1997. A allech amlinellu ei rôl a'i gyfrifoldebau?

Mr Robinson: Mae'n faes cymhleth. Ceisiaf ddethol elfennau hanfodol ac amlycaf ei rôl. Yn gyntaf mae gwella'r broses o brynu a'r holl weithdrefnau sydd yn gysylltiedig â phrynu. Mae honno'n brif flaenoriaeth o fewn y gofynion. Hefyd, sicrhau ein bod ni fel sefydliad a'r holl ddeiliaid cyllideb amrywiol yn cydymffurfio â'r rheoliadau perthnasol—hynny yw rheoliadau lleol, cenedlaethol ac, yn wir, Ewropeaidd, sydd yn effeithio ar rai o'r pryniannau mwyaf. Gwella'r broses gyfathrebu o fewn y sefydliad rhwng y staff hynny sydd â'r grym i brynu a chyflenwyr y nwyddau a'r gwasanaethau hynny. Mae cyfathrebu yn holl bwysig. Hefyd, sicrhau bod ein cyflenwyr yn cael eu rheoli'n gywir. Mae angen eu rheoli, oherwydd weithiau gallant gweithredu mewn ffyrdd nad ydynt yn cyfateb yn union â'r hyn sydd ei angen arnoch. Ac, yn anochel, gwneud arbedion a sicrhau, ble bynnag y bo'n bosibl, ein bod yn cael y gwerth gorau posibl am arian. Arwyddocâd hynny yw ein bod yn gallu gwario yn fwy effeithiol a phrynu ystod a chyflenwad mwy o nwyddau a gwasanaethau, a

hynny o adnoddau cyfyngedig, na phe na baem yn gwneud yr arbedion hynny drwy'r swyddogaeth brynu.

[182] Janet Davies: A fyddwch yn gosod targedau ar gyfer arbedion yn y dyfodol?

Mr Robinson: Ni osodasom dargedau pan wnaethpwyd y penderfyniad i benodi swyddog prynu. Fe'i trafodwyd. Yn wir, fe'i trafodwyd ar lefel y bwrdd. Tybir yn awtomatig na fydd y swydd yn costio dim, ac y bydd y person yn arbed cost y cyflog o leiaf. Mae hi wedi mynd ymhell y tu hwnt i hynny. Tybiwyd nad oedd y syniad o osod targed penodol yn briodol gan fod y rôl yn cynnwys llawer mwy nag arbed arian yn unig. Mae'n ymwneud â phennu'r gweithdrefnau a'r prosesau cywir ac ati. Yr wyf wedi bod drwy hynny eisoes. Nid arbed arian yn unig yw'r pwrpas. Mae'n fwy cymhleth na hynny, yn fy marn i. Dyna pam y penderfynwyd nad oedd targedau yn briodol.

[183] Janet Davies: Yr wyf yn derbyn bod hyn yn fater llawer mwy cymhleth. Fodd bynnag, yr oeddwn yn meddwl tybed a allech weithio gyda'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol i feintoli'r arbedion y mae'r penodiad hwn wedi'u creu?

Mr Robinson: Er na wnaethom osod y targed ar ddechrau'r penodiad hwn, yr wyf yn ymwybodol iawn o'r arbedion a wnaethpwyd. Yn wir, gallaf roi'r union ffigur ichi. Yn y cyfnod o ddwy flynedd rhwng mis Medi 1997 a mis Awst 1999, yr oedd yr arbedion yn £136,126.25. Mae'r arbedion yn amrywio o symiau eithaf bychan mewn gwirionedd—cwpwl o gannoedd o bunnau mewn un achos—i filoedd lawer. Caiff rhai o'r arbedion hynny eu gwireddu dros gyfnod o ddwy neu dair blynedd gan eu bod yn gysylltiedig â chontractau ar gyfer gwasanaeth sydd yn ymestyn y tu hwnt i un flwyddyn ariannol benodol. Byddwn yn amlwg yn parhau i wneud hynny. Un o eitemau'r fanyleb swydd oedd rhoi adroddiad rheolaidd i uwch reolwyr ar yr arbedion a wnaethpwyd. Disgwylir iddi wneud hynny yn barhaus.

[184] Janet Davies: Mr Morgan, yr wyf am ofyn ichi ynglyn â'ch trefniadau caffael. Noda paragraff 4.24 o adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol mai'r gofyniad allweddol yn nhrefniadau caffael unrhyw sefydliad yw'r angen am strategaeth brynu ac fel isafswm, dylai sefydliadau benodi uwch reolwr i ysgwyddo'r cyfrifoldeb cyffredinol. Pa gynnydd yr ydych wedi'i wneud tuag at hyn?

Mr Morgan: Penodwyd rheolwraig cyllid newydd ym mis Medi 1998. Mae hi'n aelod o'r uwch dîm rheoli ac yn gyfrifol am ddatblygu a gweithredu strategaeth brynu ar gyfer y coleg. Wedi clywed y ffigwr arbedion gan Goleg Sir Gaerfyrddin, tybed a oes angen inni newid ein meddyliau rhywbryd. Fodd bynnag, yr hyn a nodwyd gennym ar hyn o bryd yw fel coleg bychan gyda gwariant cyfyngedig iawn ar offer a nwyddau traul, nid ydym yn credu ei bod yn ymarferol penodi swyddog prynu llawn amser. Felly mae'r strategaeth yn gweithio drwy'r rheolwr cyllid, a gallaf uniaethu'n fawr iawn â phwysigrwydd cyfathrebu ac ati, y cyfeiriwyd ato gan Brian Robinson. Mae'r hyn a wnaeth hyd yma yn canolbwyntio ar dri maes o fewn y coleg: caledwedd a meddalwedd technoleg gwybodaeth; papur a deunyddiau swyddfa; a dodrefn. Yr hyn yr ydym wedi'i wneud, yn hytrach na gofyn fel yn y gorffennol i bob deiliad cyllideb, o fewn cyllid, geisio dyfynbrisiau a thendrau ond canfod eu bod yn mynd eu ffyrdd eu hunain o bosibl, yw rheoli'r sefyllfa bellach fel bod yn rhaid i bob pryniant—dyweder, er enghraifft, ar gyfer darn o offer TG—fynd drwy'r uwch dechnegydd sef swyddog prynu yn yr adran TG, a thrwy ei reolwr hefyd. Felly ni allai adran ddysgu unigol, er enghraifft, brynu darn o offer TG ar wahân.

Yn anffodus ni allaf feintioli pethau yn yr un ffordd ag y gwnaeth Brian, ond yr ydym wedi sylwi ar nifer o bethau. Er enghraifft, darganfuwyd, o ran papur ar gyfer llungopïo neu gyfrifiaduron, bod un adran yn gwario 35 y cant yn fwy nag un arall. Yr ydym wedi meintioli'r arbedion ers mis Mawrth 1999 o £1,000 ar bapur yn unig. Nid yw'n arian mawr ond mae yn £1,000. O ran y dodrefn, yn yr un modd, yr ydym yn amcangyfrif wrth i bopeth fynd drwy un unigolyn, ein bod wedi cael arbedion o fwy na 5 y cant, ond ar raddfa fach eto. Mae'r prif ddatblygiad ar ochr TG gan ei fod yn faes gwariant sylweddol inni. Yr ydym yn

defnyddio'r rhyngrwyd gryn dipyn ar gyfer hynny, gan chwilio am gwmniau dyfynbrisiau a chyflwyno ein hanghenion. Yr ydym fel arfer yn cael rhwng 10 ac 20 o ddyfynbrisiau. Yr ydym wedi gweithredu system. Fel y dywedodd Brian, nid pris yn unig sydd yn bwysig. Mae gennym system yn y coleg lle yr ydym yn ceisio—nid dechrau o'r dechrau—ond ceisio adeiladu ein systemau ein hunain trwy chwilio am y fargen orau ar, dyweder, monitor, prif fwrdd, rhai cydrannau, bysellfwrdd, ac ati. Yn amlwg pan fyddwch yn derbyn gymaint o ddyfynbrisiau, gallwch daro bargaen galed a chael prisiau da. Hefyd, ar yr un pryd, yr ydym yn ceisio gweithredu system lle yr ydym bob amser yn edrych am warant am dair blynedd ar bob cydran fel y gallwn wedyn roi eitem at ei gilydd o ansawdd uwch sydd yn arbed arian inni. Yn sicr, mewn rhai meysydd gwyddom ein bod wedi arbed llawer mwy na 10 y cant, er enghraifft. Felly mae'r holl arferion hyn yn helpu i ddod â chostau prynu i lawr.

[185] Janet Davies: Byddwch yn ystyried bod ychydig yn ehangach hefyd. O ran profi'r farchnad, dywedwyd fod cyfle i sefydliadau ymchwilio i ddefnydd llawer mwy o brofi'r farchnad er mwyn gostwng costau. Pa gamau yr ydych wedi'u cymryd ar hynny?

Mr Morgan: Bu nifer o achosion yn ystod y tair blynedd ddiwethaf lle yr ydym wedi profi'r farchnad. Yr oedd un achos yn ymwneud â'n gwasanaethau bancio. Yn fwy diweddar, yr oedd un yn gysyllteidig â'n harchwilwyr mewnol ond y mwyaf, a'r diweddaraf oedd mewn perthynas â'n gwasanaethau glanhau ar gontract. Ond nid yw mor syml â hynny, oherwydd pan fyddwch yn datblygu ystadau ac yn chwilota am wasanaeth o safon uwch, mae'n rhaid ichi edrych ar fwy na'r gost yn unig. Fodd bynnag, yn y pen draw, cynhaliwyd proses dendro ffurfiol flwyddyn yn unig yn ôl ar gyfer glanhau ar gontract. Dyna fyddai ein henghraifft fwyaf a'r ddiweddaraf.

[186] Janet Davies: Diolch. Mr Robinson?

Mr Robinson: Ar bob un o'r prif wasanaethau—bancio, archwilio, yswiriant, cyngor cyfreithiol a chlodiant. Crybwyllwyd pwysigrwydd hanfodol cludiant i'r coleg ac oddi yno pan fyddwch yn gwasanaethu ardal wledig neu led wledig yn gynharach. Mae hynny'n rhywbeth yr ydym am gael gwerth da am arian amdano. O ran arlwyo, mae gennym sawl campws a chynhyrchodd rhai o'r cantinau warged, ond ni wnaeth eraill. Felly gwahoddwyd y sector preifat i fuddsoddi yn y rhai na wnaeth, gyda pheth llwyddiant. Yr ydym wedi cadw'r rhai a oedd yn gwneud yn dda. Byddem bob amser yn mynd allan i dendro ar unrhyw waith adeiladu mawr neu wasanaethau ymgynghori. Nid yw mynd y tu allan yn gweithio bob amser. Cawsom un achos, gyda'r gyflogres, lle y prynwyd hynny'n fewnol gan arbed arian. Yr oeddem yn gallu cyflwyno ein cyflogres ein hunain yn fwy cost-effeithiol na thrydydd person allanol.

[187] Alun Pugh: Credaf, Mr Morgan, i chi ddweud bod gennych wasanaeth ar gyfer TG, dodrefn, deunyddiau traul a phapur. Pa gamau yr ydych wedi eu cymryd i gyflwyno rhaglen rheoli cyfleustodau gynwhysfawr a pha fanteision ac arbedion sydd wedi deillio o hyn?

Mr Morgan: Yr ydym yn parhau i ganolbwyntio ar y tri maes hyn a datblygu polisi i ymestyn ar draws y coleg o ganlyniad i hynny. Y prif beth ar gyfer deiliad cyllideb unigol yw bod y gyllideb sydd ar gael mor gyfyngedig fel bod pawb yn cael eu gorfodi i geisio gwerth am arian a chael y budd gorau o bopeth. Fel yn achos Coleg Sir Gaerfyrddin, yr ydym yn chwilio am dendrau neu ddyfynbrisau ym mhob sefyllfa, gan geisio cael y gwerth gorau bob amser. Fodd bynnag, yr hyn sydd ei angen arnom, yn ogystal â'i ddatblygu yn y meysydd allweddol, yw dwyn strategaeth fwy cynhwysfawr ynghyd ar gyfer y coleg. Fel coleg bychan, nid oes gennym rym prynu mawr. Un datblygiad yr ydym yn falch iawn o fod yn rhan ohono, yw'r consortiwm a grybwyllwyd gan Brian Robinson yn gynharach, gyda Choleg Sir Gaerfyrddin yn goleg arweiniol. Ni fyddai ein rheolwr cyllid am gwblhau ein strategaeth mewn perthynas â'r maes hwn hyd nes ein bod yn gwybod canlyniad hynny. Yr ydym ar ddeall bod y prosiect ar fin cael ei gymeradwyo. Ni wyddom a fydd yn parhau fel naw coleg, neu a fydd yn ymestyn ar draws Cymru gyfan, neu hyd yn oed ymhellach. Credaf fod llawer o botensial yno, ac yr ydym yn awyddus iawn i fod yn rhan o hynny. Yr

ydyd yn gweld hynny fel rhywbeth fydd yn amlwg yn gwella ein strategaeth fewnol sydd yn llai.

[188] Alun Pugh: A ydych ar hyn o bryd yn ceisio tendrau ar gyfer nwy, trydan neu beth bynnag?

Mr Morgan: Ydym, ond nid yw mor syml â hynny mewn perthynas â TG ac ati. Mae cyfleustodau yn enghraifft dda. Mae'n rhaid i mi ymdrin â'r ddau safle ar wahân. O ran safle Llanbadarn, yr ydym yn rhannu'r un safle â Phrifysgol Cymru, Aberystwyth. Daw un prif gyflenwad ar gyfer trydan, dwr a nwy. Yr ydym yn gwneud yn dda yn sgil hynny gan fod gennym drefniant lle caiff popeth ei fesur ac ailgodir arnom am hynny. Mae'r Brifysgol yn gwahodd tendrau yn flynyddol. Ailgodir arian arnom ond ni chodir unrhyw dâl gweinyddol. Felly yr ydym yn elwa ar rym prynu'r Brifysgol. Maent hwy yn eu tro yn rhan o sefydliad—ni allaf gofio ei enw nawr, ond ar un adeg fe'i galwyd yn CHEEP, sef y Consortiwm dros Brynu Ynni Addysg Uwch. Yr ydym yn elwa'n dda ar hynny yn Llanbadarn. O ran Aberteifi, yr ydym yn rhan o'r consortiwm ar gyfer cyfleustodau, a drefnir gan Gyngor Sir Gaerfyrddin. Credaf ein bod yn rhan o'r un consortiwm â Choleg Sir Gaerfyrddin ac eto mae'r consortiwm hwnnw yn rhoi grym prynu llawer gwell inni.

Mr Robinson: Credaf inni wneud cymaint ag y gallwn o ran pris. Pan fyddwn yn meincodi yn erbyn costau cyfleustodau eraill, ymddengys bod y pris a dalwn am drydan a nwy yn dda iawn. Mae mor isel â llawer ohonynt ac yn is na'r rhan fwyaf. Mae rheoli cyfleustodau yn dasg fwy heriol, ac mae'n gysylltiedig â'r ystad a chynllunio'r ystad oherwydd, yn anochel, etifeddodd unrhyw goleg yn 1993 gymysgedd sylweddol o adeiladau. Mae rhai yn gydnaws ag effeithlonrwydd ynni ond nid eraill. Mewn sawl achos, mae'r ateb hir dymor yn ymwneud â datblygiad yr ystad. Yn ein hachos ni mae gennym ddau gampws lle mae'r defnydd o danwydd lawer yn fwy nag eraill, os edrychwch arno ar sail milltiroedd sgwâr. Mae'r rheolaeth, o ddydd i ddydd, yr un fath yn y ddau gampws ond mae'r adeiladau yn wahanol iawn i'w gilydd. Mae hynny'n ateb ar gyfer tymor llawer hwy. Credaf mai'r ffactor

hanfodol yn ogystal yw, mewn unrhyw waith adeiladu neu adnewyddu, bod yn rhaid ichi ystyried y potensial i arbed ynni a sicrhau y cewch gyngor ymgynghorol da ar gyfleustodau. Yr ydym yn sicr wedi cymryd hynny i ystyriaeth gyda'r rhaglenni hyd yma.

[189] Alun Pugh: Yn olaf, hoffwn ofyn i Gadeiryddion y llywodraethwyr ddweud wrthym am y gweithdrefnau y mae'r gorfforaeth yn ymwneud â hwy, o ran rheoli a phrynu?

Ms Coleman: Yr hyn sydd ei angen arnom gan y coleg yw sicrwydd ei fod yn darparu gwasanaeth da, ei fod yn cael ei redeg yn dda ac yn rhoi gwerth am arian i'r trethdalwr. Gan ein bod wedi dod o sefyllfa o ddyled i sefyllfa o gryfder ariannol—ac yr ydym wedi bod yn pryderu drwy gydol yr amser am dorri costau—yna yn amlwg mae prynu a gwerth am arian wedi bod yn eiriau allweddol ar gyfer bwrdd y llywodraethwyr. Yn amlwg mae'r prifathro yn gysylltiedig â rheoli'r pethau hyn o ddydd i ddydd ac nid ydym yn busnesu'n ormodol. Fodd bynnag, fel bwrdd, yr ydym yn cadw golwg ar bob cost yn ofalus iawn ac yn sicrhau bod unrhyw fesurau arbed costau y gellir eu cymryd yn cael eu cymryd.

Mr Lithgow: Yng Ngholeg Sir Gaerfyrddin, i ddechrau mae cymeradwyo swydd y swyddog prynu, a achosodd gynnydd mewn costau staffio, wedi talu'i ffordd. Gyda thendrau mawr, byddai llywodraethwyr wedi bod yn bresennol i agor y tendrau i sicrhau eu bod yn rhai teg. Yr ydym yn ymwneud â gwariant cyfalaf mawr ac yr ydym yn sefydlu is-bwyllgorau, sydd yn cynnwys llywodraethwyr, i sicrhau ein bod yn cael y gwerth gorau am arian. Mae'r pwyllgor archwilio yn edrych yn gyson ar brosiectau gwerth am arian. Yn amlwg, pan fyddwn yn gweld hynny yn ein wyth cyfarfod bwrdd corfforaethol, lle rydym yn mynd drwy'r set o gyfrifon—y cyfrif elw a cholled—yr ydym yn cymharu amrywiannau—amrywiant yn erbyn y duedd a'r gyllideb. Yr ydym yn adolygu ein cyllideb i adlewyrchu unrhyw newidiadau, felly yr ydym yn chwilio am unrhyw amrywiannau i'r hyn yr oeddem yn credu y byddem yn ei wario. Yr ydym yn ymwneud â'r broses o benderfynu ar rai o'r gwasanaethau a ddarperir, er enghraifft archwiliad ac yswiriant gan asiantaethau allanol. Felly, mae'r bwrdd corfforaethol yn ymwneud â hyn gryn dipyn.

[190] Janet Davies: Yr wyf am ofyn cwestiwn i'r ddau ohonoch, Mr Robinson a Mr Morgan, a'm trawodd wrth imi ddarllen eich cynlluniau strategol ac a ddeilliodd hefyd o ambell sylw yn ystod y sesiwn hon. Yr oedd un gan Mr Robinson ynglyn â sensitifrwydd tuag at y gymuned, a'r llall gan Mr Morgan ynglyn â gwersi i staff wella neu ddysgu Cymraeg. Mae rhan fawr o ddalgylch Ceredigion yn un o gadarnleoedd yr iaith Gymraeg, ac yn Sir Gaerfyrddin yn amlwg mae yna ganran uchel o siaradwyr Cymraeg hefyd. Yr oeddwn ychydig yn siomedig ynghylch lefel y ddarpariaeth yr ymddengys ei bod gennych wrth i mi ddarllen. Hoffwn ofyn sut mae eich cynlluniau ar gyfer cyrsiau Cymraeg a dwyieithog yn mynd rhagddynt.

Mr Robinson: Soniodd Andre am y cynllun iaith Gymraeg. Cwblhawyd ein cynllun dros yr haf ac mae wedi bod drwy'r cam ymgynghori. Daeth i ben yn gynnar ym mis Tachwedd. Felly, yr ydym bellach yn cysoni cynnyrch y cyfnod ymgynghori â'r cynllun ac yn cynhyrchu'r drafft terfynol. Yr ydym bron â chyrraedd pen y daith. Mae hynny wedi cymryd llawer o amser ac ymrwymiad oddi wrth y staff, staff sydd yn dysgu a staff nad yw'n dysgu fel ei gilydd, gan ein bod yn credu fod y cynllun yn un go iawn, y bydd yn gwneud gwahaniaeth ac yn ymateb i anghenion y gymuned. Mae'n gosod targedau eithaf heriol ar gyfer twf o ran darpariaeth ddwyieithog a darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg, a chaiff hyn oll ei fesur. Crybwyllais yn gynharach mai un o gryfderau cynllun strategol da, yn ein barn ni, yw bod gennych dargedau, yr ydych yn eu mesur, a'ch bod yn mynd i'r afael ag unrhyw fethiannau. Byddem yn cymhwyso yr un ymagwedd yn union tuag at y cynllun iaith. Cafwyd twf eisoes yn nhermau absoliwt. Mae'n eithaf cymedrol o ran niferoedd, ond mae'r twf mewn dysgu dwyieithog wedi cynyddu'n eithaf dramatig o ran canran. Credwn ein bod yn gweld dechrau hynny. Mae bron bob strategaeth o fewn y coleg bellach yn rhoi ystyriaeth i'r iaith. P'un a yw'n gweithio gyda mentrau bach a chanolig eu maint, penodi pobl i gysylltu â hwy, neu'r cwricwlwm craidd, mae mater yr iaith yn bresennol. Felly, credaf fod y cynllun yn ei le; yr her nesaf yw ei gyflwyno.

Mr Morgan: Fel prifathro Coleg Ceredigion, fy mod yn siomedig o ran maint y ddarpariaeth yn Gymraeg a gynnig gennym neu nad ydym yn ei chynnig. Crëwyd cynllun iaith Gymraeg ac, fel uwch dîm rheoli, yn gynharach eleni roeddem yn meddwl: efallai fod hyn yn ymateb gormod i'r sefyllfa bresennol ac i'r staff sydd gennym; gadewch inni ailedrych arno; gadewch i ni anelu at rywbeth mwy uchelgeisiol. Nid yw ein cynllun wedi ei gyflwyno eto gan ei fod wedi cael ei ddal yn ôl yn fwriadol, gyda chytundeb Bwrdd yr Iaith Gymraeg, gan ein bod am ailedrych ar y cwricwlwm er mwyn cael cynllun llawer mwy uchelgeisiol. Yr ydym wrthi'n terfynu'r fersiwn ddrafft bellach. Fodd bynnag, wrth reswm, er mwyn gweithredu hynny mae'n rhaid i chi gael cefnogaeth pawb. Mae'n rhaid inni ei gwneud yn hawdd, felly, i bobl gael y cyfle i ddatblygu eu sgiliau iaith ac dysgu, er enghraifft, ac yr ydym yn eu hannog mewn modd gweithredol ar hyn o bryd.

Ar ben hynny hefyd, fel y dywedais yn gynharach, er enghraifft, pan fyddwn yn gofyn i dimau cyrsiau unigol lenwi ystod o ddogfennaeth cynllunio'r cwricwlwm, yr ydym—ni ddefnyddiaf y gair 'gorfodi'—ond yr ydym yn rhoi cyfarwyddyd i bobl ymateb yn ysgrifenedig er mwyn gwneud i dimau cyrsiau feddwl: sut y gallem wneud y cwrs hwn yn ddwyieithog, sut y gallai elfennau o'r cwrs hwn fod yn ddwyieithog, sut y gallwn hwyluso ei gyflwyno, sut y gallwn hwyluso gwerthu'r cwrs hwn? Felly, mae'n rhaid iddo fod, fel rhan o'r broses gynllunio, yn rhywbeth sydd yn cynnwys pob aelod o staff y coleg. Nid oes amheuaeth gennyf, gyda chynllun uchelgeisiol â thargedau synhwyrol a realistig, y bydd yn datblygu'r ddarpariaeth Gymraeg yng Ngheredigion yn sylweddol. Credaf ei bod yn bwysig iawn inni allu gwneud hynny os ydym i gyfrannu, yn ôl ein dymuniad, i'r gymuned leol, gan gynnwys y cyngor sir lleol, yng Ngheredigion yn y dyfodol.

Fel rhywbeth sydd yn rhannol ar wahân i hyn, mae'r bwrdd wedi cytuno ar femorandwm cyd-ddealltwriaeth gyda Choleg Meirion Dwyfor, lle rydym yn bwriadu rhannu arfer da, yn hytrach na chystadlu'n chwyrn yn erbyn ein gilydd, a rhannu ein harbenigedd. Un o'r materion yr ydym yn awyddus i'w ddatblygu yw hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn y sector addysg bellach. Credaf fod gennym gyfrifoldeb mawr yn y maes hwnnw.

[191] Janet Davies: **Diolch yn fawr iawn. Edrychwn ymlaen at weld y cynnydd, nid yn unig o ran eich cyrsiau iaith Gymraeg a'ch cyrsiau dwyieithog, ond ar bopeth yr ydym wedi ei drafod heddiw. Hoffwn ddiolch i bob un ohonoch—sef Mr Lithgow, Ms Coleman, Mr Morgan a Mr Robinson—am eich atebion llawn a defnyddiol iawn i'n cwestiynau.**

Mr Andrew George
Clerk to the Audit Committee
The National Assembly for Wales
Cardiff Bay
CARDIFF
CF99 1NA

30 March 2000

Dear Mr George,

Audit Committee Inquiry into Further Education in Wales

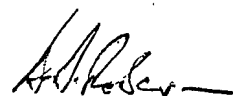
Since the Audit Committee meeting held on 27th January, I have had formal approval from the Funding Council for financial support from the Governance and Management Implementation Fund to progress our proposal to establish a pilot scheme for a purchasing consortium in the FE Sector in Wales. This approval might, in itself, be of interest to the Audit Committee since members were obviously interested in the benefits of purchasing management. Additionally, whilst I indicated the amount of money saved by our Purchasing Officer when I attended the Audit Committee, I did not give any indication of how this sum related to our total non-pay expenditure. It is possible, therefore, that the following supplementary information might be of interest:

- Savings achieved to date: £136,126.25 (previously reported).
- Savings in the areas directly affected by the purchasing function average out at approximately 20%.
- Savings evaluated against the total non-pay budget are just in excess of 1%.
- It is considered that savings of between 1%-2% could be achieved within the context of the FE Purchasing Consortium.

If you feel that any further clarification might be of interest to Audit Committee members, please let me know and I will try to respond accordingly.

I hope you will find this information useful.

Yours sincerely,

Brian D Robinson
Principal/Chief Executive

Y PWYLLGOR ARCHWILIO

Mae pwyllgor Archwilio'r Cynulliad Cenedlaethol yn sicrhau bod gwariant y Cynulliad yn cael ei archwilio'n gywir ac yn drylwyr. Yn fras, rôl y Pwyllgor Archwilio fydd yw ymchwilio i'r adroddiadau ar gyfrifon y Cynulliad a chyrrff cyhoeddus eraill a baratowyd gan Archwilydd Cyffredinol Cymru ac ystyried adroddiadau gan Archwilydd Cyffredinol Cymru ar ymchwiliadau i ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y Cynulliad wrth ddefnyddio'i adnoddau i gyflawni ei swyddogaethau. Nodir cyfrifoldebau'r Pwyllgor Archwilio yn fanwl yn Rheol Sefydlog 12.

Dyma aelodaeth y Pwyllgor a benodwyd ar 5 Ebrill 2000:

Cadeirydd: Janet Davies (Plaid Cymru)
Peter Black (Democrat Rhyddfrydol)
Alan Cairns (Ceidwadwr)
Geraint Davies (Plaid Cymru)
Brian Gibbons (Llafur)
Alison Halford (Llafur)
Dafydd Wigley (Plaid Cymru)
Christine Chapman (Llafur)
Alun Pugh (Llafur)

Bu Christine Chapman ac Alun Pugh yn aelodau o'r pwyllgor rhwng 23 Mehefin, 1999 a 5 Ebrill, 2000

Gellir cael gwybodaeth bellach am y Pwyllgor gan:

Andrew George
Clerc y Pwyllgor Archwilio
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA
Ffôn: 02920 898155
E-bost: audit.comm@wales.gsi.gov.uk